

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تألیف لوی ریاست

د ښوونکي کتاب

د تفسیر شریف

د تدریسي لارښووه

یوولسم ټولگی

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ. ش.

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د

روزنې او د ساینس د مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي

کتابونو د تالیف لوی ریاست

د ښوونکي کتاب

د تفسیر د تدریس لارښود

یوولسم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ. ش.

ليکوالان:

- سخي جان "احمدزی"
- گل آقا "شایق"

علمي او مسلکي ايديت:

- شیر علي همت

د ژبې ايديت:

- محمد قدوس زکوخيل

دیني، سیاسي او فرهنگي کمیته:

- محمد آصف کوچی

د څارنې کمیته:

- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین
- دکتور شیر علي ظریفی د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤل
- د سرمؤل مرستیال عبدالظاهر گلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

طرح او ډیزاین:

- حمید الله غفاری
- محمد مصعب نائل

د چاپ د سمون چارې: محمد کبیر حقل د پوهنې وزارت د نشراتو او اطلاعاتو رئیس

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې	هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی	د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، کوچري	پامپریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي	هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیري	لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به	لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مودی رهبر	وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام گرانو استادانو او ښوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکي دي چې د علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې چمتو کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم د وخت له غوښتنوسره سم علمي او رغنده پراختیا ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

د ښوونکي د لارښود دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې بنسټ چمتو او ترتیب شوی دی. د تدریس د نوي میتودونو له مخې فعالیتونه او معلوماتي مواد په کې ورزیات شوي دي چې په ډاډه سره به د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو د فعال ساتلو لپاره ګټور او اغېزمن وي.

هیله من یم د دې کتاب منځپانګه، چې د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تالیف او چمتو شوې، ستاسو درنو استادانو د ګټې وړ وګرځي. له فرصت څخه په استفادې د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه غوښتنه کېږي چې د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې مرسته وکړي څو په دې توګه د پوهنې د نظام موخې او هیلې ترسره شي او ځوان نسل او هېواد ته ښې پایلې او بریاوې ور په برخه کړي.

زموږ گران استادان او ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې ستره دنده او دروند مسئولیت لري.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو او ارزښتونو، د ټولنې د څرګندو اړتیاوو، ملي ګټو او وطنپالنې له روحیې او د ساینس او تکنالوژۍ له نوو علمي معیارونو سره سم پراختیا ومومي.

ددې سترې ملي موخې د تر لاسه کولو لپاره د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده ګټورو وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي او د ښوونکي د لارښود د کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه، چې ددې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې برخه اخیستې او همدارنګه له ملي او نړېوالو درنو موسسو او نورو ملګرو هېوادونو څخه، چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي او د ښوونکي د لارښود کتابونو په چاپ او وېش کې یې مادي یا معنوي مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم او د لا نورو مرستو هیله یې لرم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردک

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

سرليکونه

سرليک	مخ
په کائناتو کې د الله جل جلاله د وجود او وحدانيت دلايل	۱
په کائناتو کې د الله جل جلاله د وجود او وحدانيت دلايل	۵
ه قرآن کریم کې د انسان د پيدايښت پړاوونه	۷
د بنی آدم وقار او درنښت	۱۱
ايت الكرسي د قرآن کریم لوړه څوکه	۱۴
حُمکه د انسان د گټې لپاره	۱۸
د الله جل جلاله سره مينه د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په پیروۍ کې ده	۲۲
اسلام بشپړ او هر اړخيز دين دي	۲۶
لمونځ تل پاتې او نه شلیدونکې فريضة ده	۳۰
د ظلم د مخنيوي لپاره د جهاد اجازه	۳۶
روژه او گټې يې	۴۰
حج د مؤمنانو د نړيوال يو والي څرگندوی	۴۴
د خلکو سره نيکۍ او ښېگڼه	۴۸
د حلالې روزۍ خوړل او له حرامو ډډه کول	۵۳
د الله جل جلاله په لار کې انفاق(مال لگول)	۵۸
په قرآن کریم کې انساني مساوات (برابروالی)	۶۳
د الله جل جلاله د خاصو بندگانو صفتونه	۶۶
د ټولنې په تهذيب کې د مؤمنانو ونډه	۷۰
په اسلام کې د معيوبو او فقيرو مؤمنانو مرتبه	۷۵
د مؤمنانو يو والي	۷۸

لومړي لوست

سرليک: په کائناتو کې د الله جل جلاله د وجود او وحدانيت دلایل

مخ: ۴-۱

وخت: درې درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي باید:

- ۱- د بقرې د سورت (۱۶۴) آیت په ښه شان تلاوت کړي.
 - ۲- د درسي کتاب د لومړۍ برخې د ژباړې او تفسیر په هکله د الله تعالی د وحدانيت او الوهیت په دلیلونو معلومات تر لاسه کړي.
 - ۳- د ځمکو او اسمانونو پیدایښت او د شپو او ورځو بدلون، په سمندر کې د کښتو تگ راتگ د تکویني آیتونو له نظره او د ساینس او تکنالوژي علومو له نظره تحلیل او تجزیه کړای شي.
 - ۴- د لوست د لومړۍ برخې پیغام دوستانو ته ولوستلی شي.
- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

په کایناتو کې د الله د وجود او وحدانيت دلایل

په قرآن کریم کې زیات آیتونه په صراحت سره ددې خبرې وضاحت کوي چې دا ټول کائنات د الله تعالی په وجود او وحدانيت او دده په عظمت او قدرت او دا چې یوازې دده عبادت او بندگي وشي او باید یوازې دغه ذات د کائناتو واکمن او حاکم وګڼل شي. د بېلګې په توګه په لاندې توګه بیانېږي:

ځمکه او آسمانونه او په هغو کې مخلوقات او ټول کائنات صرف د لوبو او ساعت تیرۍ لپاره نه دي پیدا کړای شوي، بلکې دا کار د لوړ حکمت په اساس سرته رسیدلی دی، لکه چې الله ﷻ فرمایي: "رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا" یعنې ای زموږه ربه! تا دا هر څه عبث او بایزه نه دي پیدا کړي. او بل ځای الله ﷻ فرمایي "وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِينَ" یعنې موږ آسمان او ځمکه او هغه څه چې د آسمان او ځمکې په منځ کې دي د لوبو په توګه نه دي پیدا کړي. یا د الله ﷻ دا وینا: "أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ" نو آیا تاسې دا انګیرلې ده چې موږ تاسې همداسې عبث او بې فائدې پیدا کړي یاست او تاسې به بیرته زموږ لوري ته راستانه نه شئ.

هو! الله ﷻ دا ټول کائنات د حق او د الله تعالی د وحدانيت پیژندنې پر بنسټ پیدا کړي دي او یوازې د خپل ذاتي حق په اساس ورباندې حکومت کوي او یوازې همدا پیداکوونکي په کائناتو کې د حکمرانۍ حق لري، لکه چې الله ﷻ فرمایي "قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ" یعنې ورته ووايه چې ټول (سیاسي) امر او حکم د یوه الله ﷻ دی، بل ځای الله ﷻ فرمایي "إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ" یعنې الله ﷻ مطلق حاکم دی، پوره واکمن دی، څه یې چې خوښه وي حکم کوي. او یو شاعر هم وايي:

برگ سبز درختان از نظر هوشیار هر ورقش دفتريست معرفت کردگار

د الله تعالى وجود او یووالی په مختلفو لاملونو ثابت دی. یعنی الله یو دی ځکه په مخلوقاتو کې یې مثل او سیال نشته او نه څوک ورسره برابریدلای شی نو باید یو ورته ووايو.

همدارنگه الله یو دی د عبادت په حقداری کې یعنی له ده څخه پرته بل څوک د عبادت حقدار نشته. الله یو او واحد دی په ازلي او ابدی کیدلو سره یعنی الله هغه وخت هم موجود ؤ چې کله هیڅ شی موجود نه ؤ او هغه وخت به هم وي چې کله هیڅ شی موجود پاتې نه شی، نو ددې حقدار دی چې واحد ورته وویل شي.

همدارنگه الله یو دی یعنی هیڅ تقسیم او تجزیه نه قبلوي، له اندامونو پاک دی. لنډه دا چې د الله په حقیقي کیدلو باندې تکویني علامې او دلیلونه شتون لري چې په هغې باندې هر سړی پوهیږي هغه دا چې د ځمکې او آسمان پیدا کول، د شپې او ورځې بدلیل رابدلیل د هغه د بشپړ قدرت او توحید روښانه دلیلونه دي او په دغه کار کې بله هستي هیڅ ډول برخه نه لري.

همدارنگه د اوبو په سر د کښتو تلل را تلل د الله د قدرت یوه بله نښه ده.

یعنی اوبه داسې یو بهیدونکی جوهر دی چې سره له نرمۍ او بهیدلو ددې د پاسه په لکونو منه کښتۍ چې په کې په خروارونو څیزونه هم بار وي تر لرې لرې هیوادونو پورې ځي راځي. اویا ددې کښتو د تللو لپاره د هواګانو لګیدل او بیا د الله په قدرت د هواګانو مخه بدلول دا ټول ددې خبرې دلیل دی چې ددې شیانو پیدا کوونکی او چلوونکی یو لوی عالم او حکمت والا ذات دی.

همدارنگه د آسمان څخه اوبه څاڅکي څاڅکي را تویول چې چا ته نقصان ونه رسوي، که چیرې دا اوبه د سیلاب په شان را نازلیدلای، نو انسانان، څاروي او نور سامانونه به نه وو پاتې شوي، بیا د اوریدلو نه وروسته دا اوبه په ځمکه باندې محفوظ ساتل د انسان د وس خبره نده. که چیرې دا ویل شوي وای چې هر سړی دې د خپل ځان لپاره د ضرورت وړ اوبه جمع او ذخیره کړي نو د ساتلو لپاره به یې څه انتظام کاوه او که یې انتظام کړی وای نو له خرابیدو څخه به یې څرنگه بچ ساتلې؟ الله دا ټول انتظامونه په خپله کړي دي.

نو ځکه الله پاک فرمایي: (فَأَسْكَنْهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ). یعنی مونږ اوبه په ځمکه کې حصارې کړې او یقیناً زمونږ دا قدرت هم شته چې د باران اوبه وبهوو او ختمې یې کړو.

خو الله د ځمکې د اوسیدنکو انسانانو او حیواناتو لپاره اوبه چیرته د حوضونو په بڼه کې جمع کړې او چیرته یې د غرونو د خورو شوو رګونو په ذریعه د ځمکې داخل ته رسولې اویا یې په ټوله ځمکه کې یو داسې انتظام کړی چې کوم سړی یې چیرته غواړي نو ځمکه را کني او اوبه راوباسي. او ددې اوبو یوه لویه ذخیره یې د واورو په شکل په غرونو باندې واچوله چې د خرابیدونه هم محفوظ ده هغه په آرام آرام سره ویلې کیږي او د ځمکې د ننه د قدرتي پیپونو په ذریعه ټولې دنیا ته رسیږي.

همدارنگه د آسمان په دومره وسیع او اوچت او بې له ستې پیدا کولو کې او د ځمکې په دومره پراخ او مضبوط جوړولو کې اوله ځمکې څخه د اوبو په را ایستلو او راپورته کولو او بهولو کې او د شپې او

ورځې په بدلولو، لنډلو او اوږدولو کې او بيا د باران د اوبو سره د ځمکې په مخ د ډول ډول نباتاتو او گياوو په را زرغونولو کې څو مخلوقات ورځنې گټه واخلي او خپل ژوند پرې هوسا تير کړي او همدارنگه د اسمان او ځمکې ترمنځ د وريځو په درولو کې په دې ټولو او نورو شيانو کې د الله تعالی د وجود او وحدانيت او دده په قدرت او حکمت او رحمت باندې هغه چالره لوی لوی دلایل او شواهد شته چې د عقل او فکر خاوندان وي.

د لوست د تدریس لارې: د سیالۍ له لارې، تشریحي، پوښتنې او ځوابونه.

د لوست مرستندویه توکي: کتاب، تخته، تباشیر، تخته پاک...

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	بناغلي ښوونکی ټولگي ته د د اخلیدو پر مهال تل پاتې تحفه چې عبارت له « السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته » څخه ده زده کوونکو ته وړاندې کړي، بیا په الله جل جلاله له ثناء او په پیغمبر صلی الله علیه وسلم له درود ویلو وروسته د هر یوه زده کوونکي سره د زړه له کومې روغېر وکړي او د نوي تعلیمي کال په رارسیدلو سره زده کوونکو ته د لسم ټولگي څخه یوولسم ټولگي ته د بریالیتوب مبارکي وایی.
۲۵ دقیقې	بناغلي ښوونکی لومړی خپل نوم او تخلص په تخته لیکي چې زده کوونکي یې وپېژني او بیا له زده کوونکو څخه غوښتنه کوي چې هر یو په خپل وار خپل ځان ور وپېژني. بناغلي ښوونکی دې د لسم ټولگي د تفسیر شریف په لوستونو یو ځغلنده نظر اچوي او د یوولسم ټولگي د تفسیر شریف فهرست په لنډ ډول زده کوونکو ته وړاندې کوي. بناغلی ښوونکی د أعوذ بالله من شیطان الرجیم او بسم الله الرحمن الرحیم په لوستلو سره د البقرې سورت (۱۶۴) آیت په ښکلي او لوړ اواز د تجوید په پام کې نیولو سره تلاوت کوي وروسته له دریوتنو زده کوونکو څخه غواړي چې په خپل وار نوموړی آیت تلاوت کړي.
۵ دقیقې	د لوست لنډیز: د بقرې سورت (۲۸۶) آیتونه لري او په مدینه منوره کې نازل شوی دی د نزول شمیره یې (۸۷) او مصحفی شمیره یې دوهمه ده. هغه څه چې له دې (۱۶۴) مبارک آیت څخه په لاس راځي هغه دا چې الله جل جلاله پوره قدرت لري، په عامه توګه د کائناتو پیدایښت او د دوی لوري ته د خلکو پام را

هگرځول دي، په خاص ډول د اوو اسمانونو او د ځمکو د پيدايښت او د هغو شيانو په هکله چې د اسمانونو او ځمکې په فضا او محيط کې شتون لري چې نن ساينس ثابته کړې ده. او همدارنگه د شپو او ورځو چټک بدلون او هغه حکمتونه چې د تاريخ او وختونو د تشخيص په نتيجه کې د شپې او ورځې په اړولو او را اړولو کې منع ته راځي، او په سمندرونو کې د بېړيو ليدل چې د الله جل جلاله په حکم په حرکت کې دي او مسافر ور څخه د ستورو په مرسته د خپلو سفرونو تگ لوري تعينوي او له دغې لارې خلکو ته ډيرې گټې رسيري لکه له يو هيواد څخه بل هيواد ته د سودا گری توکو وړل راوړل او د ماهيانو ښکار کول چې خورا انرژي لرونکي او پروتين لرونکي خواړه دي په دې ټولو کې د الله جل جلاله پر وجود او يوالي باندې ښکاره او څرگند دلايل او د هغه د قدرت نښې او نښانې شتون لري.

دوهم لوست: دوهمه برخه

سرليک: په کائناتو کې د الله جل جلاله د وجود او وحدانيت دلایل

مخ: ۵-۶

وخت: درې درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

- ۱- د بقرې د مبارک سورت (۱۸۶) آيت په غور سره تلاوت کړي.
- ۲- د مبارک آيت د دويمې برخې د لفظي او تفسيري مفاهيمو سره آشنایي حاصل کړي.
- ۳- په ژوندانه کې د لوست د گټو او زده کړو څخه گټه واخلي او نورو ته هم د خدمت مصدر وگرځي.

دځينو کلمو معناوې:

دابه: د ځمکې په سر گرځيدونکي شي ته وايي.

يعقلون: پوهيږي يعني محسوس او معقول څيزونه د عقل په وجه پيژني.

د تدريس لارې:

پوښتنې او ځوابونه، ډله ييزه....

د لوست مرستندويه توکي: لکه کتاب، کتابچه، پوستې او داسې نور...

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	بناغلی ښوونکی د السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته له وړاندې کولو څخه وروسته زده کوونکو سره روغې کوي او بیا یې کورنۍ دنده گوري او بیا به یو زده کوونکي د اعوذ بالله من الشیطان الرجیم او بسم الله الرحمن الرحیم د لوستلو څخه وروسته د بقرې سورت (۱۶۴) آیت تلاوت کوي، بیا به د لوست لومړۍ برخه چې د نړۍ د په کائناتو کې د خدای د قدرت او وجود او وحدانیت نښې نښانې شتون لري په ترتیب سره د اسمانونو او ځمکو پیدایښت او د شپو او ورځو بدلون او په بحر کې د کښتو روانېدل او داسې نورې د قدرت نښې د زده کوونکو څخه پوښتی. بیا به له څو تنو شاگردانو څخه پوښتنه کوي او د یقین حاصلولو نه وروسته د آیت « وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ... » تر وروستۍ برخې پورې ترجمه او تفسیر کوي او زده کوونکي به په هره برخه کې خپل نظریات وړاندې کوي او د زده کوونکو پوښتنو ته به قناعت ښوونکي ځوابونه وايي.
۲۵ دقیقې	بناغلي ښوونکي واده سرليکونه په تخته لیکي او په ضمن کې د مبارک آیت د مفهوم په تشریح کولو کې زده کوونکي له ځان سره شریک کوي.

او د اوبو په باره کې چې اوبه د ژوند مهم عنصر دی او د اسمان څخه د باران په بڼه ښکته راځي د ځمکې د ژوندي ساتلو لپاره يعني چې د کرنې لپاره مناسبه شي او فصلونو، ونو، میوه لرونکو ونو او همدارنگه د بڼې رنگ رنگ ګلانو ته وده ورکوي او کله د سحر باد هغه باراني ورېځې چې د اسمان او ځمکې تر مینځ دي د الله جل جلاله په رضا او ارادې سره په حرکت کې راولي او دغه ورېځې اړوي را اړوي، همدارنگه د لوست په موضوعاتو کې باید د بصیرت او عقل خاوندان فکر او سوچ وکړي او د ټولګیوالو سره اوږدې خبرې پرې وکړي. ښاغلی ښوونکی به زده کوونکي په څو ډلو ویشي او هره ډله به د الله جل جلاله د پیدایښت او د هغه قدرت د څرګندولو په هکله یو د بل سره بحث او خبرې وکړي او بیا به د هرې ډلې استازی د ټولګي په مخکې د خپل فعالیت پایله شفاهی بیان کړي.	
کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی دې د درسی کتاب څخه زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکړي.	

دریم لوست

عنوان: په قرآن کریم کې د انسان د پیدایښت پړاوونه.

مخ: ۱۰-۱۵

وخت: درې درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي باید:

- ۱- د سورت المؤمنون ۱۲-۱۴ شمیره مبارک آیتونه تلاوت، ترجمه او تفسیر کړای شي.
 - ۲- د الله جل جلاله د قدرت لویې نښې د انسانانو د پیدایښت له پیل څخه مشاهده کړای شي.
 - ۳- د قرآن کریم علمي اعجاز د انسانانو د پیدایښت د مراحلو په اړوند زده کړي.
 - ۴- د انسان د پیدایښت پرمختګ د قرآن کریم، طبي علم او بیولوژۍ او په عضلي سلولونو باندې د هډوکو د سلولونو د مخکې والی له مخې مقایسه کړای شي.
- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

په قرآن کریم کې د انسان د پیدایښت پړاوونه

دا چې الله فرمائي چې مونږ انسان د خټې د خاصو اجزاوو څخه جوړ کړ....

یعنی الله د ځمکې د خاورې خاصې اجزاوې را ټولې کړې او انسان (آدم علیه السلام) یې ورځنې جوړ کړ. نوهرکله چې د انسان د پیدایښت ابتدا د آدم علیه السلام نه ده، نو ځکه یې د ابتدې پیدایښت نسبت خاورو ته وکړ بیا د یو انسان نطفه د بل انسان د پیدایښت سبب شو.

جمهورو مفسرینو لیکلي چې د (سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ) څخه هم د انسان نطفه مراد ده ځکه نطفه د خوراک نه پیدا کړي او د انسان خوراک له خاورو جوړیږي.

په ذکرشو آیتونو کې د انسان د پیدایښت اوه دورې او مرحلې ذکر شوې دي: سلاله، نطفه، علقه، مضغه، عظام، په هډوکو غوښه راتلل او بالاخره مکمل پیدایښت یعنې روح پکې اچول.

اوکه په دې اووه مرحلو کې د قرآن کریم بلاغت ته وګورو په ډیره عجیبه توګه یې بیان کړې یعنې په ځینو مرحلو کې د یوې مرحلې نه بلې ته بدلون د « ثُمَّ » په لفظ سره ورځنې تعبیر شوی چې « ثُمَّ » په څه وخت تیریدو باندې دلالت کوي. او د ځنو مرحلو په بدلون کې د « فاء » په حرف سره ورځنې تعبیر شوی دی چې هغه په بلا تأخیر دلالت کوي. یا په بله وینا په کومو صورتونو کې چې د انسان په عقل او قیاس سره ډیر وخت اخستلو کار وه هلته یې ورته د ثُمَّ په لفظ سره اشاره وکړه او کوم ځای چې د عام انساني قیاس له مخې زیات وخت نه نیسي هلته یې د فاء په حرف سره تعبیر وکړ، په دې کې اشاره ده چې په دې توګه د هغه حدیث په وجه شبهه نه شي راتلای په کوم کې یې چې فرمایلي چې د هر دور نه بل دور ته په بدلیدو کې څلویښت څلویښت ورځې لګي، ځکه دا د الله تعالی د کامل قدرت کار دی کوم چې د انساني قیاس تابع نه دی.

او د انسان د پیداکیدو آخري پړاو یعنی په ده کې روح او ژوند پیداکول: قرآن په دې هکله یو ځانګړی اسلوب فرمایي (ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ) یعنی بیا مونږ ده ته په یوه ځانګړې بڼه بل شان پیدایښت ورکړ، یعنې لومړنی شپږ مرحلې د عالم د عناصرو او مادیاتو د انقلاب سره اړینې وې او اووم پړاو د بل عالم الارواح سره اړیکې لري نو ځکه یې په خلاقاً آخر سره تعبیر ورځنې وکړ.

هدف دا چې د ټولو شیانو حقيقي پیداکوونکی الله تعالی دی بل هیڅوک یو ادنی شی هم نه شي پیداکولی. امام رازی رحمه الله وایي: چې بیا له شپږو مرحلو څخه وروسته الله انسان په داسې بڼه بدل کړ چې د اول پیدایښت سره یې توپیر درلود مثلاً مخکې جماد و اما اوس د انسان په بڼه رامنځ ته شو، بې ژبې و اوس خبرې کوونکی شو، نه اوریدونکی و اوس اوریدونکی شو، نالیدونکی و اوس لیدونکی شو.

اوس یې په هریوه غړي کې حیرانوونکي حکمتونه په داسې توګه ځای په ځای کړي دي چې د بیان اوستایلو څخه یې خلک بې وسه دي.

سید قطب په فی ظلال القرآن کې ددې آیتونو په هکله لیکلي چې قرآن انسان ته حرمت او کرامت ورکړی او وایي چې د الله له لوري د روح پوکی په انسان کې شوی دی، حال دا چې اصل پیدایښت یې د خاورو له نچور څخه شوی او بیا الله داسې ځانګړتیاوې ورپه برخه کړې دي چې د هغو په رڼا کې انسان مکرم مخلوق دی اود حیوان سره یې په ټولیزه توګه فرق کیږي.

اما بیا وروسته د هر وګړي پیدایښت د الله د قانون او طریقې سره سم د یوڅاڅکي اوبو څخه چې د انسان د ملا څخه په ټوپ راوځي اود ښځې په رحم کې ځای نیسي، په ښایسته شکل کې رامنځ ته کیږي او دا رحم دخاصره لګن د هډوکو په منځ کې ځای په ځای شوی چې د ټولو جسمي فشارونو او څپو او حرکتونو څخه چې د ملا او خیتې سره تصادف کوي محفوظ او خوندي دی.

د ځینو کلمو معناوې:

۱- وَلَقَدْ: په تحقیق سره، پرته له شکه

۲- خَلَقْنَا: موږ پیداکړه

۳- طِين: خټه

۴- فَكَسَوْنَاهُ: نو ور وامو غوښته

۵- الْعِظَام: هډوکي

۶- لَحْمًا: غوښه

د تدریس لارې:

خبرې اترې، تشریحي، ډله ییز، پوښتنې او ځوابونه

د تدريس مرستندويه توکي: کتاب، قلم، کتابچه، پوستري، وغيره.

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	ښاغلی ښوونکی له زده کوونکو سره له سلام کولو، روغې، حاضري اخیستلو او د ټولګي د نظم برابرولو وروسته له یو تن زده کوونکي څخه غواړي تر څو په ژوند کې د اوبو د ارزښت په اړوند خپله لیکلې مقاله ولولي سخت او مشکل ځایونه یې د زده کوونکو پر ګډون حلوي بیا دی د تېر لوست په اړوند د څو لنډو پوښتنو په کولو سره د زده کوونکو ارزونه کوي بیا د نوي لوست سرلیک په غټ خط د ټولګي پر تخته لیکي او له یو تن زده کوونکي څخه غواړي چې له تېر لوست سره د نوي لوست اړیکه بیان کړي او په هره مرحله کې له زده کوونکو سره مرسته کوي او مطلب ته په رسیدلو ورسره لازم کوښښونه په لار اچوي.
۲۵ دقیقې	ښاغلی ښوونکی د المؤمنون سورت ۱۲- ۱۳ او ۱۴ نمبر مبارک آیتونه په خپل وار سره په دریو تنو زده کوونکو لولي د لوستلو پر مهال تجویدي غلطی ورسره اصلاح کوي، بیا د لوست مهمې کلمې په تخته لیکي له تفسیر او ژباړې څخه په استفادې د آیتونو او مطالبو د مطابقت په اړه په مختلفو مراحلو کې د انسان د پیدایښت او د الله جل جلاله د قدرت او لویي او یووالي په اړوند د نوي طب او بیولوژۍ د څرګندونو سره له زده کوونکو سره مباحثه کوي او د هرې نقطې له نظره د زده کوونکو پوښتنو ته ځواب ورکوي او زیاتره د انسان د عیني او فزیکي پېژندنې چې ننني طب او بیولوژیکي علومو د پوسترو او طبي اسکلتونو او د برقي ازمیښتونو اولابراتوارونو له لارې د قرآن کریم د آیتونو په تأیید کې څرګندونې کوي او تر څپرې لاندې یې نیسي. ښاغلی ښوونکی زده کوونکی په اووه (۷) ډلو ویشي او د سورت مؤمنین ۱۲- ۱۳ او ۱۴ شمیرې آیتونو مطابق هرې ډلې ته موضوع ورکوي چې د موضوع په اړوند یوه ډله د بلې ډلې سره نظریات شریک کړي او د هغوی د نظریاتو لنډیز ولیکي او د فعالیت په اخیر کې یې ولولي لومړۍ ډله د انسان د پیدایښت باره کې چې له خټې څخه پیداشوی، دوهمه ډله د انسان د پیدایښت په باره کې چې له (نطفې) څخه منځ ته راغلی، دریمه ډله د انسان د پیدایښت په باره کې چې د (علقه) وینې له ټوټې څخه پیداشوی دی، څلورمه ډله د انسان د پیدایښت په باره کې چې د غوښې د ټوټې څخه پیداشوی، پنځمه ډله د انسان د شکل په باره کې چې له هډوکي څخه منځ ته راغلی، شپږمه ډله د انسان د نمو کولو او د هډوکو تنظیم کول له غوښې سره او اوومه ډله د انسان د صورت جوړول په پوره شکل سره بیا په هغې کې روح اچولو په باره کې بحث او خبرې وکړي.

۵ دقیقې	د لوست لنډيز: د مؤمنون سورت (۱۱۸) آيتونه لري او په مکه مکرمه کې نازل شوی دی، د نزول شميره ئې (۷۴) ده او د انبياء سورت څخه وروسته نازل شوی د مؤمنون سورت ۱۲- ۱۳ او ۱۴ آيتونه د قرآن کریم د لفظي، علمي، او توحیدي اعجاز په برخه کې تر ټولو ښه دلایل دي چې په مجموعي ډول په حقيقي صانع او محمدي رسالت او د قرآن پر حقانیت او د اسلام په تکویني او تشریعي نظام ښه دلالت کوي او هغه څه چې موږ یې د چاپي، تصویری او صوتي رسنیو څخه په ژوندۍ بڼه اورو، قرآن کریم او ننني طب ثابت کړي دي چې قرآن کریم له نن څخه پنځلس پېړۍ پخوا د انسان په وجود او نړۍ کې د الله جل جلاله د قدرت روښانه نښې په عربي فصیحه او بلیغه ژبه باندې بیان کړې دي او موږ ته یې اسلامي عقیده او ځیني پیغامونه رابښلي او اسلام پال لوري ته زموږ همیشنی پام را اړوي.
۱۰ دقیقې	ارزونه: ښاغلی ښوونکی د لوست د متن نه په ګټې اخیستلو سره د زده کوونکو ارزونه کوي ترڅو مطمئن شي چې زده کوونکو لوست زده کړی او د لوست اهمیت یې لاسته راوړی دی که نه؟
	کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی زده کوونکو ته د درسي کتاب د هدایت مطابق کورنۍ دنده ورکوي.

خلورم لوست

سر ليک: د بنی ادم وقار او درنښت

مخ: ۱۶- ۲۰

وخت: درې درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

- ۱- د اسراء سورت (۷۰) آيت له موضوعي او تحليلي مفهوم سره آشنا شي.
 - ۲- په خپل ژوند کې د انساني کرامت او د ټولنې د وګړو احترام وکړي.
 - ۳- د انسان استعداد او ظاهري څيره چې الله جل جلاله ور بښلې ده د قرآني آيتونو په رڼا کې وپيژني.
 - ۴- د انسانانو د غوره والي پيغام په ټولو مخلوقاتو باندې بيان کړي شي.
- د تدريس لارې:

مباحثوي يعني د خبرو اترو له لارې، تشریحي معلومات وړاندې کړي؟

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

د بني آدم وقار او درنښت

دلوست په آخري آيت کې په اکثرو مخلوقاتو باندې د آدم د اولادې غوره والی ذکر دی. په دې هکله دوه خبرې د غور قابل دي. اول داچې دا غوره والی په کومو صفتونو او کومو وجوهوسره دی؟ دویم داچې په اکثرو مخلوقاتو د فضیلت او غوره والي څخه څه مراد دی؟ د اولې خبرې بیان دادی چې الله تعالی بني آدم ته په مختلفو حیثیتونو سره داسې ځانګړتیاوې ورکړې دي کوم چې په نورو مخلوقاتو کې نشته. مثلاً د صورت ښایست، د بدن اعتدال، د مزاج اعتدال، د قد او قامت اعتدال کوم چې انسان ته ورکړی شوي دي بل چا ته نه دي ورکړي شوي. په دې برسیره په عقل او شعور کې انسان ته خاص امتیاز ورکړی شوی چې ددې په ذریعه دی د ټولو سفلی او علیا کایناتو نه خپل کار اخستی شي. او تر خپل اختیار لاندې یې راوستلی شي. یاپه بله وینا دا چې انسان د دین ذمه واري منلی ده نو الله ټول شيان ده ته مسخر کړي او دده په خدمت لګيا دي.

دخبرو اترو او افهام او تفهیم کومه ملکه چې انسان ته ورکړی شوې ده هغه بل چا ته نه ده ورکړی شوې، د اشارو په ذریعه دخپل زړه خبره نورو ته ښودل، دخط او کتابت په واسطه د خپل زړه خبره نورو ته رسول، دا ټول انساني امتیازات دي.

ځینې علما وايي چې د لاسونو د ګوتو په ذریعه خوراک هم د انسان خاص صفت دی نور ټول حیوانات خوراک د خپلو خولو په واسطه کوي.

د عقل او شعور په اعتبار سره د مخلوقاتو تقسیم داسې دی چې په عامو ځناورانو کې شهوات او خواهشات شته خو عقل او شعور پکې نشته. په فرشتو کې عقل او شعور شته، شهوات او خواهشات پکې نشته.

په انسان کې دا دواړه څیزونه جمع شوي یعنی هم عقل او شعور لري او هم شهوات او خواهشات. نو هرکله که انساني شهوات او خواهشات په عقل سره مغلوب کړي او د الله د ناخوښو شیانو څخه ځان بچ کړي نو دده مقام د ډیرو فرښتو نه هم اوچت دی.

دویمه خبره داده چې د آدم د اولادې فضیلت په اکثره مخلوقاتو څه معنا لري؟ په دې هکله خو هیچا ته د اختلاف ځای نشته چې د دنیا په ټولو مخلوقاتو علوي او سفلي او ټولو ځناورو باندې د آدم علیه السلام اولاد ته فضیلت حاصل دی. دغه شان پیریان چې په عقل او شعور کې د انسان په شان دي په دوی هم د انسان غوره والی د ټولو په نزد مسلم دی.

اوس یواځې د فرښتو مسأله ده چې په انسان او فرښتو کې کوم افضل دي؟ په دې هکله تحقیقي خبره داده چې په انسانانو کې عام مؤمنان صالحان لکه اولیاء الله دوی د عامو فرښتو غوره دي مگر خواص د ملائکو لکه جبرائیل او میکائیل او داسې نورې دوی د عامو صالحانو نه افضل دي او خواص د مؤمنانو لکه انبیاء علیهم السلام دوی د خواصو ملائکو نه هم افضل دي.

د حنفيانو رایه داده چې بشري رسولان پر (ملکي رسولانو) افضل دي. (اوملکي رسولان) پرنورو ټولو فرښتو او انسانانو د (بشري رسولانو) په استثناء افضل دي. او عامو فرښتو ته په عامو انسانانو فضیلت حاصل دی.

او هر چې کافران او فاجران انسانان دي دوی د ځناورو نه هم ټیټ دي. (أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ).
یعنی دوی خو د ځناورو په څیر دي بلکې ددوی نه هم ډیر گمراه اولار ورکي دي.

الله د انسانانو پلار آدم علیه السلام د ملائکو مسجود وگرځاوه او ددوی آخري رسول حضرت محمد ﷺ یې د ټولو مخلوقاتو سردار او بادار غوره کړ. غرض دا چې انساني نوعې ته یې له ډیرو حیثیتونو عزت، لویي او عظمت او پر خپلو ډیرو مخلوقاتو فضیلت وربښلی دی.

د ځینو کلماتو معناوې:

کَرَّمْنَا: موږ عزت وربښلي دی

وَفَضَّلْنَا: موږ غوره والی ورکړی دی.

د لوست مرستندویه توکی: کتاب، قلم، تخته، تخته پاک...

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	ښاغلی ښوونکی ټولگي ته د داخلیدلو په وخت کې په ټولگيوالو سلام اچوي او د زړه له کومې ورسره روغېر کوي بیا حاضري اخلي او د زده کوونکو څخه د کورنۍ دندې پوښتنه کوي بیا د بېلگې په ډول د یوه زده کوونکي مقاله د زده کوونکو د هڅونې په خاطر وړاندې کوي. ښاغلی ښوونکی د تیر لوست څخه په لنډو پوښتنو سره د زده کوونکو ارزونه کوي بیا به د نوي لوست تړاو د تیر لوست سره زده کوونکو ته وړاندې کوي. ښاغلی ښوونکی د اسراء سورت (۷۰) شمیره آیت د یوه زده کوونکي په واسطه تلاوت

۲۵ دقیقې	کوي او زده کوونکو ته وخت ورکوي چې د انسانانو د موقف او مرتبې په اړوند دوه نغري ګروپونه یو د بل سره خبرې اترې وکړي. ښاغلی ښوونکی د لوست محوري موضوع ګانې په تخته لیکي او له دوه نغرو زده کوونکو څخه غواړي چې د لوست د موضوعاتو او د انسان د کرامت او مرتبې په اړوند نتیجه او نچور خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړي. ښاغلی ښوونکی له زده کوونکو څخه غواړي چې دوه نغره په خپله خوښه د انسان پیژندنې او د لوست د موضوع په اړوند معلومات وړاندې کړي او ښاغلی ښوونکی په هره مرحله کې زده کوونکي د لوست د موضوع په اړوند تشویق کوي. ښاغلی ښوونکی له زده کوونکو نه غواړي چې دوه کسيز ګروپونه د انسانانو د روزی او خواراکې په هکله د بحرونو او د هغوی د ګټو په باره کې یو د بل سره خبرې اترې وکړي او د خبرو اترو په پای کې یو تن ټولګیوالو ته نتیجه بیانوي.
۵ دقیقې	د لوست لنډيز: د اسراء سورت د قرآن کریم په (۱۵) پاره کې (۱۱۱) آیتونه لري او په مکه مکرمه کې نازل شوی دی د نزول شمیره یې (۵۰) او مصحفی شمیره یې (۱۷) ده. او د بني اسرائيل په نوم هم یاد شوی دی. د لوست په مبارکو آیتونو کې الله جل جلاله د انسانیت لوړ مقام او الهي نازونې بیان کړې دي او په دې هکله ښوونې لري د سیرت او صورت په اړه چې الله جل جلاله انسان ته کومې ځانګړتیاوې او عزت ورکړی او بې شماره د وچې او سمندر نعمتونه یې په واک کې ورکړي دي څو انساني اړتیاوې لکه خواړه، انرژي، طبعي ډکې زیرمې یې چې په نړۍ کې پیدا کړې دا ټول د انسان د ژوند د دوام او بهبود لپاره دي چې پر انسان یې شکر او مننه واجب ده او په هره ساه اخیستلو سره شکر لازم دي ځکه چې ساه اخیستل له یوه لوري د ژوند د اوږدیدلو له بله پلوه د انسان د خوښۍ لامل کیږي او له بله طرفه انسان چې یو میتافزیکي او ما وراء الطبعي مخلوق دی له عالم سماوي او ملکوتي او روحي سره دوه اړخیزه اړیکې لري په انسان کې کیمیاوي جوهر روح دی چې د الله جل جلاله تر ټولو ستره لورینه ده چې دې همدې نعمتونو له امله په اخلاص سره د الله جل جلاله عبادت او شکر واجب دی.
۱۰ دقیقې	د لوست ارزونه: ښاغلی ښوونکی په کتاب کې د ذکر شوو سوالونو څخه په ګټې اخیستلو زده کوونکو ارزونه کوي.
	کورنۍ دنده: ښوونکی د درسی کتاب نه زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي.

پنځم لوست:

سرليک: ايت الکرسي د قرآن کریم لوړه څوکه.

مخ: ۲۱-۲۶

وخت: درې درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

۱- قرآن کریم عظمت او د عروج نقطه وپېژني؟

۲- له آيت الکرسي څخه د الله جل جلاله وحدانيت، قیومیت، مالکیت، پېژندل کېږي زده کوونکي دې زده کړي او نورو ته دې وښايي.

۳- د آيت الکرسي لوستل د هر لمانځه څخه وروسته په خپل ژوند کې د ځان عادت جوړ کړي.

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

آية الکرسي د قرآن لوړه څوکه

دا په قرآن کریم کې تر ټولونه د ډیر شان او د بدې نه ډک آیت دی، په احادیثو کې ددې ډیر فضیلتونه راغلي دي. اونی کریم ﷺ دې آیت ته د ټولو نه غوره آیت ویلی دی. او ابی ابن کعب رضی الله عنه چې د نبی کریم ﷺ د پوښتنې په ځواب کې دیته عظیم الشان آیت ویلی دی، هغه ته رسول الله ﷺ د علم مبارکي ورکړې ده.

اوپه بل حدیث کې ورته سردار دآیتونو ویل شوی دی. اوپه حدیث کې راځي څوک چې د هر فرض لمونځ نه وروسته دغه آیت ولولي نوجنت ته به دده د داخلیدو ترمنځ مرگ پرده وي یعنی د مرگ نه وروسته به فوراً جنت ته ځي. او چې آیت الکرسي په کوم کور کې ولوستل شي د هغه کور نه شیطان وځي.

په دې آیت کې د الله جل جلاله شته والی اود هغه د ذات اوصفاتو بیان په ډیر عجیب اونا اشنا توګه شوی دی، په دې کې د الله تعالی شته والی او د هغه همیشه ژوندون، لیدونکی اوریدونکی کیدل، خبرې کوونکی په خپل وجود سره همیشه موجود کیدونکی، تل ترتله موجود، د ټولو کایناتو نوی پیداوونکی، د تغیر او تبدیل د اثراتو نه قبلوونکی، د ټولو موجوداتو مالک کیدونکی او د لویي خاوند دی.

دده په وړاندې څوک دده له اجازې پرته خبرې هم نه شي کولای د داسې کامل قدرت مالک دی چې د ټولو مخلوقاتو او کایناتو په پیداکولو، د هغو په ساتلو او په محکم انتظام کولو هغه نه سترې کيږي او نه کمزوري او نه سستي پرې راځي، د داسې لوی او محیط علم مالک دی چې ښکاره او پټ څیزونه ذره اوقطره ترې بهر نه دي.

په دې آیت کې لس جملې دي:

اوله جمله : « اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ » ده په دې کې د الله ذاتي نوم دی معنایی دا ده : هغه ذات چې ټول کمالات پکې جمع دي اود ټولو نقصانونو څخه پاک دی او په « لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ » کې ددغه ذات بیان دی چې ددغه ذات نه پرته بل د عبادت لایق هیڅوک نشته.

دویمه جمله : « الْحَيُّ الْقَيُّومُ » : د حی معنا ده په عربی کې ژوندی. یعنی الله تل تر تله ژوند دی اومرگ نه پرې راځي . د قیوم لفظ د قیام نه اخستل شوی د قیام معنی ده ودريدل. قیوم او قیام د مبالغې صیغې دي معنایی دا ده : هغه ذات چې پخپله هم قایم دی اونور هم قایم ساتي او سنبالوي یی. قیوم د الله تعالی ځانگړی صفت دی، انسان ته قیوم ویل روا نه دي. کوم سړی چې د عبدالقیوم په ځای یوازې قیوم وایي گنهگار یږي. او دا دواړه اسمونه «الحی القیوم» د ډیرو علماوو په نزد اسم اعظم دی . او حضرت علی کرم الله وجهه وایي چې د بدر په غزا کې ما نبی کریم ﷺ ولیده چې په سجده پروت ؤ او یا حی یا قیوم یا حی یا قیوم یی ویل .

دریمه جمله : « لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ » ده د « سِنَّةٌ » لفظ د سین په زیر سره پر کالی ته وایی او « نَوْمٌ » پوره خوب یعنی ویده کیدو ته ویل کیږي ، د ټولې جملې مطلب دا شو چې په الله جل جلاله باندې خوب او پر کالي هیڅکله نشي راتلای.

څلورمه جمله : « لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ » ده په دې کې د « لَهُ » لام دملکیت په معنی راغلی نومعنا یی دا شوه چې ټول څیزونه کوم چې په اسمانونو او ځمکه کې دي دا ټول د الله تعالی ملکیت دی دهغه اختیار دی دخپلې غوښتې سره سم تصرف پکې کولای شي.

پنځمه جمله : « مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ » ده یعنی الله داسې ذات دی چې دده په وړاندې دچا سفارش دده له اجازې پرته نشي کیدای. حتی د څه کار کولو په باره کې دده نه پوښتنه هم نشي کولای، البته مقبولو بندگانو ته به په ځانگړي توگه د خبرو کولو او سپارښت اجازه ورکړی شي.

شپږمه جمله : « يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ » : یعنی الله تعالی دخلکو د وړاندې او وروسته ټولو حالاتو او واقعاتو نه خبردی، او یا د دوی د پیدا کیدو نه مخکې او د دوی د پیدا کیدونه وروسته ټول حالات او واقعات دالله تعالی په علم کې دي او په ښکاره او پټو حالتونو یی هم اطلاق کیږي.

اوومه جمله : « وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ » یعنی انسان او ټول مخلوقات د الله تعالی د علم یوه حصه هم نشي قابو کولای مگر الله تعالی چې په خپله چا ته څومره حصه د علم ور بخشش کوي.

اتمه جمله : « وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ » ده یعنی د الله کرسی دومره لویه ده چې اووه اسمانونه او ځمکې یی په خپل منځ کې ځای کړې دي، الله تعالی د ناستې پاستې او د ځای ځایگي نه بې پرواه دی .

ابوذرغفاری ؓ نقل کوي چې ده له نبی کریم ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې کرسی څه ده او څنگه ده ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل په هغه ذات قسم چې زما روح دده په قبضه کې دی چې د اووه اسمانونو او

ځمکو مثال د کرسی په مقابل کې داسې دی لکه د یو لوی میدان په مینځ کې چې دگوتمی کړی واچول شی.

اوپه ځینو نورو روایتونو کې دي چې دعرش په مقابل کې دکرسی مثال هم داسې دی لکه په لوی میدان کې چې دگوتمی کړی واچول شي.

نهمه جمله : « وَلَا يُوَدُّهُ حِفْظُهُمَا » ده یعنی الله تعالی ته ددې دواړو لویو مخلوقاتو اسمان او ځمکې ساتنه او حفاظت څه گرانه خبره نده.

لسمه جمله : « وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ » ده یعنی هغه لوی او عظیم الشان ذات دی.

وخت	فعالیتونه
۵دقیقې	ښاغلی ښوونکی دسلام او روغېر څخه وروسته د زده کوونکو حاضري اخلي او ټولگی منظم کوي او د تیر لوست په اړوند د امتحاني پوښتنې کوي تر څو د زده کوونکو استعداد معلوم کړي او زده کوونکو ته د لوست په جریان کې د لوست په اړوند پوښتنې او ستونزې حل کوي بیا به د نوی لوست ربط د تیر لوست سره بیانوي او د لوست موضوع گانې هر اړخیزه تفسیر او تحلیل کوي او انسان د الله جل جلاله ارزښتناک مخلوق دی. ښاغلی ښوونکی د آیت الکرسې پوستړې د ټولگي په دیوال زوړندي او د ضروري نقطو معلومات زده کوونکو ته ورکوي. ښاغلی ښوونکی د قرآن کریم د مقدسو کلمو نه په گټې اخیستلو سره چې په آیت الکرسې کې د الله جل جلاله د وحدانیت، دقیومیت، حیات او د آیت الکرسې فضیلت او عظمت چې په دې مبارک آیت کې ورته د اسم اعظم اشاره شوې او نبی کریم صلی الله علیه وسلم تأیید کړي د زده کوونکو سره په همدې مورد خبرې اترې کوي.
۲۵دقیقې	ښاغلی ښوونکی له زده کوونکو څخه غواړي چې د لوست متن په چټه خوله ولولي او د مشکل په صورت کې دې مرسته وغواړي.
۱۰دقیقې	ارزونه: ښاغلی ښوونکی د درسي کتاب نه په پوښتنو کولو سره د زده کوونکو ارزونه کوي.

د لوست لنډيز:

په احاديثو کې د ابن حبان او ابو ذر غفاري رضی الله عنه څخه روايت شوی دی دوی وايي موږ د پيغمبر صلی الله عليه وسلم نه د کرسی په اړوند وپوښتل. پيغمبر صلی الله عليه وسلم وويل: بو ذره اوه طبقې ځمکه او اسمانونه د کرسی په مقابل کې داسې دي لکه يوه کړۍ چې په صحرا او دښته کې معلوميږي او کرسی بيا د عرش په مقابل کې داسې ده لکه څنگه چې د کرسی په مقابل کې ځمکه او اسمانونه دي، موږ او تاسوته ښايي چې د هر فرض لمونځ څخه وروسته آيت الکرسي د وظيفې په توگه ولولو. په يوبل حديث شريف کې چې په معجم الکبير او طبراني کې روايت راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: آيت الکرسي د قرآن کریم ډير لوی آيت شمارل شوی دی، په بل حديث شريف کې راغلي چې اسم معظم هم په آيت الکرسي کې دی، همدارنگه په يوبل حديث شريف کې راغلي چې د هرشي لپاره د پر مختگ يوه نقطه وي د قرآن کریم د عروج نقطه د بقرې سورت او په هغه کې آيت الکرسي ده.

کورنۍ دنده:

ښاغلی ښوونکی د لوست له کتابو څخه زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي.

شپږم لوست

سرليک: ځمکه د انسان دگټې لپاره

مخ: ۲۷-۳۰

وخت: دوه درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

- ۱- د الملک سورت (۱۵-۱۷) آيتونو له توضيحي او تفسيري مفاهيمو څخه ځانونه خبر کړي.
 - ۲- د قرآن کریم له تکويني اعجاز او د پراخې ځمکې له زړه راښکونکو مظاهرو څخه خبر شي.
 - ۳- د ځمکې او د هغې له پريمانه مادي او معنوي سرچينو څخه عادلانه استفاده وکړای شي.
 - ۴- د لوست له مهمو ټکو او نیکمرغه ښوونکي پيغام څخه ګټه تر لاسه کړي او د نورو لپاره په ژوند کې د خير تبليغ کوونکي شي.
- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

ځمکه د انسان دگټې لپاره

« هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا »: يعنی الله تعالى هغه ذات دی چې تاسې ته يې ځمکه تابع ګرځولې ده د « ذلول » لفظی معنا منقاد او تابع دی، هغه حيوان ته ذلول ويل کيږي چې په سپريدو کې شوخي نه کوي - کوم حيوان چې د سپريدونکو لپاره خپلې اورې هم پيش کړي هغه ډير منقاد او مسخر کيدای شي، په دې وجه الله تعالى وفرمايل: چې تاسې د ځمکې په اوږو باندې ګرځئ ځمکې ته الله تعالى داسې قوام وربښلی دی چې نه د اوبو په شان بهيدونکې ده اونه د مالوچو او خټو په شان سړی پکې ننوځي .

ځکه که داسې نه وای نو بيا به ورباندې اوسيدل او پاتې کيدل ممکن نه وو. همدارنګه ځمکه يی د اوسپنې او تيرې په شان سخته هم نه ده جوړه کړې، که داسې وای نو بيا به پکې ونې او کروندې نه کيدې او نه به پکې نهرونه او څاګان کيندل کيدل او نه به پکې د دنگو دنگو آباديو بنسټونه ايستل کيدل، د ځمکې د قوام سره يی داسې سکون ورکړ چې آبادی او بنگلې پرې ټينګيدای شي او په ګرځيدونکو نه خوځيږي.

« وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ » ابن کثير ددې آيت په معنا کې ليکي چې تاسې سفر وکړئ په ځمکه کې کوم ځای ته چې موخوبښه وي ځکه هرځای يو خاص اقليم او صفت لري نو تاسې وګرځئ په ځمکه او په هر ډول اقليمونو او ځايونو کې د کسب او تجارت لپاره - په دې کې اشاره ده ديتۀ چې د تجارت لپاره سفر او د مال لاسته راوړل د الله تعالى د رزق دروازه ده .

په «إِلَيْهِ الشُّورُ» کې اشاره ده چې د ځمکې نه د خوړلو، خښلو او اوسیدلو او نورو فایدو حاصلولو اجازه شته خو د مرګ او آخرت نه یې فکره کیږي مه، ځکه آخر الله تعالی ته واپس کیدل دي، یا په بله وینا په ځمکه کې چې اوسیدل نو د آخرت لپاره چمتووالی نیسي.

په وروستني آیت کې «أَمِثُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ...» کې دا خبرداری دی چې په دې ځمکه کې د اوسیدو په حالت کې هم د الله تعالی عذاب راتللی شي. یعنی ایا تاسې ددې نه بې پروا یی چې آسمان والا به تاسو په ځمکه کې نښاسي او یا به د آسمانه په تاسې کاني را واوروي. نو نن چې صحیح او سالم او په امن یی ددې فکر وکړئ او په دنیا مه دوکه کیږئ، اودا هم په یاد ولرئ هغه ذات چې خواړه او نور شیان درکوي د هغه په لوري پس له مرګه او ژوندي پاڅیدلو ستاسو ورتګ دی.

په ورپسې آیت کې «أَمِثُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ...» الله تعالی فرمایي چې ځمکه پرته له شکه تاسو ته تابع اومسخر شوې ده خو په یاد ولرئ چې په خوځیدو به نورهم پکې ډوبیګئ نو هیڅ سړي ته نه ښایي چې د هغه خالق مختار له دربار څخه بی ویرې او بې پروا شي او په شرارت لاس پورې کړي او د الله په مهلت مغرور او دوکه شي.

په ورپسې آیت کې فرمایي: یعنی په ډیره خوښۍ سره په ځمکه باندې ځی راځئ او خواړه او نور ضروریات ځان ته ګټې خوسره له هغه خپل الله تعالی مه هیروئ او که نه هغه الله تعالی په دې باندې قادر دی چې پرتاسې باندې یوه سخته سیلی درولیري، یا دکاڼو باران درباندې واوروي نو بیا به تاسې څه وکړئ شی.

الله تعالی د بقرې سورت په ۲۹ آیت کې فرمایي: «هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً» یعنی الله تعالی هغه ذات دی چې ستاسې د فایدې لپاره یی هر هغه ټول څیزونه پیدا کړه څه چې په ځمکه کې دي. په ځمکه کې د هغه عام نعمت ذکر دی چې په هغه کې ټول انسانیت بلکې حیوانات او نور شریک دي. یعنی د ټولو خوځیدونکو خصوصاً د انسانانو غذا، لباس، کور او دوا او د آرام ټول سامانونه د همدې ځمکې پیداوار او حاصلات دي.

اودا چې د ځمکې ټول شیان د انسان لپاره پیدا شوي دي نوددې څخه یوه خبره دا معلومه شوه چې د دنیا یو شی هم داسې نشته چې د هغه نه په څه طریقه بنیادم ته څه فایده نه وي — برابره ده چې دا فایده په دنیا کې د استعمالولو په وجه وي یا د آخرت لپاره د عبرت اونصیحت حاصلولو لپاره. ډیرو شیانو فایده خو انسان محسوسوي چې هغه مستقیماً د هغه په غذا، دوا، اویا نور استعمال کې راځي خو ډیر داسې شیان هم شته چې انسان ته له هغونه فایده وي خو دی ترې خبر نه وي، تردې پورې چې کوم شیان د انسان لپاره ضروري ګڼل کیږي لکه زهرجن څیزونه، زهرجن ځناور او داسې نور — که چیرې فکر وشي نودا هم په څه طریقه انسان ته فایده رسوي.

عارف بالله ابن عطاء ددې آيت په شرح کې ليکلي چې الله پاک ټول کاینات ستا لپاره له دې وجې پیداکړي دي چې ټول کاینات ستا شي او ته د الله پاک لپاره شې نوکوم شيان چې ستا لپاره پیدا شوي هغه به حتماً درته رسيږي ته د هغو په فکر کې مه کيږه ځکه ته بیا د الله تعالی له یاده غافل پاتې کيږي.

او له دې آيت څخه علماوو دا دليل را ايستلی دی چې د دنیا په ټولو شيانو کې اصل د انسان لپاره اباحت دی نه حرمت يعنی هر څه د انسان لپاره مباح او حلال دي ځکه د همدې لپاره پیدا شوي دي په استثناء دهغو شيانو چې په شريعت کې حرام شوي دي نو ترڅوچې د يو شی حراموالی د قرآن او سنت نه ثابت نه وي هغه حلال گڼل کيږي.

اما ځنې علماء په دې عقیده دي چې اصل په شيانو کې حرمت دی نه اباحت او ځنې علماء په دې هکله چوپ پاتې شوي دي.

ابن حبان د بحر محيط خاوند وايي چې صحيحه داده چې په دې آيت کې د ذکر شوو ويناوو د پاره د يوې وينا هم دليل نشته ځکه په « خَلَقَ لَكُمْ » کې لام د مسببت لپاره دی يعنی ستاسو په سبب دا خيزونه پیداکړي شوي دي، ددې آيت نه د خيزونو د حلاليدو يا حراميدو لپاره په انسان باندې دليل نشي قايميدای بلکې د حلالو او حرامو احکام ځان ته په قرآن او سنت کې بيان شوي دي په هغه عمل کول ضروري دي.

د ځينو کلماتو معناوې:

جَعَلَ - خَلَقَ: پيدا شوی

فَأَمْسَوْ: سفر وکړئ په ځمکه کې

يُرْسِلَ: را ليري.

د تدريس لارې :

گروپي، شفاهي، د خبرو اترو لار....

د لوست مرستندويه توکي:

کتاب، کتابچه، علمي زيري، قلمي پوستې...

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	ښاغلی ښوونکی ټولگي ته په راتگ سره د خپل معمول مطابق له زده کوونکو سره روغبر کوي، بیا د ټولگي نظم برابروي او له زده کوونکو څخه غواړي چې خپلې ترتیب کړې مقالې د آيت الکرسې د فضیلت په باره کې د قرآن کریم او د حدیثونو د لوړ خصوصیت په رڼا کې وړاندې کړي او له یو تن زده کوونکی څخه غواړي چې خپله مقاله په مناسب اواز سره ولولي.

۲۵ دقیقې	د مقالو له جملې څخه دې درې غوره مقالې د عامو زده کوونکو لپاره د خپرونې په تخته وځړوي خو زده کوونکي وهڅوي او ګټه ترې واخلي. ښاغلی ښوونکی د الملک سورت (۱۵-۱۷) آیتونو او د آیت الکرسي تر مینځ تړاو او د انساني کرامت له پلوه هر کله چې انسان غوره مخلوق دی او اشرف المخلوقات ورته ویل شوی د ښې ګټې او منفعت لپاره الله جل جلاله ځمکه ورته پیدا کړې او مسخر کړې ده زده کوونکو ته تشریح کوي. ښاغلی ښوونکی د درسي کتاب له مخې د مبارکو آیتونو تفسیر او تحلیل له پوسترونو څخه په استفادې سره د ځمکې طبعي او فزیکي ښکلا، ښکاره او پټ نعمتونه چې مبارک آیت ورباندې دلالت کوي زده کوونکي ته بیانوي دا دهم ورته ښيي چې د ځمکې د پیژندلو او جغرافیې علوم هم له دې آیت څخه ثابت شوي دي او علماوو په همدې اړوند څېړنې کړې خو دوی هغو پټو حقیقتونو ته ونه رسیدل چې (ذلولاً) په کلمه کې پراته دي.
۵۵دقیقې	د لوست لنډیز: د الملک سورت چې تبارک الذي هم ورته وايي (۳۰) آیتونه او دوه رکوع ګانې لري، په مکه مکرمه کې نازل شوی دی د نزول او مصحفی شمیره یې (۷۷) ده. په دغه سورت کې په مجموعي ډول د ټولو کائناتو پیدایښت په ځانګړي ډول د اسمانونو، ځمکې، ستورو او دانسانانو د از ما یښت لپاره د ژوند او مرګ پیدایښت، د الله جل جلاله د وحدانیت څرګندونه او د خلقت په نظام کې د الهي قدرت مظاهر او په هوا کې د سماوي اجرامو حرکت او ور څخه راولاړشوي کمي او کیفي بدلونونه او تغیرات ټول د الله جل جلاله په مطلقه پاچاهۍ باندې دلالت کوي. ددې سورت (۱۵-۱۷) آیتونه د ځمکې په غوړیدلو او د هغې د زورورو حرکتونو، د شپو او ورځو نظام په مینځ ته را تللو، د کال په فصلونو، په وچه او لمده کې د زیاتو خوراکی نعمتونو پیدایښت، په مختلفو رنگونو کې میوې، ښکلې هوا، خوږې اوبه، دا ټول، انسانان د الله جل جلاله پر قدرت باندې ایمان لرلو ته را بولي، ترڅو فکر وکړي او له دې بې شمیره نعمتونو څخه چې په ځمکه کې وجود لري روا ګټه تر لاسه کړي او دغه ځمکه چې موږ پکې ژوند کوو الله جل جلاله موږ ته (ذلولاً) آرامه او هوسا ګرځولې ده.
۱۰دقیقې	ارزونه: ښاغلی ښوونکی د ذهني، مهارتي، او نورې پوهې نه په ګټه اخیستلو سره د زده کوونکو نه پوښتنې کوي او دوی ارزوي.
	کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی زده کوونکو ته د کتاب له مخې کورنۍ دنده ورکوي.

اووم لوست

سرليک: د الله جل جلاله سره مينه د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په پيروي کې ده.

مخ: (۳۱-۳۵)

وخت: دوه درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکی بايد!

۱- د مبارکو آيتونو د تفسير په رڼا کې د الله جل جلاله سره محبت لاره زده کړي.

۲- مبارکو آيتونو شانزول سره له حکمه زده کړي او نوروته يې وښايي.

۳- د لوست کليدي کلمات او مفهوم يې وليکي او تحليل او تجزيه يې کړي.

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

د الله تعالی سره مينه د پيغمبر ﷺ په پيروي کې ده

څوک چې د الله تعالی سره د محبت دعوه کوونکی او د مينې هيله من وي نو الله تعالی د لوست په دې آيتونو کې د خپل محبت اندازه وښوده يعنی که په دنيا کې نن يو سړی د خپل حقيقي مالک د محبت دعوه کوونکی وي کره او کوټه به د محمد ﷺ په تابعدارۍ سره معلومېږي، کوم سړی چې څومره په خپله دعوی کې رښتونی وي دومره به دی د نبی کریم ﷺ په تابعدارۍ کې زياته پاملرنه لرونکی او اهتمام کوونکی وي اود هغه راوړې رڼا به د خپلې لارې ډيوه جوړوي او څومره چې په خپله دعوی کې کمزوری وي هغومره به د هغه په تابعدارۍ کې سست او کمزوری لیده کيږي. نوځکه الله تعالی فرمایي: « قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ » يعنی تاسو خلکو ته ووايئ که چيرې تاسې د الله تعالی سره مينه ساتئ نو تاسې زما تابعداري وکړئ الله تعالی به ستاسو سره محبت وکړي او ستاسو گناهونه به معاف کړي او الله تعالی ښوونکی مهربان دی.

په يوبل حديث کې نبی کریم ﷺ فرمایي: چا چې د محمد ﷺ تابعداري وکړه نو ده په حقيقت کې د الله جل جلاله تابعداري وکړه او چا چې د محمد ﷺ نافرمانی وکړه نو ده د الله تعالی نافرمانی وکړه. فضائل اعمال کتاب کې راغلي چې د حضرت عائشې ؓ په خدمت کې يوه ښځه حاضره شوه او ویی غوښته چې په ما د نبی کریم ﷺ د قبر زیارت وکړه. حضرت عائشې د زیارت کوټه پرانسته هغې زیارت وکړ او د زیارت نه وروسته په ژړا شوه او په ژړا ژړاکې یی خپل روح له لاسه ورکړ. ایا ددې عشق مثال هم چیرته موندل کیدای شي چې د قبر د زیارت طاقت یی ونه درلود او هلته یی ساه ورکړه.

حضرت انس ؓ فرمایي چې د نبی کریم ﷺ ارشاد دی چې تاسو نه هېڅ یو کس ترهغې وخته پورې مؤمن کیدای نه شي ترڅو پورې چې د هغه زما سره محبت د خپل پلار او اولاد او ټولو خلکونه زیات نه شي. علماء وايي چې په حديثونو کې اختیاري محبت مراد دی نه غیر اختیاري يعنی طبعي اضطراري، اودا هم کیدای شي چې طبعي محبت مراد شي، خو د ایمان څخه مراد کامل ایمان دی څنگه چې دصحابه کرامو ؓ.

حضرت انس رضي الله عنه بيا مهرباني کوي او وايي چې د نبي کریم صلی الله علیه و آله مبارک ارشاد دی چې درې څیزونه داسې دي چې په چاکې پیدا شول د ایمان خوږوالی او د ایمان مزه به ورپه برخه شي. یودا چې د الله تعالی او د هغه د رسول محبت تر هر څه نه ده ته زیات وي.

دویم داچې د چا سره محبت کوي هغه د الله تعالی د رضا لپاره وي. دریم دا چې کفرطرف ته واپس تلل ده ته داسې ګران او مشکل وي لکه په اور کې پریوتل.

بی بی فاطمې رضی الله عنها غوښته چې نبي کریم صلی الله علیه و آله ته نږدې شي او دحضرت حارثه رضي الله عنه سره خپل کور بدل کړي خو نبي کریم صلی الله علیه و آله ورته وفرمایل چې د هغه سره یوځل مخکې هم بدلون شوی دی اوس حیا راځي. حارثه رضي الله عنه ته ددې خبرې پته ولګیده فوراً حاضر شو، عرض یې وکړ چې زه دې کار ته بالکل چمتو او تیار یم ای دالله رسوله زه او زما مال د الله او د هغه د رسول دی ای د الله رسوله ! په الله مې دې قسم وي کوم مال چې تاسو واخلئ هغه ما ته زیات خوښ دی د هغه مال نه چې زما سره پاتې شي. نبي کریم صلی الله علیه و آله ورته وفرمایل رښتیا وایې او د برکت دعا یې ورته وکړه اوکو رېې ورسره بدل کړ.

یوصحابی د نبي کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کې حاضر شو او عرض یې وکړ چې ستاسو محبت ما ته زما د ځان، مال او کور کهول (اهل و عيال) څخه زیات دی، کله چې زه په خپل کور کې وم او ستا خیال راشي نو صبر نه راځي تردې چې حاضر شم او زیارت وکړم، خو ما ته دا اندېښنه ده چې مرګ خو ټولو ته راتلونکی دی، بیا به تاسو د انبیاوو درجې ته ولاړشئ او زه به تاسو نه وینم.

نبي کریم صلی الله علیه و آله په ځواب کې چوپټیا غوره کړه چې حضرت جبرائیل علیه السلام تشریف راوړ او دا آیت یې ولوست: (وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا * ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ عَلِيمًا).

ژباړه : اوڅوک چې د الله او رسول پیروي وکړي نو هغوی به د هغو کسانو سره ملګری وي چې الله پرې پیرزونه کړیده چې هغه له نبيانو ، رښتینو او شهیدانو او صالحانو څخه دي . اودا حضرات ډیر ښه ملګري دي او له دوی سره ملګرتیا خالص دالله تعالی فضل دی او الله تعالی ته د هرچا عمل ښه معلوم دی . بیا نبي کریم صلی الله علیه و آله هغه صحابی ته دا آیت تلاوت کړ.

د حضرت خالد رضي الله عنه لور عبدالله وايي : چې زما پلار به کله د ویده کیدو لپاره ځملاست نو ترڅو به چې ویده شوی نه ؤ، د نبي کریم صلی الله علیه و آله په یاد او شوق کې به لګیا ؤ او د مهاجرینو او انصارو نومونه به یې اخستل او یادول او دابه یې ویل چې همدا زما اصول او فروع دي او د دوی طرف ته زما زړه رابښکود کيږي، ای الله ما ته ژر مرګ راولې چې له دوی سره یو ځای شم، دا به یې ویل او ویده به شو.

دحضرت بلال رضي الله عنه کیسه مشهوره ده کله چې د هغه د وفات وخت نږدې شو نو د هغه بی بی دده په جدایی ډیره غمجنه شوه ویل یې های افسوس ! ده ورته وویل سبحان الله څومره خوندوره خبره ده چې سبا ته به د حضرت محمد صلی الله علیه و آله زیارت اود هغه صحابه وو سره ملاقات کوم .

قاضی عیاض رحمه الله وایي د نبی کریم ﷺ سره د مینې او محبت د نښونه ترټولو ضروري لویه نښه دا ده چې په دوی پسې اقتدا وشي او د ده مبارکې طریقې غوره کړای شي او دده د ویناوو او کړو وړو پیروي وشي، دده حکمونو ته دې لیک وویل شي اود کومو شیانو څخه چې ده منع فرمایلي ده د هغه نه پرهیز وکړی شي، په خوشحالی، غم او تنګسيا او پراخی کې دده په مبارکو طریقو تلل وشي. همدارنګه الله تعالی په سورت توبه ۲۴ آیت کې فرمایي: ووايه ای محمده خلکوته که چیرې ستاسو پلرونه اوستاسو زامن او ستاسو وروڼه او ستاسو بییانې او ستاسو قبيله او هغه مال کوم چې تاسو ګټلی دی او هغه تجارت چې تاسو د هغه د نه چلیدو څخه ویریرئ او هغه کورونه چې تاسو خوښوئ (دا ټول څیزونه) تاسوته د الله نه اود هغه د رسول نه اود هغه په لاره کې له جهاد کولونه زیات خوښ وي نوتاسې انتظار وباسئ تردې چې الله تعالی خپل حکم راولیري او الله تعالی حکم نه منونکی خپل مرام ته نه رسوي.

هدف داچې د قرآن په ډیرو ځایونو کې د خپل محبت او خپلې پیروي سره حضرت محمد ﷺ پیوست ذکر کړی دی او هر کار چې د نبی کریم ﷺ په طریقه برابر نه وي هغه الله ته بی ارزښته او بی قدره دی.

د ځینو کلماتو معناوې:

قُلْ: ووايه ای محمده

تُحِبُونَ: تاسو محبت کوئ

فان تولوا: که تاسو وګرځوه

د تدریس لارې: پوښتنې او ځوابونه، د خبرو اترو له لارې، تشریحي لارې...

د لوست مرستندیه توکي:

د لوست کتاب، غټ چارټونه یا پوستېرې وغیره.

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	ښاغلي ښوونکی د سلام او روغبړ، حاضري اخیستلو او د ټولګي له برابرولو، کورنۍ دندې نه وروسته زده کوونکي په لنډو پوښتنو د تیر لوست ارزونه کوي. ښاغلی ښوونکی د نوي لوست سرلیک پر تخته لیکي بیا د نوي لوست د تیر لوست سره علمي تسلسل وړاندې کوي.
۲۵ دقیقې	ښاغلی ښوونکی په خپله خوښه له زده کوونکو نه غواړي چې دوه کسه زده کوونکي په خپل ځای ودریږي د العمران د سورت ۳۱-۳۲ شمیره آیتونه د اعوذ بالله او بسم الله ویلو سره تلاوت کړي. ښاغلی ښوونکی د لوست ارزښت ناک کلمات په تخته لیکي او دهغې معنا یا په شفاهي توګه او یا لیکلې زده کوونکو ته وړاندې کوي.

ښاغلی ښوونکی ۳۱-۳۲ آیتونو د نزول اسباب تشریح کوي. ښاغلی ښوونکی زده کوونکي په دوه کسيز ګروپونو ویشي یو ګروپ به د بل ګروپ سره د الله جل جلاله او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د محبت په باره کې خبرې اترې وکړي او د لوست ضروري نقطې د ځان سره ولیکي او د لوست په اخر کې یو کس زده کوونکی دا ضروري نقطې په لوړه اواز سره لولي او تشریح کوي. ښاغلی ښوونکی د مبارکو آیتونو د لار ښوونې نتیجه او ګټې بیانوي.	
ارزونه: ښاغلي ښوونکی د لوست د مفهوم د یادولو اطمینان او ډاډینې په اړوند د ارزښتناک مهارتونو، پوهې، او اطلاعاتو په برخه کې د زده کوونکو ارزونه کوي او پوښتنو ته مناسب ځواب وايي او سمه رهنمایي ورته کوي.	۱۰ دقیقې
د لوست لنډيز: د آل عمران سورت چې د مدني سورتونو له جملې څخه دی (۲۰۰) آیتونه او (۲۰) رکوع ګانې لري. د نزول شمیره یې (۸۹) او مصحفي شمیره (۳) ده. د انفال سورت څخه وروسته نازل شوی دی. ددې مبارکو آیتونو شانزول داسې دی: ابن منذر له حسن بصري (رح) څخه د هغو کسانو په باره کې چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره یې د درواغو وعدې کولې رایت کوي چې موږ د الله جل جلاله سره محبت لرو د دوی په هکله الله جل جلاله دغه آیتونه نازل کړل. محمد ابن اسحاق روایت کوي، د نجران د انصارو په هکله یې ویل موږ چې د حضرت عیسی او د هغه د مور یې بی مریم تقدس او پاکي بیانوو او عبادت یې کوو دا د الله جل جلاله سره د محبت په وجه دی د دوی د وینا د رد په هکله دا آیتونه راغلل چې د الله جل جلاله سره محبت کول دا په محبت د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کې نغښتي دي او که څوک د الله جل جلاله سره شریک جوړوي او نور ور سره ملګری کوي دا دښمني او ګمراهي ده نه دوستی او محبت.	۵ دقیقې
کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی د درسي کتاب تفسیر شریف نه د ګټې اخیستلو په موخه زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي.	

اتم لوست

سرليک: اسلام بشپړ او هراړخيز دين دي.

مخ: (۳۶ - ۴۰)

وخت: درې درسي ساعتونه

موخې: زده کونکي بايد!

۱- نساء سورت (۶۰-۶۱) آيتونو په معنا او تفسير پوهه لاسته رواړي.

۲- د مبارکو آيتونو تفسير او مطلبونه د شانزول سره زده کړي.

۳- په ټولو اختلافاتو او جنگ جگړو کې د الله جل جلاله او د رسول الله صلى الله عليه وسلم په قانون او دستور فيصلې کوي.

۴- په قرآني او نبوي فيصلو عقیده لرو او پخپل ژوند کې پرې عمل کوو.

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

اسلام بشپړ او هراړخيز دين دی

د « اسلام » لفظي معنا حکم منل او فرمانبرداري او الله تعالی ته ځان سپارل دي. او په اصطلاح کې خاص د هغه دين د حکم منلو نوم « اسلام » دی کوم چې الله تعالی د خپلو پيغمبرانو په ذریعه د انسانانو د هدايت لپاره رالیرلی دی، ځکه د دين اصول د ټولو پيغمبرانو عليهم السلام په شریعتونو کې يو دي.

بيا د اسلام لفظ کله ددې عام مفهوم « مطلب » لپاره استعمالیږي او کله صرف ددې وروستی شریعت لپاره ویل کیږي چې په خاتم الانبياء ﷺ باندې نازل شوی دی. په قرآن کریم کې دواړه مطلبونه ورځنې اخستل شوي دي او د دواړو لپاره استعمال شوی دی. د تیرو پيغمبرانو خپل ځان ته مسلمان ویل او خپل امت ته مسلمان امت ویل هم د قرآن په آيتونو سره ثابت دي او ددې نوم ځانگړتیا د خاتم الانبياء د امت سره هم ذکر دی.

هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا . لنډه داچې هر الهي دين چې د کوم نبي او رسول په ذریعه دنیا ته راغلی دی هغه ته هم اسلام ویل کیږي اود محمدي امت لپاره د يوه ځانگړي لقب په توگه هم استعمالیږي. اوس پوښتنه داده چې په قرآن کریم کې د اسلام د لفظ نه کوم مفهوم مراد دی؟

صحیح خبره دا ده چې په دواړو کې هر يو مراد شي د نتیجې په اعتبار سره څه خاص توپیر نه پریوځي، ځکه د تیرو پيغمبرانو دين ته چې کوم د اسلام نوم ورکړی شوی دی، هغه د یوڅو خاصو خلکو او یوې خاصې زمانې لپاره ؤ، د هغه وخت اسلام هغه ؤ، د هغوخاصو خلکو او امت نه علاوه د نورو لپاره هغه وخت هم دغه اسلام معتبر نه ؤ او کله به چې د يوه نبي څخه وروسته بل نبي راولیرل

شو نو د پخواني نبي دين به اسلام پاتې نه شو منسوخ به شو خو د دواړه انبياوو ترمنځ به څه اصولي اختلاف نه ؤ بلكې فرعي اختلاف به ؤ.

او خاتم الانبياء ﷺ ته چې كوم اسلام ور كړى شو هغه د منسوخ كيدو قابل نه دى او ترقيامته پورې به وي، ځكه بل نبي نه راځي نو چې بل نبي نه راځي دا په خپله دليل دى چې دده دين نه منسوخ كيږي ځكه ناسخ ورته نشته. او د ذكرشوي قاعدې مطابق دده دبعثت « پيغمبر كيدو » نه وروسته هغه زاړه اديان ټول منسوخ شول اوس هغه اديان اسلام نه دى بلكې اسلام صرف هغه دين دى كوم چې د محمد ﷺ په واسطه را رسيدلى دى. په دې وجه په معتبرو صحيحو احاديثو كې راغلى چې نبي كريم ﷺ فرمايلى دي چې كه نن حضرت موسى عليه السلام ژوندى وى نو هم په ده به زما تابعداري لازمه وه. او په يوبل حديث كې ارشاد دى چې قيامت ته نږدې به حضرت عيسى عليه السلام نازل شي نو سره ددې چې د خپل نبوت په صفت به موصوف وي يعنى نبي به وي او د نبوت په دنده به قايم وي خو بيا به هم د نبي كريم ﷺ د شريعت تابعداري كوي (او دا دين به چلوي).

نو په دې وجه كه دلته د اسلام عامه معنى مراد شي او كه خاص محمدى دين ورځنې مراد شي، نتيجه ددواړو يوه ده، چې دخاتم الانبياء د بعثت نه وروسته به يوازې هغه دين ته اسلام ويل كيږي كوم چې دده ﷺ په ذريعه دنيا ته رارسيدلى دى، دغه اسلام د ټولو خلكو لپاره دخلاصى او نجات وسيله ده او الله تعالى فرمايي « وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ » : يعنى د اسلام نه پرته بل دين چې كوم سړى اختيار كړي هغه به دده نه قبول نكړى شي يعنى د الله تعالى په نزد مقبول نه دى او كوم عمل چې د هغه بل دين مطابق و كړى شي هغه به ضايع كړى شى.

دين: په عربى ژبه كې د «دين» لفظ څومعناوې لري چې يوه معنا يې طريقه او روش دى. د قرآن په اصطلاح كې د دين لفظ د هغواصولو او احكامو لپاره استعماليږي كوم چې د حضرت آدم عليه السلام نه تر خاتم الانبياء ﷺ پورې په ټولو انبياوو كې شريك دى. او د « شريعت » لفظ يا « مذهب » لفظ د فروعى احكامو لپاره استعماليږي چې په مختلفو زمانو او مختلفو امتونو كې راغلى دي.

قرآن كريم لارښوونه كوي چې : شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا. يعنى الله ستاسو لپاره هغه دين جاري كړى دى، دكوم چې وصيت ستاسو نه مخكې نوح عليه السلام ته او نورو پيغمبرانو عليهم السلاموته شوى وه. لنډه داچې په دې زمانه كې نجات په اسلام پورې تړلى دى، د غير مسلمان نيك عمل او نيك اخلاق هم قبول نه دي او نور اديان د نجات ذريعه گڼل د اسلام د بنيادونو نړول دي. او د آخرت د نجات دارمدار ترټولو د مخه د الله تعالى او د هغه د رسول په فرمانبردارۍ باندې دى څوك ددې نه محروم پاتې شو د هغه هيڅ عمل معتبر نه دى او نه به هغه وزن كړى شي.

د ځينو کلماتو معناوې:

اَلَمْ تَرَ: آيه تانه دى ليدلى
اَنْ يَّتَحَاكَمُوْا: تاسو فيصلې كوي
تَعَالَوْ: راشي

د لوست مرستندويه توکي:

کتاب، مراجع، د قرآني کلماتو چارچ..

د تدريس لارې:

تشریحي، د سوال جواب په شکل، مسابقوى او ګروپي تدريس.

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	ښاغلی ښوونکی ټولګي ته په راتګ سره پر زده کوونکو سنت سلام اچوی روغې ورسره کوي
۲۵ دقیقې	کورنۍ دنده یې ګوري بیا به د نوي لوست سرلیک د ټولګي په تخته لیکي او د نوي لوست اړیکې د تیر لوست سره تشریح کوي. ښاغلی ښوونکی د زده کوونکو له جملې څخه یو تن ته چې په تجوید کې پوهه او تجربه لري غواړي چې په پوره ادب او احترام سره د نساء د سورت ۶۰-۶۱ شمیره آیتونه په ترتیل سره تلاوت کړي. بیا ښاغلی ښوونکی د مبارکو آیتونو ارزښتناک مطلبونه او تفسیر په ښکلي الفاظو کې زده کوونکو ته وړاندې کوي.
۱۰ دقیقې	ښاغلي ښوونکي دې زده کوونکو ته دنده ورکړي چې (۳۵-۳۶-۳۷-۳۸) صفحو پوره متن د یو بل په کومک سره ولولي او لغوي او علمي ستونزې ولیکي
۱۰ دقیقې	ارزونه: ښاغلی ښوونکی د ښه او ګټور لوست د وړاندې کولو په خاطر او د ګټورو پوښتنو څخه په ګټې اخیستلو سره ذهني او مهارتي پوهې په برخه کې د زده کوونکو ارزونه کوي.
۵ دقیقې	د لوست لنډیز: د لوست غوره شوی آیتونه د نساء په سورت کې چې په مدینه منوره کې نازل شوی (۱۷۴) آیتونه او ۲۴ رکوع ګانې لري او د نزول شمیره یې ۹۲ او مصحفې شمیره یې ۴ ده. د ممتحینه سورت نه وروسته نازل شوی ده د تیر لوست په دغو مبارکو آیتونو کې د الله جل جلاله د محبت او مقام پېژندنه وشوه چې د الله جل جلاله پیروي او د محمد

صلی الله علیه وسلم پیروي او دهغه په سنتو ثابت پاتې کیدل د الله جل جلاله د مینې او محبت او دگناهونو د بېنې لامل کیږی یعنی د الله جل جلاله پیروي د رسول الله صلی الله علیه وسلم په پیروي کې ده. د نوي لوست په مبارکو آیتونو کې دې مطلب ته سپارښتنه شوې چې په هر اړخیزو اختلافاتو کې به د الله جل جلاله په کتاب قرآن کریم او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په سنتو فیصلې کوو.	
کورنۍ دنده: د درسي کتاب د هدايت مطابق بايد کورنۍ دنده ورکړه شي.	

نهم لوست

سر ليک: لمونځ تل پاتې او نه شلیدونکې فريضة ده.

مخ: ۴۱-۴۵

وخت: درې درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد!

۱- د نساء د سورت (۱۰۱-۱۰۴) مبارکو آيتونو تلاوت په ښکلې اواز سره ادا کړي.

۲- د مبارکو آيتونو کلي مفهوم او تفسير چې د ويرې د لمانځه په باره کې دې په عملي او نظري توگه زده کړي.

۳- د څلور رکعتي او قصر لمانځه په باره کې فقهي احکام زده کړي او عملي بڼه ورکړئ.

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

لمونځ تل پاتې او نه شلیدونکې فريضة ده

لمونځ د ټول اسلامي امت په نزد د ټولو نه ضروري عبادت اود ايمان څخه وروسته په ټولو فرائضو باندې وړاندې والی لري او په قيامت کې به هم د ټولونه اول د لمانځه په هکله پوښتنه کيږي.

حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبی کریم ﷺ نه پوښتنه وکړه چې د الله جل جلاله په نزد د ټولو نه زيات خوښ عمل څه دی؟ ده وفرمايل: لمونځ، ما عرض وکړ ددې نه پس څه دی؟ ويې فرمايل د مور او پلار سره ښه سلوک او چلند، ما عرض وکړ ددې نه پس کوم عمل غوره دی؟ ويې فرمايل جهاد.

ملا علي قاري رحمه الله وايي چې په دې حديث کې ددې دليل دی چې د ايمان نه وروسته د ټولونه وړاندې لمونځ دی. او بل داسې حديث هم شتون لري چې فرمايي: **الصَّلَاةُ خَيْرُ مَوْضُوعٍ**: يعنی بهترين عمل چې الله تعالی د بندگانه لپاره مقرر کړی دی هغه لمونځ دی. نور احاديث هم په دې هکله زيات موجود دي.

هو د نبی کریم ﷺ له ډيرو احاديثو څخه ثابتيږي چې الله تعالی په لمانځه سره گناهونه معاف کوي، خو علماء وايي چې مراد ورځنې واړه گناهونه دي، ځکه د مسلمان د شان سره نه ښايي چې دده په ذمه لوی گناهونه باقي پاتې وي. اول خو د مسلمان نه د کبيرې گناه کيدل مشکل دي او که چيرې ترې وشي هم نو پرته له توبې ايستلو ده ته آرام راتلل مشکل دي، ځکه د مسلمان د شان سره ضروري ده چې کله دده نه کبيره گناه وشي نو ترڅو هغه په ژړا او زاريو ونه وينځي ده ته آرام نه ورځي، البته وړو گناهونو ته ډيره پاملرنه نه وي خو هغه په لمانځه سره معافيږي. که څه هم په احاديثوکې د ورې او لويې گناه قيد نشته. هدف داچې په لمانځه گناهونه ښل کيږي.

ابوسعید خدری رضی اللہ عنہ د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم څخه روایت کوي چې پنځه لمونځونه د مینځني وختونو لپاره کفار دي یعنې د یو لمونځ نه تر بل لمونځه پورې چې کوم گناهونه وي هغه د لمونځه له برکته معاف کیږي.

حضرت حذیفه رضی اللہ عنہ فرمایي چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته به څه مشکل کار یا څه آفت پېښ شو نو دی مبارک به فوراً لمونځه طرف ته متوجه کیده.

اوبل د لمونځه په هکله الله تعالی فرمایي: «وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ»: یعنې په صبر او لمونځه سره د الله نه مرسته وغواړئ.

اوپه بل آیت کې فرمایي: «وَأَمْرٌ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا سَأَلَكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ»: یعنې خپلو کوروالوته د لمونځه حکم کوئ اوپه خپله هم ددې اهتمام کوئ مور ستا نه روزي گټل نه غواړو روزي به تا ته مور درکوو.

ابومسلم رحمه الله عليه فرمایي چې زه د حضرت ابو أمامه رضی اللہ عنہ په خدمت کې حاضر شوم هغه په جومات کې تشریف درلود، ما عرض وکړ چې ما ته ستا له طرفه یونفر دا حدیث نقل کړی دی چې تاسې د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم څخه اوریدلي دي چې څوک په ښه شان اودس وکړي بیا فرض لمونځ اداء کړي نو الله ددغې ورځې هغه گناه چې په تلو سره شوې وي او هغه گناه چې د لاسونو په واسطه شوې وي او هغه گناه چې د هغه له غوږونو څخه شوې وي او هغه گناه چې د هغه له سترگو څخه شوې وي او هغه گناه چې د هغه په زړه کې پیدا شوې وي ټولې معاف کوي.

حضرت ابو أمامه رضی اللہ عنہ وفرمایل: قسم په الله ما دا مضمون د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم څخه خو خو ځله اوریدلی دی.

د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ارشاد دی چې کله د لمونځه وخت راشي نو یوه فرېښته اعلان کوي چې ای د آدم اولاده پاڅئ او د دوزخ هغه اور کوم چې تاسو (د گناهونو په وجه) په خپلو ځانونو بل کړی دی مړ کړئ.....

په بل حدیث کې راځي چې الله تعالی ارشاد فرمایلی چې ما ستا په امت پنځه لمونځونه فرض کړي دي او ددې مې د ځان سره وعده کړې ده چې څوک ددې پنځه لمونځونو په خپل وخت کې د اداء کولو اهتمام کوي هغه پخپله ذمه واری جنت ته داخلوم او څوک چې ددې لمونځونو اهتمام نکوي د هغه په ما هیڅ ذمه واري نشته.

د لمونځه په هکله امام غزالي رحمه الله وايي: چې کله کومه گناه عامه شي بیا هغه گناه خلکو ته گناه نه ښکاره کیږي مثال یې ورکړی چې د روژې خوراک عام نه دی که څوک روژه قصدي خوري، نو ټول خلک به ورته لوی کافر ووايي چې وگورئ دخلکو په وړاندې روژه خوري - حال دا چې د روژې په قصدي خوړلو د کفر فتوی یوه عالم او یوه مذهب هم نده ورکړې (خو دا خبره په یاد ولرئ که څه هم بیا ټول عمر روژه ونیسي د هغې خوړل شوې روژې ثواب نشي حاصلولی) اما د لمونځه

پريښودل او قضاكول چوڼ عام شوي نو د لمانځه قصدي پريښودونكي ته هيڅوك كافر نه وايي حال داچې په قصدي پريښودلو باندې ډيرو علماوو او ډيرو مذهبونو د كفر فتوى ور كړيده.

لنډه دا چې موږ احناف يې كافر نه بولو خو امام غزالي هر كله چې شافعي مذهب دى نو د هغه دا خبره ډيره د قدر وړ ده او په احاديثو استدلال كوي.

د حضرت جابر ابن عبدالله رضي الله عنه څخه روايت دى: قَالَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ رواه احمد. وَقَالَ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكَفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ. يعنى لمونځ پريښودل بنده كفر ته رسوي، بل ځاى ارشاد دى چې بنده او كفر لره يوځاى كوونكى څيز صرف لمونځ پريښودل دي، بل ځاى ارشاد دى چې د ايمان او كفر په منځ كې د لمونځ پريښودلو فرق دى.

د نبي كريم ﷺ ارشاد دى چې څوك دوه لمونځونه پرته له عذر څخه په يو وخت كې كوي هغه د لويو كناهونو د دروازو نه په يوه دروازه ورسیده. هدف دا چې پرته له عرفات او مزدلفې څخه نور دوه لمونځونه پرته له عذره په يو وخت اداء كول لويه كناه ده.

همدارنگه له ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دى: قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا سَهْمَ فِي الْإِسْلَامِ لِمَنْ لَا صَلَاةَ لَهُ وَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا وُضُوءَ لَهُ: يعنى په اسلام كې هيڅ برخه نشته دهغه چا لپاره چې لمونځ نكوي او بې اودسه لمونځ نه كيږي. په بل حديث كې دي چې دين بې لمونځه نشته، لمونځ د دين لپاره داسې دى لكه څنگه چې د سړي د بدن لپاره سر وي.

همدارنگه په كار ده چې لمونځ په جماعت سره اداء كړو ځكه د نبي كريم ﷺ حديث دى، ابن عمر ورځنې روايت كوي چې: صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ الْفَذِّ سَبْعٍ وَعَشْرِينَ دَرَجَةً: يعنى د جمع لمونځ د تنها لمانځه څخه اوه ويشت درجې زياتيږي.

په حديث شريف كې راځي چې كوم خلك زيات وخت په جومات كې تيروي فرښتې ددوى د ناستې ملگري دي، كه چيرې ناروغه شي فرښتې يې بيمار پوښتنې ته ورځي، كه چيرې كار ته ولاړ شي نو فرښتې ورسره مرسته كوي.

د نبي كريم ﷺ په بل حديث كې چې ابوهريرة روايت كړى فرمايي: د جماعت لمونځ د تنها لمانځه څخه (۲۵) درجې زياتيږي، خبره داده چې كله سړى اودس وكړي او ښه كامل اودس وكړي بيا جماعت ته صرف د لمانځه په اراده ولاړ شي څه بله اراده يې نه وي نوچې كوم قدم اخلي د هغې په وجه يې يوه نيكي زياتيږي او يوه كناه يې معاف كيږي بيا چې لمونځ وكړي او په خپل ځاى كې ناست وي نو ترڅو چې په اوداسه كې وي فرښتې ورته د بښنې او رحمت دعاگانې كوي او ترڅوچې سړى د لمانځه په انتظار كې وي هغه د لمونځ ثواب مومي.

محمد بن سماعيل رحمه الله يو لوى عالم دى وايي په څلويښتو كلونو كې زما څخه يوځل د جماعت لمونځ فوت شو چې هغه هم د مور په مرگ مشغول وم نو بيا مې هغه لمونځ پنځه ويشت ځله وكړ څو د جماعت د لمانځه درجه وگټم نو په خوب كې مې وليده چې يوكس راته وايي محمده! پنځه

ويشت وارې خو دې لمونځ وکړ خو د ملايکو آمين به څرنگه کوي. ځکه په حديث کې راځي کله چې امام د سوره فاتحې نه وروسته آمين وايي نو ملايکې هم ورسره آمين وايي، نو د چا آمين چې د ملايکو له آمين سره يوځای شي د هغه وروستنی ټول گناهونه معاف کيږي. نو په خوب کې دې حديث ته اشاره وه.

په يوه بل حديث کې د ابو هريره رضي الله عنه په روايت راځي چې نبي کریم صلی الله علیه و آله وفرمايل چې زما زړه غواړي چې يوڅو ځوانانوته ووايم چې ډير خس او خاشاک راجمع کړي بيا زه هغو خلکوته ورشم چي بې عذره په کورونو کې لمونځ کوي او د هغوی کورونه وسوځوم.

نبي کریم صلی الله علیه و آله سره له هغه شفقت او رحمته چې کوم د امت په حال یی درلود او د چا کوم معمولي تکليف يې هم نه خوښوه خو په هغو خلکو کوم چې په کورونو کې لمونځ کوي دومره غصه دی چې د هغوی کورونه سوځوي.

هو! په لمانځه کې د زړه حضور او عاجزي او اخلاص ډير شرط دی، حضرت معاذ رضي الله عنه وايي کله چې زه نبي کریم صلی الله علیه و آله یمن ته د والي په توگه ليرلم نو ما د آخري وصيت غوښتنه ورځنې وکړه، نبي کریم صلی الله علیه و آله راته وفرمايل چې ددين په هرکار کې د اخلاص اهتمام کوه ځکه په اخلاص سره لږ عمل هم ډير پورې.

حضرت ثوبان رضي الله عنه وايي چې ما نبي کریم صلی الله علیه و آله څخه واوريدل چې فرمايل يې د اخلاص والو لپاره دې خوشحالي وي، دوی د هدايت ډيوې دي د دوی په وجه د سختونه سختې فتنې لرې کيږي. حضرت عبدالله ابن عباس رضي الله عنه فرمايي: د لمونځ قايمولو نه مراد دادی چې رکوع او سجده يې په ښه شان اداء شي پوره پوره لمانځه ته متوجه واوسي يعنی د زړه په حضور او عاجزۍ اداء شي. د حضرت قتاده نه نقل شوی چې د لمونځ قايمول: د هغه د وختونو مراعاتول، په ښه شان اودس کول او په ښه طريقه رکوع اوسجده کول دي.

د نبي کریم صلی الله علیه و آله ارشاد دی چې د ټولونه بدترين غل هغه دی چې د لمانځه نه غلا کوي، صحابه وو رضي الله عنهم عرض وکړ چې ای د الله رسوله! د لمانځه نه به څنگه غلاکوي؟ ارشاد يې وفرمايه چې د هغه رکوع او سجده په ښه شان نه اداء کوي.

په يوه بل حديث کې نبي کریم صلی الله علیه و آله فرمايلي دي چې يو بنده به تر شپيتو کلونو پورې لمونځ کوي خو يو لمونځ يې هم نه قبليري که رکوع ښه وکړي نو سجده پوره نه کوي او که سجده ښه وکړي نو رکوع پوره نه کوي.

حضرت ابوالعاليه رضي الله عنه فرمايي: چې د الله جل جلاله ددې ارشاد: «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ» مطلب دا دی چې په لمانځه کې درې څيزونه دي: اخلاص، دالله تعالی ويره او د الله ذکر: په کوم لمونځ کې چې دا څيزونه نه وي هغه اصلاً لمونځ نه دی. اخلاص د نيکو کارونو حکم کوي - د الله تعالی ويره د بدو خبرو نه منع کوي او د الله ذکر قرآن کریم دی چې په مستقله توگه د ښو خبرو

حکم کوي او د بدو خبرو نه منع، نو ځکه نبي کریم ﷺ فرمايي: چې کوم لمونځ د بدو خبرو او نامناسبو کارونو څخه منع نه کوي هغه لمونځ په ځای ددې چې الله ته د نږدیکت وسیله شي د الله تعالی نه د لرې کیدو لامل ګرځي.

او د حضرت حسن په روایت نبي کریم ﷺ فرمايي چې د چا لمونځ هغه د بدو خبرو نه منع نکړي هغه اصلاً لمونځ نه دی.

لنډه دا چې لمونځ باید په هیڅ حالت کې قضا نشي ځکه لمونځ که اوبه نه وي په تیمم سره هم کیږي، د مرض په حالت کې که په ولاړې قدرت نه وي په ناستې سره هم کیږي ان تردې چې په اشارې سره هم اداء کیدای شي.

او علماء وايي چې که د مور څخه نیم اولاد راوتلی وي، نو په داسې حالت کې هم باید لمونځ وکړي او قضا یې نکړي. او حتی د جنگ په حالت کې هم باید د جنگ قوماندان خپل مجاهدین دوه ډلې کړي او په دواړو ډلو لمونځ په جماعت سره اداء کړي.

د ځینو کلماتو معناوې:

تَقْصُرُو: لنډ یې کړي

مِنْ ورائِکم: وروسته له تاسو نه

مَيْلَةً: حمله او یرغل

د لوست مرستندویه توکي:

کتاب، تفسیر شریف، پوسترونه او انځوریزې نښې نښانې.

د تدریس لارې:

تشریحي، مقابلي، ګروپي، تمثيلي...

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	ښاغلی ښوونک د اعوذ بالله او بسم الله په ویلو سره د نساء دسورت (۱۰۴-۱۰۱) مبارک آیتونه په ښه لهجه په ترتیل سره تلاوت کوي بیا له څو زده کوونکو څخه غواړي چې پخپل وار سره هر یو ددغه لوست آیتونه تلاوت کړي.
۲۵ دقیقې	ښاغلی ښوونکی د لوست بېلي عنوانونه ورته په تخته لیکي او د مبارکو آیتونو مفهوم، ترجمه، او لنډ تفسیر زده کوونکو ته تشریح کوي او همدارنګه د ویرې د لمانځه څرنگوالی د جهاد په اضطراري حالتونو کې زده کوونکو ته تشریح کوي. ښاغلی ښوونکی د زده کوونکي په دوه ډلو ویشي هرې ډلې ته دنده ورکوي چې ترجمه، تفسیر او د ویرې د لمانځه د ادا کولو څرنگوالی د کتاب د متن مطابق خپلو

	ملگرو ته تشریح کوي. ښاغلی ښوونکی د زده کوونکو ستونزې حل کوي او د فقهي او تفسير په برخو کې له زده کوونکو سره مرسته وکړي. ښوونکی زده کوونکو ته د ويرې لمونځ په عملي توګه تمثیلي بيا به په ټولګي کې په زده کوونکو باندې هم د ويرې د لمانځه طريقه په شفاهي او عملي توګه تشریح کوي.
۱۰دقيقې	ارزونه: ښاغلی ښوونکی ددې لپاره چې د زده کوو کو له زده کړې څخه ډاډينه حاصله کړي نو د لوست محتوا او ارکان د تفسير شريف مطابق د پوښتنو په ترڅ کې مطرح کړي او د زده کوونکو د پوهې او مهارت ارزونه کوي.
۵دقيقې	د لوست لنډيز: مور او تاسو پوهيږو چې شارع فرمايي چې لمونځ ددين ستنه ده هغه څوک چې لمونځ قايموي په حقيقت کې د الله جل جلاله دين قايموي او که څوک لمونځ پريردې په حقيقت کې د الله جل جلاله دين پريردي او نړوي يې. په حديث شريف کې يې ټول دين په لمانځه پورې منحصر کوي ځکه لمونځ د توحيد او رسالت او د اسلامي معتقداتو څخه وروسته د اسلام دويمه بناده. په بل حديث شريف کې راغلي چې پيژندنه دمسلمان او کافر په لمانځه سره کيږي. او د لمونځ د فرضيت په باره کې په قرآن کریم کې په (۹۶) ځايونو کې تاکيد راغلی دی. د رسول الله صلى الله عليه وسلم د ويناوو له مخې لمونځ اهم عبادت دی چې د دښمن د ويرې په وخت او دجهاد په سنگر کې يې هم په جماعت سره د هغه د ادا کولو حکم کړی دی حتی د مرض په وخت کې يې پرېښودل نشته که څوک يې په ولاړه نشي کولی په ناسته دې وکړي او که په ناسته يې نشو کولی په اشاره دې وکړي او که په اشاره يې هم نشو کولای بيا ورڅخه ساقطيري الله جل جلاله ورته ښه کوي.
	کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی د درسي کتاب مطابق زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي.

لسم لوست

سرليک: د ظلم د مخنيوي لپاره د جهاد اجازه

مخ: ۴۶-۴۹

وخت: دوه درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

- ۱- د حج د سورت ۳۹-۴۱ مبارکو آيتونو په رڼا کې د جهاد په اهميت وپوهيږي.
- ۲- د جهاد د روا والي او د هغې د اصلاحي، اعتقادي او اخلاقي حکمتونو په رڼا کې په نېکيو باندې امر او د بدبونه منع کول په خپل ژوند کې د ټولو مهمو دندو څخه وگڼي.

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

د ظلم د مخنيوي لپاره د جهاد اجازه

کله چې مشرکانو په ډير ظلم او تيري لاس پورې کړ او خبره تردې ورسیده چې مؤمنان د دوی له تيريو او ظلمونو څخه سخت په عذاب شول، يو به رسول الله ﷺ ته وهل شوی راتلو او بل به زخمي او ټپي راتلو او ډيره ژړا، شکوه او شکايت به يی کاوه.

خو رسول الله ﷺ به ورته ويل: صبر وکړئ، زه په جهاد نه يم مامور شوی او له اويوو څخه زيات آيتونه د جهاد او جنگ په نه کولو کې راغلي دي او سربيره په دې د هجرت په کولو هم مامور شوي يو. بالاخره دغه مبارک آيت « اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بَأْنَهُمْ ظُلُمًا..... » نازل شو او د جهاد اجازه يی ورکړه او دا په دې هکله لومړنی آيت دی.

هو کله چې مسلمانانو پوره ديارلس کاله د کافرانو سختی او کړاوونه وزغمل او بالاخره دپته مجبور شول چې خپل کورونه او خپل شته هرڅه دوی ته پریردي او هجرت ورځنې وکړي. نوهمغه وه چې ځنې حبشې ته او ځنې مدينه منورې ته په هجرت کولو مجبور شول خو د دې ظالمانو په دې هم زړونه ساړه نه شول د هجرت په ځای کې يې هم آرام او سا اخستوته نه پريښودل، د حبشې پاچا ته يې ډالۍ ليرلې چې مسلمانان له وطنه وشړي خو کله چې په مدينه منوره کې يوه وړه ډله راغونډه شوه کافرانوبه د مکې نه لښکرې جوړولې او مدينې منورې ته ور تلل او دوی يی هلته آرام ته نه پريښودل نو آیا په داسې حالتونو کې مسلمانانو دځان څخه دفاع نه وای کړې؟ او ايا الله پاک مظلومانوته د ځانونو څخه د دفاع لپاره اجازه نه وای ورکړې؟ نو همغه وه چې الله دوی ته دجنگ او مقابلي اعلان وکړ او دا تسلي يې ورکړه چې ای مؤمنانو له خپل کمښت او قلت څخه مه ډاریرئ، الله تعالی يوه ډيره وړو کې بې وسيلې ډله هم د دنيا د لويو لويو فوځونو او سلطنتونو په وړاندې بريالی کولی شي، په حقيقت کې دا يوه په زړه پورې د مسلمانانو سره د مرستې وعده وه.

اوبل په دې اجازه او وعده کې حکمت دا ؤ چې که د ځان څخه د مقابلي اجازه نه وای نودا به د الهي فطرت له قانون څخه سخت مخالفت وی الله پاک د دنيا نظام داسې جوړ کړی دی چې هر شی

يا هر شخص يا هره ډله دې د بل شي يا شخص يا ډلې په مقابل کې دخپل وجود د ساتنې لپاره جنگ وکړي که داسې نه وای او الله پاک د نيکۍ حمايت او ملاتړ د بدۍ په مقابل کې نه کولای نود نيکۍ نوم اونښان به هم په جهان کې نه وای پاتې، بې دينانو او شريرانو خلکوبه ټول مقدس مقامات او مهم يادگارونه د تل لپاره د وجود له صفحې څخه محو او له منځه وړي وو يو معبد، تکيه خانه، عبادتخانه ، خانقاه، جومات اومدرسه به محفوظ نه وای پاتې شوي نو ضروري شوه چې د بدۍ طاقتونه که څه هم ډير سره جمع هم شي خو د قدرت له پلوه به داسې يو وخت راشي چې د نيکۍ په مقدسو لاسونو سره به د بدۍ د حملې مدافعت وکړي اودوی به د حق او ريښتينولۍ په وسيله په دښمنانو غالب کړي.

هو : په وروسته آيتونوکې راځي چې الله به ولې له دوی سره مرسته نه کوي؟ کله چې دوی داسې يوقوم دی چې که الله تعالی دوی ته دځمکې د مخ پاچاهي هم ورکړي خو بيا هم دوی د الله تعالی له ياده نه غافليري او په خپله هم په بدني اومالي نيکيو کې مصروف دي او کوبښن کوي چې نور هم په دغه سمه لاره برابر کړي او خلک د مخلوق له غلامۍ څخه د يوه الله غلامۍ ته راوبولي. ددنيا له تنگيو او کروونوڅخه يی د آخرت پراخيوته سوق کړي اود باطلو اومنسوڅو مذهبونو د ظلم څخه يی د اسلام عدالت ته راولي.

همدا وجه وه چې کله د ابو سفیان له ښځې هندې څخه پوښتنه وشوه چې ته خو ډېره سخته د اسلام دښمنه وې، ستا د مسلمانيدو لامل څه ؤ هغې وويل : چې کله به چا يو ښار او ملک فتح کړ نو هلته به رقصونه، شرابونه، کبابونه او ډول ډول عيشونه او چرچې خوريدې خو کله چې صحابه وو مکه فتح کړه زه په خپل بام ورته ناسته وم دوی ټوله شپه د الله په عبادت او ژړا وو اودعاگانو تيره کړه نو زه پوه شوم چې دا خلک په حقه دي نو ځکه مسلمان شوم.

هو کله چې الله پاک مسلمانانوته دځمکې حکومت ورکړ نو کومې پيشگويۍ چې پخوا شوې وې هغه ټکي په ټکي رښتيا شوې اونیکې پايلې يی گړدې نړۍ په سترگو وليدلې، خونن چې مسلمانانو له اسلام او عباداتو څخه گوبښه نيولې ده وينوچې مسلمانان بيا هرځای د ظلمانو او کافرانو ترظلم لاندې شپې تيروي او ډول ډول ظلمونه پرې کيږي.

د ځينو کلماتو معناوې:

أَذِنَ: اجازه يې ورکړه

يُقَاتِلُونَ: د هغوی سره جنگ

عاقِبَةُ الْأُمُور: د خپلو کارونو سرته رسول

د تدريس لار:

تشریحي، پوښتنه او ځواب، ډله ييز...

د تدریس مرستندویه توکی:

کتاب، تخته، تخته پاک، تباشیر او داسې نور

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	ښاغلي ښوونکي د مقدماتي موضوعگانو څخه وروسته د زده کوونکو مقالې چې د لمانځه د اهمیت په باره کې لیکلې دي وگوري بیا د مقالو له جملې څخه یوه مقاله چې علمي او منلي دلایل ولري د ټولګي په نشراتي تخته وځروي. ښاغلي ښوونکي د نوی لوست عنوان په تخته لیکي او بیا د حج د سورت ۳۹-۴۱ مبارک آیتونه د یوه زده کوونکي په واسطه تلاوت کوي او د دوی تجویدي او لفظي سهوې په شفقت سره اصلاح کوي.
۲۵ دقیقې	ښاغلي ښوونکي د جهاد د حکم او مشروعیت په هکله او د مبارک آیت د نازلیدو لامل او د جهاد د حکمت او فلسفې په اړه چې د جهاد په واسطه په ځمکه کې الهي عدل نظام ټینګښت ومومي، ظلم او بې عدالتی او د شرک او کفر نښې نښانې او د کافرانو، ملحدانو غلبه او بر لاسی له منځه ولاړه شي او جهاد تر ټولو غوره عبادت او د اسلام لوړه څوکه او د الله جل جلاله د شعایرو او د ټولنې د اصلاح او جوړښت وسیله ګڼلی کيږي. ښاغلي ښوونکي زده کوونکي په دوه ډلو ویشي او لار ښوونه ورته کوي چې په لوست کې د مبارک آیت ګټې ولیکي او دغه ګټې د ټولو زده کوونکو په استازیتوب یو کس زده کوونکي ته په لنډ ډول بیان کړي.
۱۰ دقیقې	ارزونه: ښاغلي ښوونکي د لوست د ښې زده کړې او د ارزښتونو د پیژندلو په خاطر د زده کوونکو ارزونه کوي.
۵ دقیقې	د لوست لنډیز: د حج مبارک سورت ۷۸ آیتونه او لس رکوع ګانې لري. د نزول شمیره (۱۰۳) ده. او د سورت نور څخه وروسته نازل شوي او مصحفی شمیره (۲۲) ده او د انبیاء له سورت څخه وروسته ده د حج مبارک سورت په مدینه منوره کې نازل شوي او دا هغه وخت وو چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او اصحابو یې د مشرکانو له ازار او تکلیف له کبله د الله جل جلاله د فرمان مطابق له مکې مکرمې څخه چې د دوی پلارني ګران وطن وه د الله جل جلاله د رضاء د لاسته راوړلو په منظور او د دیني فریضو د سرته رسولو په غرض یې مدینې منورې ته هجرت وکړ او ورځ په ورځ د توحید صفونه پیاوړی کیدل او مسلمانان په نا کراری سره د جهاد فرضیت رویه ګړندي د الله جل جلاله هدایت او فرمان

ته لیواله وه، د حج د مبارک سورت په ۱۳۹ او ۴۰ مبارکو آیتونو د کافرانو او مشرکانو په وړاندې جهاد او وسله واله جگړه فرض شوه او د جهاد له منشور سره سم صحابه کرامو په سر قربانولو او د مدینې منورې له سپیڅلي حریم او د اسلام د مبارک دین له مقدساتو او ارزښتونو څخه د دفاع او د الله جل جلاله د کلیمې د او چتولو او د اسماني قانون د حاکم کولو لپاره متې را ونغښتې او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم تر لار ښوونې او مشري لاندې یې په ټوله جزیره العرب کې یو ریښتینی انقلاب راوست انسانانو ته یې د غیر الله او د نورو خدایانو چې له تیرو او لرگیو څخه جوړ شوی وه هیڅ روح او اراده یې له ځان سره نه لرله د جهاد په برکت سره درې وړې کړل او د کفر او شرک جرړې یې له بیخه غوڅې کړې او ددې مبارکو آیتونو حکم به تر قیامته پورې جاری وی او همدا جهاد دی چې د دنیا او آخرت نیک مرغی پکې لیدل کیږي او همدا جهاد دی چې په ځمکه کې د الله جل جلاله د عدل نظام را منځته کوي او ټولې نا خوالې له منځه وړي.	
کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی د درسي کتاب څخه د گټې اخیستلو په منظور زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي.	

يولسم لوست

سر ليک: روژه او گټې يې

مخ: ۵۰-۵۷

وخت: دوې درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد

- ۱- د روژې فرق په اسلامي دين کې د مخکينيو امتونو سره وپيژني
 - ۲- د روژې په مبارکه مياشت کې د مؤمنانو لپاره د الله جل جلاله د مهربانۍ او فضل له دلايلو څخه څه زده کړي
 - ۳- د رمضان المبارک د مياشتې د روژې د فرضيت او حکمت په باره کې معلومات حاصل کړای شي.
- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

د صوم لفظي معنا امساک يعنې بنديدل او بچ کيدل دي او د شريعت په ژبه کې صوم يعنې روژه د خوراک، څښاک او ښځې سره د نږديکت نه د بنديدلو او لرې کيدلو نوم دی، په دې شرط چې د صبح صادق نه پيل او د لمر تر ډوښدو پورې دوام ومومي او ورسره نيت هم د روژې وي. همدا وجه ده چې که چيرې د لمر له ډوښدو څخه يوه دقيقه وړاندې هم څه خوړلی شي يا وڅښلی شي نو روژه و نه شوه، همدارنگه که چيرې ددغه ټولو څيزونو څخه ټوله ورځ پرهيز وکړی شي خو نيت يې د روژې نه وي نو دا هم روژه نده.

د روژې حکم مسلمانانو ته په يو خاص مثال سره ورکړی شوی دی، د حکم سره دا ويل شوي دي چې ددې روژو فرضيت په تاسو پورې خاص نه دی بلکې په ډومبنيو امتونو هم روژې فرض کړی شوې وې، له دې څخه د روژې خاص اهميت هم معلوم شو او ورسره د مسلمانانو زړه ډاډينه هم وشوه چې دا ستونزه پخوانيو امتونو هم زغملي ده او دا يوه طبعي خبره ده چې په کړاو او ستونزه کې څومره ډير خلک شريک شي نو هومره هغه ستونزه او کړاو آسانيزي. البته د روژو په کيفيت، شمير او د وختونو په تعين کې به مسلمانان د نورو امتونو سره فرق لري.

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ: په دې جمله کې اشاره ده چې د تقوی د صفت په حاصلولو کې روژو ته لوی دخل دی ځکه په روژې سره په سړي کې دا ملکه پيدا کيږي چې دی به بيا په خپلو خواهشاتو باندې ولکه لرلی شي او د تقوی بنسټ هم دغه شی دی.

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا: د مريض نه مراد هغه مريض دی چې هغه ته په روژه نيولو کې د زغملو نه زيات تکليف رسيږي يا دا چې ده ته قوي خطر وي چې د روژې په نيولو يې مرض زياتيږي او په ورپسې راتلونکي آيت: ﴿وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ کې هم دې خبرې ته اشاره ده او د جمهورو فقهاوو دغه مسلک دی.

أَوْ عَلَى سَفَرٍ: د مسافر د لفظ په ځای د «أَوْ عَلَى سَفَرٍ» لفظ راوړل شوی معنا دا چې دا مسافر په سفر سپور وي. امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله او نورو ډيرو فقهاوو ددې سفر اندازه د نبي کریم ﷺ د بيان او د صحابه وو د عمل له مخې درې منزله ښودل شوې ده يعنی دومره مسافه چې مسافر يې په آسانی سره په دريو ورځو کې پلي کولی شي او وروستنیو فقهاوو «۴۸» ميله فاصله ټاکلې ده او د «أَوْ عَلَى سَفَرٍ» نه دا مسئله راوځي چې مسافر ته دا اجازه تر هغه وخته پورې حاصله ده ترڅو د هغه د سفر دغه سلسله جاري وي او دا ظاهره خبره ده چې د آرام کولو لپاره يا د يو څه کار لپاره په يو ځای کې ايساريدل ددغه سفر سلسله او لړۍ نه پرې کوي ترڅو چې دومره قدرې مودې پورې ايساريدل ونه شي چې په کوم د سفر سلسله پرې کيږي او دغه موده نبي کریم ﷺ «۱۵» ورځې ښودلې ده يعنی که يو نفر د سفر په دوران کې د پنځلسو ورځو د پاتې کيدو نيت او اراده وکړي نو بيا دا سړی «أَوْ عَلَى سَفَرٍ» نه دی.

فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ: يعنی په مسافر او مريض د خپلو قضا شويو روژو د شمير برابر په نورو ورځو کې روژې نيول فرض دي، خو په دې شرط چې دوی د سفر نه په واپس کيدو يا د مرض نه په جوړيدو سره سم دستي مړ نه شي او که فوراً مړ شو نو په ده قضا لازمه نده او له دې ذکر شوې جملې څخه د پرله پسې روژو نيولو قيد هم نشته څرنگه چې ورته آسانه وي روژې دې ونيسي. وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ: ددې آيت بې تکلفه معنا دا ده چې کوم خلک د مسافر او د مريض په شان د روژې نيولو څه تکليف نه لري بلکې د نيولو طاقت يې لري خو د څه وجې نه يې زړه روژه نيول نه غواړي نو ددوی لپاره هم دا گنجائش شته چې دوې دې د روژو په ځای فديه د صدقې په بڼه کې ورکړي او ورسره يې دومره هم وفرمايل «وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ» يعنی ستاسو لپاره غوره خبره دا ده چې روژه ونيسئ.

دا حکم د اسلام په پيل کې ؤ خو بيا دا حکم د عامو خلکو په حق کې په راتلونکي آيت ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ سره منسوخ شو يوازې د هغو خلکو په حق کې د امت په اجماع سره باقي پاتې شو چې ډير بوډاگان وي يا داسې بيماران وي چې د جوړيدو اميد يې باقي پاتې نه وي. د جمهورو صحابه وو او تابعينو هم دا وينا ده. د پاسنی جملې معنا دا ده: چې څوک له تاسو په رمضان کې موجود او حاضر وي په هغه د رمضان د ټولې مياشتې روژې نيول فرض دي نو په دې سره د فديې ورکولو عام اختيار منسوخ شو.

د فديې اندازه: د يوې روژې فديه نيمه پيمانه غنم يا د هغه قيمت دی زموږ په رواجي اندازه پاو کم يو چارک غنم دي او بايد يوه فقير او مسکين ته په دې ډول ورکړی شي چې هغه ددې مالک جوړ شي او د مدرسې، جومات يا د بل څه خدمت په بدل کې نه وي لکه چې د هيواد په اکثرو سيمو کې يې د ملا د اجورې بدله گرځوي، که څه هم ملا هرڅومره غني او بډای وي.

او دا د رمضان میاشت څکه غوره میاشت ده چې الله تعالی د خپلو وحيو او آسماني کتابونو د نازلولو لپاره همدا میاشت چن کړې ده چې قرآن کریم هم پکې نازل شو. یعنی رسول الله ﷺ فرمایلي دي: چې د حضرت ابراهیم علیه السلام صحیفې د رمضان په اوله نیټه، تورات په شپږمه، انجیل په دیارلسمه او قرآن کریم په څلرویشتمه نیټه د رمضان نازل شوي دي.

البته قرآن کریم د رمضان په یوه شپه یعنی لیلۃ القدر کې ټول په یو ځل د لوح محفوظ نه ږومېني آسمان ته نازل خو بیا په نبي کریم ﷺ په درویشو کلونو کې برخه برخه نازل شو.

د تدریس طریقې: ډله ییز، مباحثوي، تشریحي.

د تدریس مرستندویه توکي: کتاب، تخته، تخته پاک، تباشیر....

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	بنا غلی ښوونکی د سلام او روغې، د ټولګي د تنظیم او کورنۍ دندې د کتلو څخه وروسته د تیر لوست په څو پوښتنو سره ارزونه کوي.
۲۵ دقیقې	۱- څوک ویلی شي چې جهاد پر مسلمانانو ولې فرض دی؟ ۲- ښاغلی ښوونکی د بقرې د سورت مبارک آیتونه چې په دغه لوست کې راغلي په زده کوونکو باندې تلاوت کوي او تجویدي غلطۍ ورته اصلاح کوي. ۳- ښاغلی ښوونکی زده کوونکو ته دنده ورکوي چې لوست په پټه خوله ولولي.
	۴- ښوونکی د روژې د فرضیت آیت په لنډه توګه ترجمه او تفسیر کوي. ۵- ښاغلی ښوونکی زده کوونکو ته دنده ورکوي څو د اسلام مبارک دین احکام چې په بغلي عنوانو کې راغلي یو بل سره پرې خبرې اترې وکړي. ۶- بیا د څو تنو زده کوونکو څخه غواړي چې ټولګی یې ته راشي د بحث او خبرو اترو نتیجه واوروي او هم د خپلو ټولګیوالو پوښتنو ته ځواب ووايي. ۷- له زده کوونکو څخه غواړي چې د روژه دارانو فضیلت، مقام او مرتبه د الله جل جلاله په نزد تشریح کړي. که چیرته د تشریح په جریان کې له ستونزو سره مخامخ شي ښاغلی ښوونکی ورسره کومک کوي او په پای کې مناسبه لنډه تشریح ورکوي.
۱۰ دقیقې	ارزونه: ۱- څوک ویلی شي چې دعاء څه وخت قبلوي؟ ۲- څوک ویلای شي د روژې په هکله د مخکینیو امتونو سره د اسلام د مبارک دین د پیروانو څه فرق دی. ۳- څوک د رمضان المبارک د روژو فرضیت په باره کې خپل نظر ښکاره کولای شي.

۵ دقیقې	د لوست لندیز: لوست په لاندې ټکو سره لنډیږي: ۱- الله جل جلاله د رمضان المبارک میاشت غوره ګرځولې ده ځکه د قرآن کریم نزول هم په دې میاشت کې پیل شوی دی. ۲- روژه یوازې په محمدي امت فرض نده بلکې په مخکینیو امتونو هم فرض وه نو هر حکم چې عام وي دهغه ادا کول هم آسان وي. ۳- د رمضان المبارک روژه نیول د مسافرینو او مریضانو د تکلیف له وجې رخصت ده قضاء راوړل یې په (حضر) یعنی کور کې ضروري دي همدا رنگه د مریض د صحت په وخت کې.
	کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی د کتاب له کورنۍ دندې څخه زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي.

دوولسم لوست

سر ليک: حج د مؤمنانو د نړيوال يو والي څرگندوی

مخ: ۵۸-۶۲

وخت: درې درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

- ۱- د کعبې شريفې عظمت او فضيلت و پېژني.
- ۲- په دې وپوهيږي چې کعبه د طواف کوونکو او لمونځ کوونکو لپاره جوړه شوې ده.
- ۳- د حج د حکمت په هکله معلومات حاصل کړای شي.

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

د دوولسم لوست آيتونه د فرقان د سورت دي او په دې آيتونو کې د هغو مخصوصو او مقبولو بندگانو ذکر دی چې هم يې په رسالت مکمل ايمان دی او هم يې عقيدې، عملونه، اخلاق او عادات ټول د الله او رسول د رضا تابع او د شريعت د احکامو مطابق دي.

قرآن کریم داسې مخصوصو بندگانو ته د عِبَادُ الرَّحْمَنِ لقب ورکړی دی چې دا د دوی تر ټولو لوی اعزاز او احترام دی.

هسې خو ټول مخلوق په تکويني او جبري توګه د الله تعالی د بندګۍ او د هغه د مشيت او ارادې تابع دي، د هغه د ارادې نه پرته څوک هيڅ نشي کولای مګر دلته د بندګۍ نه مراد تشريعي او اختياري بندګي ده.

په دې فرقان سورت کې د الله د مخصوصو بندگانو مخصوص صفتونه او ښې راغلې دي: تر ټولو اول صفت يې عِبَاد والی دی: عباد د عبد جمع ده، معنا يې ده بنده، کوم چې د خپل مالک مملوک وي؛ دده وجود او دده ټول اختيارات او کارونه د مالک د حکم او خوښې مطابق وي. نو د الله د بنده ويلو مستحق هم هغه دی چې خپله عقیده، خيالات او خپله هره اراده او غوښتنه او هر حرکت او سکون يې د خپل رب د حکم او خوښۍ تابع وي او هر حکم يې په ځای کړي. دوهم صفت يې: ﴿يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْناً﴾ يعنی په ځمکه باندې په عاجزۍ، تواضع او وقار سره روان وي نه په کبر او وياړ، هدف دا چې نه بايد ډير ورو ورو روان وي او نه ډير په تيزۍ او منډه.

حضرت عمر رضي الله عنه په يوه ځوان دُره اوچته کړه او ورته وېي ويل چې مريض نه يې نو ولې تيز نه ځې. دريم صفت: ﴿وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا﴾ يعنی کله چې جاهلان خلک ورسره خبرې کوي نو دی ورته وايي: سلام.

مراد له جاهلانو څخه بې علمه سړي نه دي بلکې هغه دي کوم چې د جهالت کارونه او جاهلانه خبرې کوي و لو که په واقع کې عالم هم وي او مراد له سلام څخه عرفي سلام نه دی بلکې د

سلامتی خبره ده چې نورو ته آزار پرې ونه رسیري او دی ګنهګار نشي. یعنی د جاهلانو سره باید انتقامي معامله ونه شي بلکې عفو و رته غوره ده.

خلورم صفت: ﴿وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾ یعنی دغه خلک شپې سبا کوي د خپل رب په وړاندې په سجده کولو او قیام کولو. هو! د شپې لمونځ هغه لمونځ دی چې هم مشقت او تکلیف پکې ډیر دی او هم د ریا خطر په پکې نشته. هدف دا چې دوی شپه او ورځ د الله په عبادت کې مشغول وي.

پنځم صفت: ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا﴾ یعنی د الله د دربار مقبولین سره له دې چې شپه او ورځ د الله په عبادت کې مشغول دي خو بیا هم بې ویرې نه دي بلکې هر وخت د الله ویره ورسره وي او د الله نه دعاګانې هم غواړي.

شپږم صفت: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا...﴾ یعنی دوی د مال لګولو په وخت کې نه اسراف او عبث خرڅ کوي او نه بخل او کوتاهي کوي بلکې د دواړو په منځ کې په اعتدال باندې قایم وي.

په آیت کې د اسراف او اقتار لفظونه راغلي دواړه منع دي.

اووم صف: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾ په اولو شپږو کې د طاعت او فرمانبرداری اصول راغلي وو اوس د ګناه او نافرمانۍ د مهمو اصولو بیان دی، اولنی شی د عقیدې سره اړیکې لري چې دا خلک د الله سره په عبادت کې بل څوک نه شریکوي معلومه شوه چې شرک ډیره لویه ګناه ده.

اتم صفت: ﴿وَلَا يَتَّبِعُونَ النَّفْسَ...﴾ دا په عملي ګناهونو کې د لویو لویو او سختو ګناهونو بیان دی چې د الله مقبول بندګان په ناحقه وژنه نه کوي او زنا ته نه نږدې کیږي ددې دریو عقیدوي او عملي ګناهونو بیانولو نه وروسته فرمایي ﴿وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾ یعنی چا چې دا ذکر شوي ګناهونه وکړل هغه به ددې سزا مومي.

ابو عبیده رضی الله عنه دلته د «اثام» تفسیر د ګناهونو په سزا سره کړی دی او ځنې نور مفسرین وايي چې «اثام» د دوزخ د یوې کندی نوم دی چې د سختو عذابونو څخه ډکه ده، خو د آیتونو له فحوا څخه معلومېږي چې دا سزا د کفارو لپاره خاصه ده یعنی چې هم یې شرک او کفر کړی وي او هم یې ورسره قتل او زنا کړې وي. ځکه د ﴿يُضَاعَفُ لَهُ الْعَذَابُ﴾ او د ﴿وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا﴾ ځکه دا دواړه الفاظ د مسلمانو ګنهګارانو لپاره نشي کیدای. یعنی نه د مسلمان لپاره عذاب دوه چنده کیږي او نه مسلمان پکې همیشه پاتې کیدای شي.

لسم صفت: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ﴾ یعنی دا خلک په دروغو او باطلو مجلسونو کې نه شریک کیږي د ټولو نه لوی دروغ او باطل خو شرک او کفر دی یعنی د الله خاص بندګان د دروغو او ګناه او خرابو مجلسونو کې له شرکت څخه هم ځان ساتي. او ځنې مفسرین «لَا يَشْهَدُونَ» د شهادت په معنا اخلي یعنی دا خلک د دروغو ګواهي نه وايي. په یوه حدیث کې د دروغو ګواهي ته اکبر کبائر ویل شوي دي. ځکه حضرت فاروق اعظم رضی الله عنه فرمایي چې په چا د دروغو شهادت ثابت شو هغه څلویښت درې ووځي، مخ یې ورتور او په بازارونو کې یې وگرځوي او بیا دې ډیره زمانه بندي کړی شي.

یوولسم صفت: ﴿وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾ يعني که چیرته اتفاقاً په لغوه او بیهوده مجلسونو راشي نو په سنجیدګۍ او شرافت سره تیر شي. مطلب دا دی چې په داسې مجلسونو کې دا خلک لکه څنګه چې په قصد او ارادې سره نه شریک کيږي دغه شان که چیرته په اتفاقي توګه په داسې مجلسونو باندې دوی راشي نو بیا هم ددې فسق او فجور له مجلس څخه په شرافت سره تیريږي.

یعنی د دوې دا کار بد او قابل نفرت ګڼي، نه په ګناهونو کې د اخته خلکو څه سپکوالی کوي او نه په خپله خپل ځان ددوې نه غوره ګڼي چې تکبر کوي. وایي اتفاقاً حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه یوه ورځ په همداسې عبث او لغوه مجلس تیر شو نو هلته هیڅ حصار نشو، کله چې نبي کریم صلی الله علیه و آله ته دا خبره معلومه شوه نو وی فرمایل چې ابن مسعود کریم شو او د ذکرشوي آیت تلاوت یې وکړ.

دوولسم صفت: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا دُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا﴾ يعني ددې مقبولو بندګانو دا شان دی چې کله دوې ته د الله آیتونه او آخرت وریاد کړ شي نو هغوی ددې آیتونو طرف ته د ړندو او ګڼو په شان نه متوجه کيږي بلکې د اوریدونکو او لیدونکو انسانانو په شان په کې غور او عمل کوي، د غافلو خلکو په شان معامله نه کوي.

دیارلسم صفت: ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا ذُرِّيَّتًا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْ لَنَا لِمَتَّقِينَ إِمَامًا﴾ په دې آیت کې د خپل اولاد او بییانو لپاره د الله نه دعا ده چې دوی زما لپاره د سترګو یخوالی جوړ کړي د سترګو د یخوالي جوړولو نه د حضرت حسن بصري د تفسیر مطابق مراد دا دی چې دوی د الله تعالی په اطاعت مشغول ویني دا د یو انسان لپاره د سترګو یخوالی دی او که د اولاد او بییانو ظاهري صحت، عافیت او خوشحالی په دې کې شامله شي هم صحیح ده.

په دې دعا کې دپته اشاره ده چې دا مقبول بندګان یوازې د نفس په اصلاح او نیکو عملونو قناعت نه کوي بلکې د خپل اولاد او بییانو د عملونو او اخلاقو د اصلاح فکر هم کوي او ددوې لپاره کوښښ کوي او د دوې د صلاحیت لپاره د الله نه دعا غواړي.

د تدریس لاره: تشریحي، سوال ځواب، د خبرو اترو له لارې

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	ښاغلی ښوونکی د سلام، روغېږ او کورنۍ دندې له کتلو څخه وروسته د تیر لوست په اړوند د زده کوونکو ارزونه کوي.
	د حج د مبارک سورت آیتونه چې په دغه لوست کې راغلي په زده کوونکو باندې تلاوت کوي تجویدي غلطی او د حروفو تلفظ ورته اصلاح کوي.
۲۵ دقیقې	ښاغلی ښوونکی زده کوونکو ته دنده ورکوي چې د لوست متن په پټه خوله ولولي بیا څه زده کوونکي د تختې مخې ته را غواړي چې د لوست مشکل کلمات په تخته وليکي او له نورو زده کوونکو څخه غواړي چې حرکات او معنایې په خپلو کتابچو کې وليکي.
	ښاغلی ښوونکی د مبارک آیت لنډه ژباړه زده کوونکو ته وړاندې کوي بیا زده کوونکو

ته دنده ورکوي چې د مبارکو آيتونو تفسير او بغلي سرليکونو او د کعبې د جوړولو په باره کې د يو بل سره خبرې اترې وکړي او خپل نظرونه وړاندې کړي، بيا د زده کوونکو له ډلې څخه څو تنه زده کوونکي د ټولگي مخې ته را غواړي او ور څخه غواړي چې د خبرو اترو نتيجه په خپل وار بيان کړي، بيا محترم ښوونکی د بغلي سرليکونو او د حج د وختونو په باره کې مناسبه تشرېح ورکوي. او که زده کوونکي په دې اړوند کومې پوښتنې لري په ډيره ډاډينه ورته ځواب ورکوي.	
ارزونه: څوک کولای شي چې دغو لاندې کلماتو ته تشرېحات ورکړي. ۱- بَوَّانَا - وَأُذِّنَ - رَجَالًا - ضَامِر - فَجَّ - عَمِيقَ - ثُمَّ لِيَقْضُوهُ	۱۰دقيقې
۱ - کعبه شريفه کومو کسانو جوړه کړې ده؟ ۲- څوک کولای شي د مبارک حج ديني او دنيوي گټې تشرېح کړي؟ ۳- څوک د حج د ارکانو څخه د يو رکن نوم اخيستلي شي؟ ۴- د حج په سفر کې او د حج په وخت کې تجارت کول روادي او کنه؟ د لوست لنډيز: - د کعبې شريفې د خراييدو او نړيدو په صورت کې په مسلمانانو د هغې جوړول واجب دي. - کعبه شريفه چې د طواف کوونکو او لمونځ کوونکو لپاره جوړه شوې بايد پاکه وساتل شي او د هر ډول گناه لکه جنگ، جگړه، کنځلې، شرک او داسې نورو څخه په امن کې وساتل شي. - په حج کې د الله جل جلاله شکر او ذکر واجب ده. - د حج د فريضې د اداکولو په وخت کې مسلمانان ديني او دنيوي گټې سپمولي شي.	۵دقيقې
کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی د درسي کتاب څخه زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي.	

ديارلسم لوست

سرليک: د خلکو سره نیکي او ښېگڼه

مخ: ۶۳-۶۶

وخت: دوه درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

- ۱- دا خبره زده کړي چې د عبادت لایق یوازې او یوازې الله جل جلاله دی نور څوک په عبادت کې ورسره شریک نکړو.
- ۲- په دې لوست کې د قرآن پاک د هغو مبارکو آیتونو ذکر دی چې د الله جل جلاله د وحدانیت او دهغه د عبادت څخه دوهمه مرتبه او مقام د مور او پلار سره نیکي او احسان دی.
- ۳- پوه شي چې الله جل جلاله د ریا او ریا کوونکو عمل د تکبر او لویي کوونکو د عمل نه هم زیات بد بیان کړی دی.

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

ددې لوست په آیتونو کې د الله توحید او د مور او پلار او نورو خپلوانو او دوستانو، ګاونډیانو او د عام مخلوق د حقوقو بیان دی او دا حقونه په بشپړه توګه هغه څوک اداء کولای شي چې په الله او په رسول الله ﷺ او قیامت باندې مضبوطه عقیده لري او له بخل، کبر او ریا څخه ځان ساتي.

د ښه وضاحت لپاره وایو چې د حقوقو د بیان څخه وړاندې د الله د عبادت او توحید ذکر کولو کې ډیر حکمتونه دي چې یو ورڅخه دا دی چې د کوم سړي سره د الله ویره او د هغه د حقوقو اهتمام نه وي نو له هغه څخه به دنیا د بل چا د حقوقو اداء کولو څه امید ولرلی شو او هغه شی چې انسان د انساني حقوقو پوره کولو ته په پټه او ښکاره مجبوره کوي هغه یوازې د الله تعالی ویره او تقوی ده او دا د الله ویره او تقوی په توحید سره حاصلیدای شي، نو ځکه د مختلفو خپلوانو د حقوقو د تفصیل نه مخکې د الله توحید او د هغه د عبادت یادونه ضروري او مناسبه وه. او بیا په خپلوانو کې اول د مور او پلار د حقوقو په بیانولو کې د پټه اشاره ده چې په حقیقت کې خو ټول احسانات او انعامات د الله له طرفه دي خو د ظاهري اسبابو په اعتبار سره که وکتل شي نو د الله تعالی نه وروسته د ټولو نه زیات احسانات په انسان باندې دده د مور او پلار دي ځکه په عامو اسبابو کې دده د پیدایښت سبب دوی دي.

په قرآن کریم کې د مور او پلار حقوق څو ځایه بیان شوي خو دا یی نه دي فرمایلي چې ددوی حقوق اداء کوئ یا ددوی خدمت کوئ بلکې د احسان لفظ یی راوړی چې په عامه معنا کې دوی ته د ضرورت مطابق نفقه ورکول او د ضرورت مطابق بدني خدمتونه اداء کول او له دوی سره په نرمۍ خبرې کول چې ددوی بی ادبي پکې ونه شي او نه یې زړه آزار شي او آن تردې چې ددوی له

دوستانو او آشنایانو سره هم داسې سلوک ونشي چې ددوې زړه پرې آزار شي بلکې دوې ته د آرام رسولو او خوشحاله ساتلو لپاره هر ممکن کوشش باید وشي.

حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه فرمایي چې ماته نبي کریم صلی الله علیه و آله لس وصیتونه کړي وو یو دا چې د الله تعالی سره شریک مه جوړوه اګر که تا څوک ووژني یادې په اور وسوځوي.

دویم دا چې د خپل مور او پلار نافرمانی یا زړه آزارول مکوه اګر که هغه درته دا حکم وکړي چې ته خپل اهل او مال پریرده.

د بخاري او مسلم په یو حدیث کې دي چې نبي کریم صلی الله علیه و آله فرمایلي دي چې کوم سړی دا غواړي چې دده په روزۍ او عمر کې برکت وي نو ده ته په کار دي چې صله رحمي وساتي یعنی د خپلوانو حقونه دې اداء کوي.

په آیت کې د مور او پلار نه وروسته د عامو خپلوانو سره د ښه سلوک تاکید راغلی دی.

حضرت سلمان ابن عامر رضي الله عنه وایي چې نبي کریم صلی الله علیه و آله فرمایلي چې عامو مسکینانو او فقیرانو ته د خیر او خیرات په ورکولو کې صرف د خیرات ثواب حاصلیږي او که د خپلې صله رحمی واله ته یې ورکړي نو دوه ثوابونه دي یو د خیرات او صدقې، بل د صله رحمی یعنی د خپلوانو د حقوقو اداء کولو.

د خپلوانو له حقوقو وروسته یې د یتیم او مسکین بیان کړی، یو مفسر وایي اګر چې د النساء سورت په اول کې یې ددوی حقوق بیان کړي خو دوهم ځلي یې چې د خپلوانو سره یاد کړي په دې کې دپته اشاره ده چې د لا وارته ماشومانو او بی کسه خلکو مرسته کول هم داسې ضروري وګڼي لکه د خپلوانو مرسته چې کوي.

ورپسې یې د ګاونډي یادونه کړیده او دوه ډوله ګاونډیان یې بیان کړي، عام مفسرین وایي چې د الْجَارِ ذِي الْقُرْبَى نه هغه ګاونډی مراد دی چې ستا د کور سره یې متصل کور وي او د الْجَارِ الْجُنْبِ څخه هغه ګاونډی مراد دی چې ستا د کور نه په څه فاصله کې اوسېږي.

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه فرمایي چې د الْجَارِ ذِي الْقُرْبَى نه هغه سړی مراد دی چې هم ګاونډی وي او هم خپل او الْجَارِ الْجُنْبِ هغه دی چې یوازې ګاونډی وي.

ځنې مفسرین وایي چې الْجَارِ ذِي الْقُرْبَى هغه ګاونډی دی چې په اسلامي ورورولۍ کې داخل او مسلمان وي او الْجَارِ الْجُنْبِ غیر مسلمان ګاونډی وي.

د قرآن کریم الفاظ دا ټولې معناوې رانښيي او په دې د ټولو اتفاق دی چې ګاونډی نږدې وي او که لرې، خپل وي او که پردی، مسلمان وي او که غیر مسلمان په هر حال دده حق شته د طاقت په اندازه دده سره مرسته او خبر اخستل یې لازم دي.

د نبي کریم صلی الله علیه و آله ارشاد دی چې جبرائیل امین همیشه ماته د ګاونډي سره د مرستې دومره تاکید کوي تردې چې زما دا ګمان شوی دی چې شاید ګاونډی هم د خپلوانو په شان په میراث کې شریک کيږي.

ورپسې د ملګري حق بيان شوی: ﴿وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ﴾ يعني ملګری چې د سفر ملګری پکې هم داخل دی چې په موټر، ریل یا طیاره او نورو کې څنګ ته ناست وي او هغه سړی هم پکې داخل دی چې په عام مجلس کې څنګ ته ناست وي؛ په دې کې هم مسلمان او غیر مسلمان، خپل او پردې ټول داخل دي، ددوی سره یې هم د ښه سلوک کولو لارښوونه کړې ده چې ادنی درجه یی دا ده چې ستا د څه خبرې یا کار نه، ده ته څه آزار ونه رسیږي مثلاً چې سګرت څکوي نو لوګی یې ستا مخ ته و نه شړي.

ځنو مفسرینو د کار یا کسب شریک یا د کار او مزدوری او د دفتر شریکان ټول په صاحب الجنب کې داخل کړي دي.

ورپسې یې د مسافرو حق بیان کړی يعني قرآن کریم د اسلامي بلکې د انساني اړیکو په وجه د مسافر حق هم لازم کړی چې د طاقت او وس په اندازه ورسره ښه سلوک وشي.

ورپسې د غلامانو او وینځو د حقوقو بیان دی اما د علت د شریکوالي او د نبی کریم ﷺ د لارښوونه په بنا دا حکمونه په نوکرانو او خادمانو هم حاوي دي چې له دوی سره هم باید ښه سلوک وشي.

او بالاخره د آیتونو څخه څرګندېږي چې کوم خلک دا حقوق نه اداء کوي نو یا په دوی کې تکبر وي چې د چا څه پروا نه ساتي او یا بخیلان وي چې چاته یې په څه ورکولو ساه خیري او یا یې د نبی کریم ﷺ په خبرو عقیده نشته او دا کفر دی او یا دا چې دوی ریاکاران دي چیرته چې د ځان ښودلو موقع وي هلته مال لګوي اګر که حق نه وي او چیرته چې د ریا او ښودنې موقع نه وي نو هلته یې نه لګوي اګر که حق وي. او یا یې په الله او د قیامت په ورځ عقیده نشته او دا هم کفر دی.

د تکبر او فخر په هکله حضرت ابن مسعود ؓ د نبی کریم ﷺ څخه روایت کوي هغه سړی به جهنم ته (د همیشه لپاره) ځي چې دده په زړه کې د اوري د دانې برابر ایمان وي او جنت ته به داسې سړی داخل نشي د چا په زړه کې چې د اوري ددانې برابر تکبر وي.

د حضرت ابن عباس ؓ د روایت نه معلومیږي چې دا آیت د مدینې د یهودو په باره کې نازل شوی ؤ، دوی ډیر مغروره او بې حده بخیلان او کنجوسان وو، په مال خرڅ کولو کې یې هم بخل کاوه او کوم علم یې چې د آسماني کتابونو څخه حاصل کړی ؤ په هغه کې یې هم د بخل او شومتیا څخه کار اخیست.

د حضرت اسماء رضی الله عنها څخه روایت دی چې نبی کریم ﷺ فرمایلي دي: ای اسماء! د نیکی په لاره کې خرڅ کوه او په شمارلو یې مه ورکوه ورنه الله به هم ستا په باره کې شمار شروع کړي.

او د خرڅ کولو نه د ځان ساتلو لپاره ډیر زیات حفاظت مه کوه ورنه الله تعالی به هم حفاظت کول شروع کړي او کم نه کم څومره چې ستانه کیدی شي خرڅ کوه، منع مکوه.

او په بل حدیث کې نبی کریم ﷺ فرمایلي دي چې دوه عادتونه هیڅکله په مؤمن کې نشي جمع کیدای: بخل او بد اخلاقي.

د تدریس لارې:

د تدریس مرستندویه توکي:

د تدریس بهیر:

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	ښاغلی ښوونکی دسلام او روغېر، د ټولگي د تنظيم او ترتیب او د کورنۍ دندې د کتلو څخه وروسته د تیر لوست ارزونه کوی: د نساء د سورت مبارک آیتونه چې په دې لوست کې ذکر شوي دي په زده کوونکو باندې تلاوت کوي د تجوید او تلفظ له لحاظه که کومې غلطې وي هغه ورته اصلاح کوی. بیا زده کوونکو ته لار ښوونه کوي چې د لوست متن په پټه خوله ولولي او کافي وخت دې ورته ورکړي، له زده کوونکو څخه دې وغواړي چې په پټه خوله لوستلو څخه ئې څه اخیستي په ساده ژبه په لنډ ډول بیان کړي خو زده کوونکي نور هم تشویق شي.
۲۵ دقیقې	زده کوونکي دې د ښوونکي په لار ښوونه د گاونډیانو ډولونه او دهغوی د حقوقو په باره کې هر یو خبرې اترې وکړی او د ټولگي په وړاندې یې باید تشریح کړي ښاغلی ښوونکی دې زده کوونکو ته لار ښوونه وکړي چې د بخل او تکبر او بغلي عنوانونو په باره کې له دوی سره خپل نظرونه شریک کړي که زده کوونکو ته د دې موضوع په اړوند که څه پوښتنې ور پېښې شي ډیر په حوصله سره دې ورته ځواب ووايي
۱۰ دقیقې	ارزونه: څوک ویلای شی مراد له ریا کوونکو څخه کوم کسان دي چې په پورته مبارکو آیتونو کې ذکر شوي دي؟ د دې لوست په لومړۍ آیت کې مسلمانانو ته د لسو حقونو ادا کولو امر شوی هغه لس حقوق کوم کوم دي؟ په ذکر شوي مبارک آیت کې د شیطان ملگري کوم خلک بلل شوي دی.
۵ دقیقې	د لوست لنډیز: د غه لوست په لاندې ټکو سره لنډیږي: ۱- د عبادت لایق یوازې او یوازې الله جل جلاله دی هیڅوک باید ورسره په عبادت کې شریک نکړو. ۲- دمور او پلار سره نیکي او احسان په دغه مبارک آیت او د قرآن کریم په نورو

آيتونو کي د الله جل جلاله د وحدانيت او عبادت څخه وروسته ذکر شوی دا د مور او پلار د حقوقو په ارزښت دلالت کوي ۳- د نورو خلکو سره نيکي کول د ټولو مسلمانانو شرعي وجيبه او مسئوليت دی. الله جل جلاله لويي کوونکي او ریا کوونکي او د بدو خلکو سره ملگرتيا کوونکي بد گڼي.	
کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی د درسي کتاب څخه زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي.	

څوارلسم لوست

سرليک: د حلالې روزۍ خوړل او له حرامو ډډه کول

مخ: ۶۷-۷۰

وخت: دوه درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

- ۱- په دې پوه شي چې حرامه وینه څو قسمه ده -
 - ۲- حلال رزق وپېژني.
 - ۳- د حلالو او حرامو تر مینځ فرق وکولای شي
 - ۴- بايد پوه شي چې دوه وینې او دوه پخپله مړه شوي شيان په اسلام کې حلال دي.
- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

په دې آیتونو کې لکه څنگه چې د حرام خوراک نه منع شویده همدارنگه د حلال څیزونو په خوراک او په هغه د شکر د اداء کولو ترغیب ورکړی شوی دی. دا ځکه چې د حرام مال په خوړلو سره بد اخلاقي پیدا کیږي، د عبادت خوند ختمیږي، دعا نه قبلېږي همدا وجه ده چې الله تعالی خپلو ټولو پیغمبرانو ته لارښوونه کوي او فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا﴾ یعني ای پیغمبرانو! پاک څیزونه خورئ او ښه عملونه کوئ.

معلومه شوه چې په ښو او نیکو کارونو کې د حلال رزق ډیر لوی اثر دی، همدارنگه په دعا قبلیدو کې حلال خوراک لویه مرسته کوي، او حرام خوراک دعا د قبلیدو څخه منع کوي. نبي کریم ﷺ وایي: چې ډیر داسې خلق دي چې هغوی اوږده اوږده سفرونه کړي وي او ډیر پریشان حاله وي او الله ته ددعا کولو لپاره خپل لاسونه اوږدوي او د یا رب! یا رب! چغې وهي خو ددوی خوراک حرام وي، څښاک یې حرام وي، لباس یې حرام وي نو په داسې حالت کې کله ددوې دعا قبلیدای شي^(۱).

په آیت کې څلور شيان حرام شوي دي: ۱- مرداره ۲- وینه ۳- د خنزیر غوښه ۴- هغه حیوان چې په هغه باندې د الله پاک د نامه څخه پرته د بل چا نوم اخستل شوی وي. دا څلور شيان په لنډه توګه بیانېږي:

۱- مېته(مرداره): دا هغه حیوان دی چې د هغه د حاللولو لپاره د شریعت له مخې ذبح کول ضروري دي خو هغه د ذبحې نه پرته په خپله مړ شي یا یې مړۍ خفه کړی شي، یا په څه بلې طریقي سره مړ کړی شي نو دغه حیوان مردار او حرام دی.

خو د قرآن کریم د یو بل آیت له مخې: ﴿أَحَلَّ لَكُم مَّا فِي الْبَحْرِ﴾ څخه معلومیږي چې د ماهي لپاره ذبح کول شرط نه دي او د حدیث له مخې هم ماهي او ملخ د مردارې څخه جلا کړی شوي دي او پرته له ذبحې حلال وي.

(۱) ابن کثیر

همدارنگه د حديث له مخې دوه وينې حلالې دي يو ينه او بل توری خو دا خبره هم د يادولو وړ ده چې کوم ماهي د اوبو په سر مړ راشي هغه مردار او حرام دی. همدارنگه د ښکار هغه حيوان چې په قابو کې نه راځي خو ذبح کړی شي که چيرې دغه حيوان د بسم الله له ويلو وروسته په غيشی يا بل تيره شي وويشتلی شي خو د هغه سره زخمي شي او د زخمي کيدو نه وروسته مړ شي نو دا حيوان که څه هم ذبح شوی نه وي خو حلال دی.

نن سبا د ټوپک ځنې گولۍ څوکې دارې جوړې شوې دي او دداسې گوليو په هکله ځنې علماء وايي چې دا د غشو په حکم کې داخلې دي خو د عامو علماوو په نزد دا هم د غشو په شان نه دي يعنی جارحه نه دي، دا د باروتو په زور غوښه شلوي په خپله پکې څه تيزوالی نشته چې حيوان زخمي کړي نو دداسې گوليو ښکار هم پرته له ذبح حلال نه دی.

۲- وينه: د وينې سره د انعام سورت په آيت کې د مسفوح يعني بهيدونکې شرط لگول شوی دی نو ځکه کلکه وينه لکه ينه، توری او يا د غوښې وينه پاکه او حلاله ده.

۳- د خنزير حراموالی: دريم شى چې په آيت کې حرام کړی شوی دی هغه د خنزير غوښه ده، په آيت کې د خنزير د حراموالي سره د لحم يعني غوښې قيد لگول شوی دی.

امام قرطبی وايي چې ددې څخه غرض دا خبره ده چې د غوښې په گوته کول مقصود نه دي بلکې د هغه ټول شيان لکه هډوکي، خرمن، وينته، پلې او داسې نور ټول د امت په اجماع سره حرام دي، خو د «لحم» لفظ زياتولو کې دې خبرې ته اشاره ده چې خنزير د نورو حرامو ځناورو په شان نه دی چې هغه په ذبح کولو سره پاکيږي او خنزير نجس العين يعني په اصل کې پليت هم او حرام هم دی يوازې د خرمنې د گنډلو لپاره دده د وينستو استعمال په حديث کې روا بنودل شوی دی.

۴- ما اهل به لغير الله: څلورم شى چې کوم په آيت کې حرام کړی شوی دی هغه حيوان دی چې د الله پاک نه پرته د بل چا په نوم ټاکل شوی وي ددې درى شکونه مشهور دي:

اول دا چې حيوان د الله پاک نه پرته د بل چا د نږديکت او رضا حاصلولو لپاره ذبح کړی شي او د ذبحې په وخت پرې ددغه غير الله نوم واخستل شي. دا شکل په اتفاق او اجماع حرام دی. او دا حيوان مردار دی دده د څه جزء نه گټه اخستل روا نه دي ځکه دا صورت او شکل د ﴿وَمَا أَهْلًا بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ﴾ په ډاگه معنا ده او په دې کې د چا اختلاف نشته.

دوهم شکل او صورت دا دی چې يو حيوان د غير الله د نږديکت او رضا حاصلولو لپاره ذبح کړی شي يعنی د هغه د وينې تويولو غرض دا وي چې دا غير الله خوشحاله شي خو د ذبحې کولو په وخت کې په هغه باندې د الله نوم واخستل شي لکه چې ډير ناخبره مسلمانان د بزرگانو او پيرانو په نوم د هغوی د رضا د حاصلولو لپاره پسه، چرگ او داسې نور ذبح کوي خو د ذبحې په وخت کې په هغه د الله پاک نوم اخلي دا شکل هم د فقهاوو په اتفاق حرام دی او ذبح شوی حيوان مردار دی. او په مَا ذُبِحَ عَلَى النَّصَبِ کې هم داخل دی.

دریم صورت او شکل دا دی چې د یو حیوان غور پرې کړی شي یا څه بله علامه پرې ولگول شي، د غیر الله د تعظیم او رضا حاصلولو لپاره پریښودل شي، چې نه ترې بیا څه کار اخلي او نه یې ذبح کوي، بلکې بیا د هغه ذبح کول حرام گڼي نو دا حیوان په ﴿وَمَا أَهْلٌ بِهِ لَعْنِ اللَّهِ﴾ او ﴿مَا ذُبِحَ عَلَى النَّصَبِ﴾ دواړو کې داخل نه دی. داسې حیوان ته بحیره یا سائبه ویل کیږي او حکم یې دا دی چې دا کار د قرآن په نص سره حرام دی. چې دا به په آیت ﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ﴾ کې ان شاء الله تعالی راشي.

لاکن ددې خلکو دا حرام کار او ددې حیوان په حرام گڼلو سره دا حیوان نه حرامیږي بلکې د نورو عامو حیواناتو په شان حلال دی او د شرعي اصولو مطابق دا حیوان د خپل مالک د ملک څخه نه وځي اګر چې هغه په خپله باطله عقیده کې دا گڼي چې دده د ملک نه وتلی او د غیر الله ملک گرځیدلی دی.

اوس که دغه سړی په خپله دغه حیوان په چا باندې خرڅ کړي یا یې چاته وېشي نو د هغه لپاره دا حیوان حلال دی مثلاً د منجو رانو څخه د دغه حیوان اخستل جائز دي.

خلورم صورت دا دی چې د هغه تعلق د حیواناتو څخه علاوه د نورو شیانو سره هم وي مثلاً خور دیګ او داسې نور چې هغه د غیر الله په نوم د نذر په توګه هندوان د خپلو بتانو په نوم مني یا نا پوهه مسلمانان یې د بزړګانو د مزارونو په نوم مني نو دغه صورت هم فقهاء د تقرب الی الله د علت په وجه د ﴿وَمَا أَهْلٌ بِهِ لَعْنِ اللَّهِ﴾ په حکم کې شریکوي او حرام ورته وایي.

په آیت کې د خلورو څیزونو د حراموالي نه وروسته یو استثنايي حکم ذکر دی ﴿فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ...﴾ په دې حکم کې دومره آساني شویده چې کوم سړی د لوړې نه ډیر بی تابه شي او شرط دا دی چې دا سړی نه په خوراک کې د لذت حاصلولو غوښتونکی وي او نه د حاجت د قدر نه تجاوز کوونکي وي نو په داسې حالت کې ده ته په دغه حرامو څیزونو خوړلو کې څه گناه نشته، او مضطر یعنی مجبور د شریعت په ژبه کې هغه سړي ته ویل کیږي چې د هغه ژوند په خطر کې وي. په معمولي تکلیف یا ضرورت سره مجبور نشي گڼل کیدای.

البته قرآن کریم د مجبوري په حالت کې هم حرام څیزونه خوړل حلال بللي نه دي بلکې ﴿فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ﴾ یې ویلي دي مطلب دا چې دا شیان اوس هم په خپل ځای حرام دي خو خوړونکي ته د مجبوري له وجې د حرامو د استعمال گناه معاف کړی شوې ده. په حلالیدو او په گناه معاف کیدو کې ډیر فرق دی. همدارنګه د ژوند د خطر په صورت کې حرام څیزونه د دارو په توګه استعمالولی شي خو یو به د مجبورتیا او د ژوند خطر په وي او بل به د حرامو نه پرته څه بل شی د علاج لپاره مؤثر نه وي یا موجود نه وي.

دریم دا چې ددغه حرامو په استعمال سره د ژوند بچ کیدل یقیني وي او ورسره هغه دوه شرطونه چې په آیت کې ذکر شوي تر نظر لاندې وي. یعنې لذت حاصلول غرض نه وي او د ضرورت له اندازې زیات استعمال نه شي.

د تدریس لارې:

په پټه خوله مطالعه، تشریحي، پوښتنې او ځوابونه...

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	بنا غلی ښوونکی دسلام، روغېر او د ټولگي له تنظیم او ترتیب څخه وروسته د تیر لوست ارزونه کوي.
۲۵ دقیقې	په دغه لوست کې د بقرې د مبارک سورت آیتونه په زده کوونکو لولي او د تجوید په لحاظ چې کومې غلطۍ لري هغه ورته اصلاح کوي، زده کوونکو ته دنده ورکوي چې لوست په پټه خوله ولولي بیا له زده کوونکو څخه غواړي هغه څه چې د آیت له تفسیر او ژباړې څخه یې اخیستي په خپله خوښه د ټولگي په مخکې ټولگیوالو ته واوروي تر څو زده کوونکي نور هم تشویق شي. دریو تنو زده کوونکو ته دې دنده ورکړل شي چې په خپل وار تختې ته راشي د یو نفر څخه غواړي هغه مشکلي کلمې وليکي چې د آیت څخه پرته راوړل شوې وي. او له دوهم څخه غواړي چې هغه مشکلو کلمو ته حرکت ورکړي، له دریم زده کوونکي څخه غواړي چې د مشکلو کلمو معنا وليکي. زده کوونکو ته لار ښوونه کوي څو د لوست د مبارکو آیتونو د تفسیر په اړوند خبرې اترې وکړي بیا د زده کوونکو په استازیتوب څو تنه زده کوونکي د تختې مخې ته را غواړي چې د خبرو اترو نتیجه زده کوونکو ته واوروي. او ښاغلی ښوونکی د لوست په آخر کې د مرستې او همکارۍ څخه وروسته زده کوونکو ته لازمه او مناسبه تشریح وړاندې کوي.
۱۰ دقیقې	ارزونه: ۱- کوم څیزونه په مبارکو آیتونو کې حرام گڼل شوي دي؟ ۲- هغه حیوانات کوم دي چې په خپله مړه شوي او حکم د مردارې ورباندې هم نه کیږي او حلال ورته ویل شوي حدیث شریف په دلیل کې راوړئ؟ ۳- کوم وخت کې او په کومو شرایطو سره مسلمان کولی شي د حرامو شیانو څخه گټه واخلي؟
۵ دقیقې	د لوست لنډیز: په لاندې ټکو سره لوست لندېږي. ۱- الله جل جلاله د خپلو بنده گانو لپاره ډول ډول نعمتونه پیدا کړي چې د حلالې روزۍ

په خبر ورڅخه گټه واخلي او د الله جل جلاله شکر او ستاينه وکړي. ۲- «الميتة» د هغه حيوان څخه عبارت دی چې خپله مړ شوی وي پرته له ذبحې څخه لکه خفه کړای شوی يعني له ستوني نیول شوی. ۲- یا ټکول شوی يعني ستونی یې ورته ټکولی وي. ۳- یا له یو لور ځای څخه غورځیدلي وي، دا په خپله مړه شوي حیوان کې شامل دي خوراک یې حرام دی. ۳- دوه نور حیوانات لکه ماهي یا د غره وچ ملخ بغیر د ذبحې څخه یې خوراک روا دی او دوه ویني لکه توری، جیگر «ینه» هم روا دي. رسول الله صلی الله علیه وسلم وايي حرامه وینه هغه وینه ده چې د ژوندي حیوان څخه لاړه شي یا په ذبحې سره لاړه شي. او د ضرورت په وخت کې د مردارې او حرامو شيانو خوړل چې د مرګ خطر ورته وي پروا نه لري څو ځان ور باندې د مرګ څخه وژغوري. د خوګ له پوستکي او غوړیو او ټولو اجزاو څخه گټه اخیستل حرامه دي.	
کورنۍ دنده: زده کوونکي دې د مبارکو آیتونو او نبوي احادیثو او علمي حقایقو نه په گټې اخیستلو سره د دین په لحاظ ضررونه، د صحت په لحاظ ضررونه، اجتماعي ضررونه او هغه څه چې په دې لوست کې حرام بلل شوي دي په خپلو کتابچو کې ولیکي.	

پنځلسم لوست

سرليک: د الله جل جلاله په لار کې انفاق (مال لگول)

مخ: ۷۵-۷۱

وخت: درې درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

- ۱- دا خبره زده کړي چې الله جل جلاله کوم ډول لگښت او صدقې قبلوي.
 - ۲- پوه شي هغه صدقه کوونکي چې په خلکو احسان باروي الله جل جلاله له جنت څخه محروم گرځولي دي.
 - ۳- ددې مبارک آيت (مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ) د شان نزول او تشرېح کولو وس او توان بايد ولري.
- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

د الله په لاره کې انفاق

په قرآن کریم د الله په لاره کې مال لگولو ته کله د انفاق لفظ استعمال شوی او کله د اطعام او کله د صدقې او کله د ايتاء الزکاة. د قرآن کریم دې الفاظو ته که وکتل شي معلومېږي چې د انفاق، اطعام او صدقې الفاظ عام دي چې هر ډول صدقو او خيراتونو او د الله د رضا حاصلولو لپاره مال خرڅولو ته ويل کيږي که هغه فرض او واجب وي يا نفلي او مستحب وي. او د فرض زکات لپاره قرآن کریم يو ممتاز لفظ "ايتاء الزکاة" استعمال کړی دی.

په دې کې دېته اشاره ده چې ددې خاصې صدقې لپاره د مال حاصلولو او خرڅ کولو دواړو لپاره څه خصوصيات دي.

نو دلته په اول آيت کې الله فرمايي: چې کوم خلک د الله په لاره کې خرڅ کوي يعني په جهاد کې يا په حج کې يا په فقيرانو او مسکينانو او په کونډو يتيمانو يا د مرستې په نيت په خپلو خپلوانو او دوستانو ددې مثال داسې دی لکه چې يو سړی د غنمو يوه دانه په ښه مخکه کې وکړي ددې دانې نه يو بوتی زرغون شي او په هغه کې اوه وږي پيدا شي او په هر وږي کې سل دانې وې چې نتيجه يې دا شوه چې د يوې دانې نه (۷۰۰) دانې حاصلې شوې.

نو مطلب دا شو چې د الله په لار کې د خرڅ کوونکي اجر او ثواب د يو نه واخله تر اووسو پورې رسيږي يعني چې يوه روپۍ خرڅ کړي نو د اووسو روپو خرڅ کولو ثواب به ورته حاصل شي، همدا مطلب کټ مټ د عبدالله ابن عباس رضي الله عنه په حديث کې هم راغلی دی.

هو! دهقان په هغه صورت کې د غنم د يوې دانې څخه اوه سوه دانې حاصلولی شي چې دا د غنم دانه سالمه او ښه وي، خرابه نه وي او دا کروونکی هم د کرنې په فن کې ماهر او مخکه هم ښه مساعده وي ځکه که له دې شيانو يو هم کم وي نو دانه به ضايع شي يوه دانه به هم ترې حاصله نکړی شي او يا به داسې حاصل ونکړي چې ۷۰۰ دانې ترې حاصلې شي.

دغه شان د عامو نیکو عملونو او خصوصاً د الله په لار کې د خرڅ کولو د قبولیت او د زیات اجر لپاره هم دا شرطونه دي چې کوم مال د الله په لار کې خرڅ کوي هغه باید پاک او حلال وي، ځکه په حدیث شریف کې راځي چې الله تعالی د پاک او حلال مال نه پرته بل څه شی نه قبلوي. دویم - خرڅ کوونکی هم نیک نیت او صالح وي، بدنیت یا د نوم ښودلو لپاره خرڅ کوونکی د هغه ناپوه دهقان په شان دی چې دانه په داسې ځای کې وکړي چې هغه ضایع شي. دریم - چاته چې صدقه ورکوي هغه هم د صدقې اخستو مستحق وي کوم غیر مستحق ته یې ورنکړي چې ضایع به شي.

د صدقې د قبولیت دوه منفي شرطونه هم شته یو دا چې صدقه ورکړي بیا پرې زباتنه او احسان بار نکړي. دویم دا چې هغه صدقه اخستونکی خوار او سپک ونه ګڼي او څه داسې سلوک ورسره ونه کړي چې په هغه سره دی خپل سپکاوی او ذلت محسوس کړي یا ده ته څه ضرر په دې سره ورسوي.

په بل آیت کې الله فرمایي: چې د غریبي یا معذوری په حالت کې د سوال کوونکي په ځواب کې څه معقول او مناسب عذر پیش کول. او که سوال کوونکی د بد تمیزۍ په وجه څه غصه درولي نو معاف کول ورته بې حده غوره دي له داسې خیرات یا زکات ورکولو نه چې وروسته پسې ضرر ورسولی شي. الله تعالی په خپله غټي (بی حاجته) او برډباره دی د چا مال ته حاجت نه لري څوک چې څه خرڅ کوي د خپلې ګټې لپاره یې کوي. یعنی هوښیار سړي ته د خرڅ کولو په وخت کې ددې خبرې لحاظ ساتل په کار دي چې زما په چا احسان نشته زه د خپلې ګټې د پاره خرڅ کوم او که د خلکو له طرفه څه ناشکري هم محسوس کړي نو د الهي اخلاقو په رنگ کې دی د معافۍ او تیریدنې څخه کار اخلي.

په ورپسې آیت کې فرمایي چې د صدقې او خیرات نه وروسته زباتنه او یا ضرر رسونه او یا د ریا لپاره صدقه ورکول صدقه او خیرات داسې بربادوي لکه په یوه صافه او هواره تیره باندې چې څه ګرد او خاوره پرې وځي او په هغه کې څوک څه تخم وکړي بیا د باران شیهه پرې راشي او دغه تیره بالکل صفا او پاکه کړي، نو داسې خلکو ته به هم د خپلې صدقې هیڅ په لاس ور نه شي.

او په بل آیت کې د ﴿لَا يُؤْمِنُونَ﴾ په زیاتولو سره شاید دې ته اشاره وي چې ریا کاري او د نوم او ښودنې لپاره کار کول د داسې سړي نه تصور هم نشي کیدای چې په الله او د آخرت په ورځ باندې ایمان لري، ریا کاري دده په ایمان کې د خلل نښه ده، په ورپسې آیت کې د اخلاص او خاص د الله د رضا حاصلولو لپاره د صدقه کولو مثال داسې بیان شوی لکه چې یو باغ وي په اوچته او لوړه مخکې باندې او په دې باغ باندې په شیبو باران راشي بیا هغه خپله میوه دوه چنده ونیسي او که داسې په شیبو باران پرې ونه شي نو معمولي پرځه هم ددې لپاره کافي ده او الله تعالی ستاسو کارونه ښه ویني او پرې پوهه دی.

په ورپسې آيت کې په صدقه او خيرات کې د ذکر شوو شرطونو نه په خلاف کولو د صدقې د باطلیدو او رد کیدلو بيان هم په يو مثال سره داسې ښکاره شوی چې آيا په تاسو کې د چا دا خبره خوښه ده چې دده د خرماوو او انگورو باغ وي او د لاندې ترې نهرونه او ويالې بهیري او ددې سړي په دې باغ کې هر ډول میوې وي او دا سړی بوډا شوی هم وي او دده اهل او عیال هم وي چې هغوی هم واده او ضعیف وي او په دې حالت کې په ده باندې د سیلۍ یوه چپه راشي چې اور پکې وي بیا دغه باغ وسوځوي.

هدف دا چې ددې شرطونو څخه د خلاف صدقه کوونکي مثال داسې دی چې په ظاهره خو صدقه کوي د آخرت لپاره ډیره پنگه جمع کوي خو د الله په نزد دا ذخیره او پانگه په هېڅ کار هم نه راځي. او په آيت کې یې دده د بوډاوالي او دده د اولاد هغه هم واده بچي او کمزوري قیدونه زیات کړي ددې قیدونو مقصد دا دی چې که د ځوانۍ په حالت کې د چا باغ یا فصل وسوځي نو دا هیله کیدای شي چې بیا به باغ ولگوي او د کوم سړي چې اولاد نه وي او د دوباره باغ لگولو امید یې هم نه وي نو د باغ سوځیدو نه پس هم دده سره د معاش څه خاص فکر نه وي یوازې سړی هرڅنگه چې وي په لنډه او تنگه کې گذاره کولی شي او چې اولاد یې هم وي خو ځوانان او صالحان وي هم امید ترې کیدای شي چې د پلار کار به هم روان کړي او مرسته به ورسره وکړي په داسې صورت کې هم انسان ته د باغ په سوځیدو څه خاص فکر او پریشاني نه وي ځکه چې د اولاد فکر ورسره نه وي بلکې اولاد دده بوج هم اوچتولی شي.

لنډه دا چې په دې قیدونو سره دده ډیر احتیاج بیان شو چې داسې سړی چې هغه خپل مال او طاقت خرڅ کړی وي او یو باغ یې لگولی وي او هغه باغ تیار شي میوه هم ونیسي او په دې حالت کې بیا ده ته بوډا والی راغلی وي کمزوری شوی وي او ددې سړي اولاد هم وي خو هغوی هم واده او کمزوري وي نو په دې حالت کې دده دغه رسیدلی باغ وسوځي نو څومره سخت غم او څومره لوی تکلیف به وي، همدارنگه کوم سړی چې په ریا کارۍ سره صدقه او خيرات ورکوي نو دا گواکې ده یو باغ ولگاوه بیا د مرگ نه وروسته دده حال ددغه بوډا په شان شو چې د گټې او دوباره باغ لگولو قدرت نلري ځکه چې د مرگ نه پس بیا هېڅ عمل هم نشي کولی او لکه څنگه چې عیالدار بوډا دې خبرې ته زیات محتاج وي چې تیره گټه دده محفوظه وي چې اوس یې په کار راشي نو چې یو طرف ته په ده دا حالت راشي او بل طرف ته دده باغ او مال هر څه وسوځي نو دده د غم او درد خو به څه انتها نه وي، دغه شان دا صدقه او خيرات چې د ریا او ښودنې لپاره شوی وي عین په داسې وخت کې به له لاسه ولاړ شي چې دغه وخت به ورته دی ډیر زیات محتاج وي. نو په ټولو آیتونو د نظر اچولو نه وروسته معلومېږي چې د الله په لاره کې د مال خرڅولو شپږ شرطونه دي:

۱. دا چې کوم مال د الله په لار کې خرڅوي هغه حلال وي.
۲. د سنتو د طریقې مطابق یې خرڅ کړي.
۳. په صحیح ځای کې یې خرڅ کړي.

۴. د خيرات ورکولو نه وروسته احسان او زباتنه پرې ونه کړي.
۵. چاته يې چې ورکوي د هغه سپکاوی ونکړي.
۶. د اخلاص په نيت سره وي يعنی خاص د الله د رضا حاصلولو لپاره وي.

د تدریس لارې: د خبرو اترو له لارې، ډله ییز او سوال ځواب.

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	- بنا غلی ښوونکی د سلام او حال احوال او پوښتنې کولو او د ټولګي د تنظیم، د کورنۍ دندې له کتلو څخه وروسته د تیر لوست ارزونه کوي - څوک ویلی شي چې د مر داري او حرامې وینې څخه کومه وینه مراد ده؟ - له ځواب ویلو وروسته د بقرې د سورت مبارک آیت په خپله تلاوت کړي. ښاغلي ښوونکی دې له زده کوونکو څخه وغواړي چې په خپله خوښه تختې ته راشي د مبارک آیت سختې کلمې چې د کتاب څخه په تخته لیکل شوې دي دغو لیکل شوو کلماتو ته حرکتونه ورکړي.
۲۵ دقیقې	بیا یو تن زده کوونکي ته دنده ورکړي چې د همدغو سختو کلماتو معنا ولیکي. بیا به زده کوونکی په مناسبو ډلو ویشي او دنده به ورکړي چې ددې لوست مبارک آیت د تفسیر او ژباړې په اړوند خپل نظرونه شریک کړي. بیابه د هرې ډلې استازي د تختې مخې ته راشي او له هغوی څخه به وغواړي چې د خپلو ډله ییزو کارونو لنډیز ووايي ترڅو نور هم زده کوونکي تشویق شي. - زده کوونکو ته دې لار ښوونه وکړي چې دوه نفره د بغلي عنوانو په اړوند چې د خدای جل جلاله په لار کې د لګښت کولو دوه برابره اجر او بدلې په باره کې د یو بل سره خبرې اترې وکړي. بیا دلوست د نتیجې په باره کې له څو تنو زده کوونکو څخه د بېلګې په توګه پوښتنې کوي او غلطې ورته اصلاح کوي. همدارنګه د بغلي عنوانو په اړوند چې د الله جل جلاله په لار کې لګښت کول دي او بیا په لګښت ورکونکي باندې احسان کول یا ضرر ورته رسول دغه رنګه لګښت دې شخص ته هیڅ ګټه نه لري. او زده کوونکو ته دې لازمي لار ښوونې وشي که زده کوونکو کومه ستونزه لرله په پوره حوصله دې ستونزه ورته حل کړي او بیا دې د پورته موضوع په اړوند زده کوونکو ته نظریات واوروي.

خوځ کولای شي د لاندې کلمو معنا تشریح کړي؟ يُضَاعَفُ، مَنًّا، مَغْفِرَةٌ، وَابِلٌ، صِلْدٌ، صُفْوَانٌ،

خوځ ویلای شي چې د فقیر یا سوال کوونکي سره څنګه چلند وشي؟

- الله جل جلاله کوم ډول لګښت پخپله لار کې قبلوي؟

- ددې لوست په آخر کې په صدقې کوونکو باندې احسان څنګه تشبیه شوي دي؟

- صدقه د الله جل جلاله په لار کې د زړه له کومې مال لګولو ته وایي خو ضرر او

احسان یې باطلوي

- د الله جل جلاله په لار کې صدقه چې د زړه په اخلاص او پاک مال نه وي او په

مناسب ځای کې ولګول شي ثوابونه او بدله پرې پوره ورکوي.

شپاړسم لوست

سرليک: په قران کریم کې انساني مساوات (برابروالی)

مخ: ۷۹-۷۶

وخت: دوه درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

- ۱- د لوست د مبارکو آيتونو په ژباړه بڼه وپوهيږي . -
- ۲- د ايمان او اسلام نعمت وپيژني . -
- ۳- انساني برابر والی وپيژني او د هغې مطابق عمل وکړي . -

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

د لوست لومړنی آيت کې د انساني مساوات يو جامع تعليم دی او فرمايي چې هيڅ انسان د بل انسان څخه کمتر يا ذليل او سپک مه گڼئ او د خپلې کورنۍ، نسب يا مال او پانگې او داسې نورو په بنا فخر او وياړ مه کوئ ځکه دا څيزونه په حقيقت کې د فخر او وياړ لپاره نه دي او بل وياړ او فخر په خپلو منځو کې د نفرت او دښمنۍ لامل گرځي نو فرمايي چې ټول انسانان د يو مور او پلار نه پيدا شوي او ټول سره وروڼه دي او د کورنيو او قومونو په اعتبار چې کوم فرق الله تعالی ايښی دی هغه د فخر او وياړ لپاره نه دی بلکې د تعارف لپاره دی.

د آيت د شأن نزول په هکله وايي چې دا آيت هغه وخت نازل شو چې کله نبي کریم ﷺ حضرت بلال حبشي رضی الله عنه ته د آذان حکم وکړ نو د مکې قريشو چې هرکله لا تر اوسه مسلمان شوي نه وو يوه تن وويل چې د الله شکر دی چې زما پلار وړاندې وفات شوی دی چې دا بده ورځ يې ونه لیده. او حارث بن هشام وويل چې آيا نبي کریم ﷺ ته ددې تور کارغه نه پرته بل څوک نه پيدا کيده چې په مسجد حرام کې يې آذان کړی وای، ابوسفیان وويل چې ما هيڅ ونه ويل ځکه چې زه ويريدم چې که څه ووايم نو د آسمانونو مالک به نبي کریم ﷺ ته خبر ورکړي، لکه څنگه چې جبرائيل امين تشریف راوړ او نبي کریم ﷺ يې ددې خبرو نه خبر کړ، نبي کریم ﷺ خلک راوغوښتل او پوښتنه يې ترې وکړه چې تاسو څه ويلي وو؟ هغوی اقرار وکړ نو دا آيت شريف نازل شو او دا يې په داڼه کړه چې د فخر او وياړ څيز په

حقیقت کې ایمان او تقوی ده د کومو نه چې تاسو خالي او حضرت بلال پرې ښایسته دی او له تاسو څخه افضل او غوره دی.

د حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې د مکې د فتح په ورځ نبي کریم ﷺ په خپله اوښه سپور شو، طواف یې وکړ (چې خلک یې ټول وويني) د طواف نه چې فارغ شو نو دا خطبه یې وويله: الحمد لله الذي اذهب عنكم غيبة الجاهلية و تكبرها الناس رجالان برّ تقي كريم على الله و فاجر شقي هين على الله ثم تلا ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ﴾ الآية.

کامله صفات او شکر د الله تعالی دی چې د جاهلیت فخر او تکبر یې ستاسو نه لرې کړ، اوس د ټولو انسانانو صرف دوه ډولونه دي یو ډول نیک او متقي انسانان دي چې د الله په وړاندې شریف او محترم دي. بل ډول فاجر او بدبخت انسانان دي چې د الله په وړاندې ذلیل او حقیر دي. له دې نه وروسته یې د لوست ذکر شوی آیت تلاوت کړ.

حضرت ابن عباس رضی الله عنه فرمایي: د خلکو په وړاندې عزت د مال او دولت نوم دی او د الله په وړاندې د عزت او کرامت څیز تقوی ده.

شُعُوبًا وَقَبَائِلَ: شعوب د شعب جمع ده، هغه لوی جماعت ته وايي چې په یوه اصل باندې مجتمع وي او بیا مختلفې قبیلې او کورنۍ پکې وي، هدف دا چې تر ټولو لویه برخه شعب او تر ټولو وړو کې برخه عشیره ده.

هو! د قرآن کریم دې آیت واضحه کړه چې الله تعالی که څه هم ټول انسانان د یو پلار او مور نه پیدا کړل او ټول یې وروڼه سره جوړ کړي خو بیا یې په مختلفو قومونو او قبیلو کې د تقسیم حکمت دا دی چې د خلکو تعارف او پیژندګلوي آسانه شي مثلاً دوه سړي په یو نامه دي نو د کورنۍ او خاندان په تفاوت سره په دوی کې فرق کیدای شي.

او بل د نسبي لریوالي او نږدې والي په مقدار ددوی شرعي حقوق اداء کیدای شي. د عصباتو لږېوالی او نږدې والی معلومېږي چې ضرورت یې د میراث په تقسیم کې پېښېږي.

د تدریس لاره:

په پټه خوله مطالعه، پوښتنه او ځواب

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	ښاغلی ښوونکی د سلام او روغېر څخه وروسته د تیر لوست په اړوند د زده کوونکو ارزونه کوي. څوک کولای شي د تیر لوست د آیتونو شان نزول بیان کړي؟ څوک ویلی شي چې الله جل جلا له کوم ډول صدقه او انفاق خو ښوي او قبلوي یې؟ ښاغلی ښوونکی د نوي لوست عنوان د تختې پر مخ لیکي او نوی لوست د الله جل جلاله په نوم پیل کوي.
۲۵ دقیقې	د قرآن کریم مبارک آیتونه د تجوید په مرعاتولو سره زده کوونکو ته د بېلگې په توګه تلاوت کوي بیا له زده کوونکو څخه غواړي چې لوست په پټه خوله ولولي. د لوست په بهیر کې عنوانونه ورته په تخته لیکي او بیا له یو تن زده کوونکي نه غواړي چې د لوست متن په اوچت اواز ولولي . ښاغلی ښوونکی د هر یو بغلي عنوان څخه د بشریت اصل وحدت او ایمان او اسلام په باره کې لازمه تشریح وړاندې کوي. د لوست د تشریح په پای کې دې زده کوونکو ته وخت ورکړي چې خپلې پوښتنې مطرح کړي او ځوابونه ورته ووايي. ښاغلی ښوونکی چې کوم زده کوونکي غوره کړي له هغوی څخه دې وغواړي چې هر یو په خپل وار د ټولګی مخې ته راشي او نوی لوست په ښه طریقه تشریح کړي.
۱۰ دقیقې	ارزونه: څوک ویلای شي چې انسان الله جل جلاله د کوم اصل څخه پیدا کړی دی؟ څوک کولای شي چې په لوست کې یاد شوی حدیث شریف له یاده ولولي؟
۵ دقیقې	د لوست لنډیز: دغه لوست په لاندې ټکو سره لنډیږي. ټول انسانان له یو مور او پلار څخه پیدا شوي دي چې ادم او بي بي حوا دي. انسانان یې د مختلفو قومونو او ډلو په څیر پیدا کړي خو یو بل سره وپېژني. د انسانانو غوره والی په یو بل باندې د تقوا او پر هیز ګارۍ په وجه سره دی. ټول انسانان د نسب په اعتبار سره وروڼه دي، انساني کرامت او عزت یې ساتل شوی دی. ایمان د اسلام په نسبت خاص دی دا دیو او بل مکمل کوونکي دي یو دبل څخه پرته نشي راتللی او ویاړنه په اصلیت حرامه ده.
	کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی زده کوونکو ته د کتاب څخه کورنۍ دنده ورکوي.

اوولسم لوست

سرليک: د الله جل جلاله د خاصو بندگانو صفتونه

مخ: ۸۰-۸۴

وخت: دوه درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

- ۱- دلوست د آيتونو په ژباړه ښه وپوهيږي.
- ۲- د الله جل جلاله د خاصو بنده گانو صفتونه وپيژني.
- ۳- د لوست آيتونه چې څه حکم کوي هغه بايد په ژوند کې عملي کړای شي.

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

حج د مسلمانانو د يووالي سمبول دی

الله تبارک و تعالی خپل پيغمبر ﷺ په داسې حال کې په پيغمبرۍ مبعوث کړ چې جهان خصوصاً عرب د ډيرو زياتو دښمنيو، نفرتونو او اختلافونو په حال کې ؤ او زړونه يې له کينو او حسدونو څخه ډک وو او ورځ په ورځ يې د جنگونو شغلې تازه کيدلې، نو الله ﷻ وغوښتل چې په زړونو کې يې الفت او مينه واچوي او ټول د يوه قانون او يو بيرغ تر سيوري لاندې راټول کړي او د اتفاق لارې او د ائتلاف اسباب ورته وضع کړي.

نو کله چې وليده شوه چې دا طريقه د ټولو مسلمانانو د توحيد او يووالي او يو د بل سره د الفت او فايدې رسولو لپاره کافي نده ځکه مسلمانان له يوې خوا په شرق او غرب کې سره مېشت او تيت دي او له بلې خوا په عناصرو او ژبو کې هم سره متفاوت دي نو الله ﷻ د حج رکن ورته وټاکه ترڅو د ټولې نړۍ مسلمانان د هر جنس او هر مذهب څخه چې وي په يوه ميدان کې سره راجمع شي لکه چې په دې آيت کې ورته اشاره کوي: ﴿وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ الحج/۲۷.

ژباړه: او په خلکو کې د حج اعلان وکړه هغوی به تاته پياده او په سفر وهلو خوارو او ښانو سپاره د ډيرو لرې ځايونو او لارو څخه راځي.

هو! په حج کې له يوې خوا په خپلو منځو کې تعارف او پيژندگلوې منځ ته راځي او له بلې خوا يو د بل له حال او احوال او يو د بل د تجارت، صنعت، زراعت او نورو نیکو او بدو څخه خبريږي څو يو د بل څخه دفاع او يو د بل سره مرسته او خواخوږي وکړي او هم يو د بل څخه د هغه ډول ډول منافعو اقتباس وکړي چې دلته د ټولو ذکر کول د اصل موضوع نه وتل دي.

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ... الآية.

په لنډه توګه ويلای شو چې په حج کې د ټولو مسلمانانو ترمنځ د دنيوي او اخروي مصلحتونو او گټو تبادله راځي او دا هغه د اسلامي ټولنې معنا ده چې شرق او غرب ورځنې ويريږي خو د افسوس خبره

دا ده چې د اسلام دښمنان دا فريضه د اسلامي ټولنې تائيد او مضبوطيا گڼي او له همدې خبرې څخه په ويره کې پراته دي او مسلمانان ددې مؤثره گټو څخه غافل او بې خبره دي او که د اداء کولو قصد يې هم وکړي په ظاهري بڼه يې په دې خاطر اداء کوي چې دا يوه فريضه ده او ادا يې واجب ده، ذکر شويو گټو او حکمتونو ته يې هيڅ پاملرنه نه لري.

هو! حاجي د احرام او طواف په حالت کې هر ډول د بنيست او سنگار اسباب په ځان بندوي او خپل ځان د يوه داسې غلام په توگه تمثيلوي چې مولا او بادار يې پرې په قهر وي او د خپل مولی او بادار پاملرنه او مهرباني ځانته راجلوي، يعنی حاجي د عرفات په ميدان کې (چې په حقيقت کې حج د همدې عرفات نوم دی) خپل ځان د الله په وړاندې دداسې کنهکار غلام په توگه ښکاره کوي چې الله ﷻ ته عاجزي کوونکی، حمد او ستاينه ويونکی، د خپلو ښوييدنو او نافرمانيو څخه استغفار غوښتونکی، د خپل مولی په حضور کې خپل عذرونه وړاندې کوونکی، د تير ضايع شوي گران عمر تلافي او جبرانوونکی، د خپل الله سره د نوې ژمنې تړونکی او بالاخره په راتلونکي ژوند کې د اطاعت او فرمانبرداری او په نيکيو توفيق غوښتونکی وي.

د عرفات په ميدان کې ودریدل د يوې خوانه د اسلام د شان او شوکت يو ډير عظيم الشان نندارتون وي او له بلې خوا دا لويه ټولنه او اجتماع انسان ته د حشر ورځ ور په يادوي، همدا سبب دی چې د حج سورت د حشر په بيان شروع کيږي. او ددې اجتماع بې نظيره اغيزناکه منظره په زړونو کې د الله څخه د بښنې او رحمت جذبې په جوش راولي او ټول عمر دغه خوند او مزه په زړونو کې د تيرې د نقش په خير محفوظ پاتې کيږي.

هو! مکه په دنيا کې د الله د رحمتونو او برکتونو د نازليدو مرکز دی، دا هغه هنداره ده چې په دې هنداره کې د رحمت او بښنې صفتونه خپلې وړانگې خپروي او له دغه ځايه څخه د هغو وړانگې د ځمکې په ټوله کره کې تيتيري او دغه گره ورباندې روښانه کيږي دا هغه سرچينه ده چې له دې ځای څخه د حق پرستی، توحيد او انساني کرامت چينه راوخوتيدله او د ځمکې ټول مخ يې خړوبه او ځلانده کړ.

دا هغه ځای دی چې د ابراهيمي ملت ابتدايي دعوت او د محمدي امت وروستنی آواز د زرگونو کلونو وړاندې د نشنلستۍ تنگې کړۍ وشلولې او ټول مسلمانان يې د ورورگلوۍ په پراخه کړۍ کې داخل کړل.

دا هغه ځای دی چې د پيړيو پيړيو راپديخوا په دغه ځای کې هر کال عالمگير مجلس منعقد کيږي چې دا مجلس د علم، تمدن، مذهب او اخلاقو د وحدت ترجماني کوي.

دا هغه ځای دی چې په دې کې د هميشه لپاره يوه مشترکه عدالتگناه قايمه ده او ددې محکمې او عدالت حقيقي آمر په خپله احکم الحاکمين ذات دی چې د هغه د فيصلې نه هيڅوک د غاړې غږولو او سرکشی مجال نلري خصوصاً په هغه وخت کې چې مسلمانان تر ۱۵۰ کلونو پورې د يوه خلافت او

يو حكومتي نظام لاندې پاتې وو نو په دغه وخت کې د حج موسم د سياسي او تنظيمي ادارې ډير لوی عنصر ؤ او د مختلفو هيوادونو حکام او واليان به په دغه ځای کې راټوليدل او د خليفه په حضور کې به يې په مهمو مسئلو بحث کاوه او ټولې مهمې معاملې به يې فيصله کولې.

او هم په دغه ځای کې لوی لوی صحابه کرام، عالمان، محدثين، مفسرين او فقهاء چې د اسلامي فتوحاتو په لړۍ کې د نړۍ په ګوټ ګوټ کې خپاره شوي وو کال په کال په دغه ابراهيمي درسګاه کې سره راغونډيدل او يو د بل څخه به يې استفادې کولې او يو د بل سره يې تعارف کاوه.

مکه په عربي کې «سُرة» يعنی نوم ته ويل کيږي سُرة (نوم) د بدن نيماني او منځ دی همدارنگه د جغرافيه پوهانو ثابته کړيده چې مکه معظمه هم د بلادو د طول په اعتبار او هم د بلادو د عرض په اعتبار او د ټولې نړۍ مرکز او منځ دی، نو ځکه الله پاک د خپل آخري پيغمبر، آخري کتاب او حج لپاره دا منځ وټاکه خو دا نور هرې خواته خپور شي.

هو! دا چې حاجي ناکندلې جامې اغوندي او خپل سر نه پټوي دا دده په آخري درجه خضوع او عاجزۍ دلالت کوي او په دې کې خپله بندګي او غلامي ښکاره کوي، او بالاخره حاجې ته په دې حالت کې د محشر ورځ ور ياديږي چې هلته به هم د الله په حضور کې لوڅ او برنډ ولاړ وي او دنيوي جاه او جلال او پانګه به هيڅ ګټه او فايده نشي ورکولی.

هو! د احرام په حالت کې د ابراهيمي ملت ټول پيروان بادشاه او ګدا، امير او خادم، غني او فقير، د مختلفو تمدنونو او مختلفو ژبو او مذهبونو خلک ټول په يوه لباس يوه حالت او هيئت د يوه قوم په شان بلکې د يوې کورنۍ د سکه وروڼو په څير په يوه کور کې دريږي او په يوه ژبه د الله سره خبرې کوي همدا وضع د مساوات، وحدت او يووالي هغه رنگ دی چې ټول هغه مادي او فطري امتيازونه چې هغه په خلکو کې د جنګ او جدل، فتنې او فساد علتونه دي له منځه وړي او په خپلو کې وروڼه ګرځي.

د تدريس طريقه:

تاريخي، پوښتنې او ځوابونه، ډله ييز او مباحثوي

وخت	فعاليتونه
۵ دقيقې	بنا غلی ښوونکی د سلام او روغېږ او د زده کوونکو د کورنۍ دندې له کتلو څخه وروسته د تير لوست ارزونه په لاندې پوښتنو سره کوي:
۲۵ دقيقې	۱- څوک کولای شي چې د تير لوست ګټې ولولي؟ ۲- څوک کولای شي چې د تير لوست کې د ذکر شوي حديث ژباړه په ياد ووايي؟ ۳- څوک کولای شي چې ووايي د انسانانو غوره والي په څه کې دي؟
	ښاغلی ښوونکی د نوي لوست عنوان په غټ ليک سره د تختې پر مخ ليکی او نوي لوست د الله جل جلاله په نوم پيل کوي لومړی يو مبارک آيت د بېلګې په توګه قرأت کوي بيا له زده کوونکو څخه غواړي چې هر يو په خپل وار د ټولګي مخې ته راشي او ددې لوست مبارک

آيتونه د تجويد په لحاظ ساتلو سره قرائت كړي او د لوست متن په مناسب اواز سره ولولي. او د لوست په بهير كې د لوست بجلي سر ليكونه او مهم ټكي د تختې پر مخ ليكي بيا يو تن زده كوونكې د ټولگي مخې ته را غواړي چې د لوست څخه يې څه اخيستي او زده كړي يې دي خپلو ټولگيوالو ته وړاندې كړي. ښاغلي ښوونكې د لوست د تشرېح په وړاندې كولو سره د لوست مهم او اساسي ټكي لولي ښاغلي ښوونكې زده كوونكي په دوه ډلو ويشي او هغوی ته لارښوونه كوي چې هره ډله په خپل منځ كې د تكبر او لویۍ په باره كې خبرې اترې وكړي د خبرو اترو په پای كې دې د هرې ډلې استازي د ټولگي مخې ته راشي او خپلو ټولگيوالو ته دې د خبرو اترو پايله ولولي.	
ارزونه: څوك كولاى شي د الله جل جلاله د ځانگړو بنده گانو اته صفتونه بيان كړي؟ څوك كولاى شي دا وروستي مبارك آيت وژباړي (الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا) سورة فرقان آيت (۶۳). څوك د لوست درې گټې ويلاى شي؟	۱۰ دقيقې
د لوست لنډيز: دغه لوست په لاندې ټكو سره لنډيږي. ۱- د الله جل جلاله د ځانگړو بنده گانو صفتونه په لاندې ډول دي: ۲- د الله جل جلاله سره شريك نه جوړوي ۲- په لار ډير په عاجزي درومي. ۳- د جاهلانو سره چې مخامخ شي وايي سلام پر تاسو. ۴- د الله جل جلاله څخه د خپلو گناهونو بښنه غواړي او د جهنم د اور څخه لرې والى .- ۵- د مال د لگښت په وخت كې اسراف نه كوي. ۶- په ټولو كارونو كې اعتدال او انډول غوره كوي ۷- د بخل څخه ځان ساتي. ۸- په ژوند كې دخلكو سره ښه او نيك چلند كوي. ۹- شپه په دعا او عبادت او لمونځ كې رڼوي دا د الله جل جلاله په نزد خوښ كار دى. ۱۰- په لار كې په تكبر او غرور سره تلل د الله جل جلاله په نزد حرام او نا خوښ عمل دى.	۵ دقيقې
كورنۍ دنده: ښاغلى ښوونكې له درسي كتاب څخه زده كوونكو ته كورنۍ دنده وركوي.	

اتلسم لوست

سر ليک: د ټولنې په تهذيب کې د مؤمنانو ونډه

مخ: ۸۵-۸۹

وخت: درې درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

- ۱- پرديو ښځو ته کتل ممنوع او منع دي بايد ويې پېژني - .
- ۲- د اسلامي حجاب معنا او مفهوم وپېژني او عمل ور باندې وکړي - .
- ۳- د مبارک آيت سمه ژباړه زده کړي - .

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

د ټولنې په تهذيب او اخلاقو کې يو اهم باب د ښځو پرده ده، چې لومړني څلور آيتونه يې د احزاب په سورت کې هغه وخت نازل شول چې حضرت زينب بنت جحش رضی الله عنها د نبي کریم ﷺ په نکاح کې راغله له همدې وخت څخه د پردې احکام پيل شول.

البتة د شهوت د فتنې د ټولو نه لومړنی سبب او مقدمه نظر کول او کتل دي او آخري نتيجه يې زنا ده، ددې لوست په آيتونو کې يې ددې دواړو ذکر په وضاحت سره وکړ او حرام يې کړل او ددوی په منځ کې چې کومې حرامې مقدمې دي مثلاً خبرې کول، لاسونه يو بل ته ور وړل او داسې نور د نفس د خواهشونو پوره کولو څومره نا جايزې طريقې او صورتونه ټول په دې کې داخل دي چې بايد شرمگاهونه ورځنې وساتو، البتة په دې طريقو کې زنا، لواطت، د دوو ښځو يو د بل سره سحاق چې شهوت پرې پوره شي، په لاس سره شهوت پوره کول او ددې ټول مقدمات ممنوع دي.

ابن کثير د حضرت عبيده نه نقل کړي چې: «کل ما عصی الله به فهو کبيرة و قد ذکر الطرفين».

يعنی په کوم شی چې د الله تعالی د حکم مخالفت کيږي دغه ټول کبيره گناهونه دي خو په آيت کې يې د هغو دوه طرفونو د ابتداء او انتها ذکر وکړ چې ابتداء يې نظر پورته کول او انتها يې زنا ده.

د نبي کریم ﷺ څخه ابن مسعود رضی الله عنه روايت کړی او فرمايي: نظر يو زهري غشی دی د شيطان د غشو نه کوم سړی چې سره د زړه د غوښتنې خپل نظر واپس کړي نو هغه ته به په بدله کې داسې پوخ ايمان ور په برخه شي چې خوند به يې په زړه کې محسوس کړي.

په صحيح مسلم کې د حضرت جرير بن عبدالله بجلی رضی الله عنه څخه روايت دی فرمايي چې که په غير ارادي طور سره نظر په غير محرمه ښځه باندې پريوځي نو څه کول په کار دي؟ نبي کریم ﷺ حکم وکړ چې خپل نظر دغه وخت واپس کړئ. (ابن کثير).

د حضرت علی رضی الله عنه په حديث کې چې راغلی: اول نظر معاف دی دويم گناه ده.

د هغه مطلب هم دا دی چې اولنی نظر کوم چې بې ارادې ناڅاپه پريوزي دغه د غير اختياري کيدو په وجه معاف دی ورنه په قصد سره اولنی نظر هم معاف نه دی.

ابن کثیر لیکلي دي چې ډيرو مشرانو د امت بې گيرې هلک طرف ته د کتلو نه ډيره په سختۍ سره منع کوله او ډيرو عالمانو ورته حرام ويلي دي، غالباً دا په هغه صورت کې دي کله چې په بد نيت او د نفس په غوښتنې سره نظر وکړي شي. و الله اعلم.

د لوست په اولي آيت کې سړيو ته حکم دی چې خپل نظرونه ښکته وساتئ يعنی واپس کوئ يې، د سړيو په حکم کې خو ښځې هم داخلي وي مگر ددوي ذکر يې جدا د تاکيد لپاره کړی نو معلومه شوه چې ښځو ته هم د خپلو محرمانو نه پرته بل سړي ته کتل حرام دي، حتی ډير عالمان وايي چې د ښځې لپاره غير محرم سړي ته کتل قطعاً حرام دي خواه په شهوت او بد نيت سره گوري او که پرته د څه نيت او شهوت نه په دواړو صورتونو کې حرام دي، دليل يې د حضرت سلمه حديث دی: ځکه يوه ورځ حضرت ام سلمه او حضرت ميمونه رضی الله عنهما د نبي کریم ﷺ سره ناستې وې چې ناڅاپه عبدالله بن ام مکتوم ږوند صحابي راغی او دا واقعه د پردې د احکامو د نازلیدو څخه وروسته راپېښه شوې وه، نو نبي کریم ﷺ مور ته حکم وکړ چې دد نه پرده وکړئ، ام سلمه عرض وکړ چې يا رسول الله دا خو ږوند دی نه مور ليدلی شی او نه مور پيژندلی شي، نبي کریم ﷺ وفرمايل چې تاسو خو ږندې نه یئ تاسو خو هغه ليدلی شئ. (رواه ابو داود و ترمذی).

نورو ځينو فقهاوو ويلي دي چې پرته له شهوته پردې سړي ته په کتلو کې د ښځې لپاره باک نشته او دوی د حضرت صديقي عايشې په هغه حديث دليل نيولی چې د نبوي مسجد په احاطه کې ځينو حبشيانو ځوانانو د اختر په ورځ د سپاهي گيرت لوبه کوله نبي کریم ﷺ يې تماشه کوله او صديقه عايشه رضی الله عنها هم ددوی نه پناه ولاړه وه لوبه يې کتله او ترهغه وخته پورې يې کتله ترڅو چې خپله ترې سترې شوه، نبي کریم ﷺ دا نه وه منع کړې او په دې د ټولو اتفاق دی چې د شهوت نظر حرام دی او له شهوته پرته نظر کول هم خلاف اولی دي او د يوې ښځې د بلې ښځې د ستر ځايونو ته کتل پرته له خاصو ضرورتونو څخه دا هم ددې آيت په الفاظو سره حرام دي او نه يو سړي د بل سړي ستر ته کتل شي، حتی په آيت کې له هر داسې شي نه نظر ښکته کول او ږول مراد دي د کوم طرف ته چې کتل شريعت منع کړي دي.

په بل آيت کې راغلي ﴿وَلَا يُدِينُ زِينَتُهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾ زينت په لغت کې هر هغه شی ته ويل کيږي په کوم سره چې انسان خپل ځان ښايسته کوي هغه ښو جامو ته هم ويل کيږي او زيوراتو ته ه، اما کله چې دا شيان د ښځې په بدن باندې نه وي نو د امت په اتفاق ليدل يې سړيو ته روا دي، اما جمهور مفسرين په دې آيت کې د زينت نه مراد محل د زينت مرادوي يعنی هغه ځايونه کومو ته چې د زينت دا شيان او زيورات ور اچول کيږي.

﴿إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾ يعنی د ښځې لپاره د خپل زينت څه خيز د سړيو په وړاندې ظاهرول جايز نه دي پرته له هغو شيانو څخه چې خود به خود ظاهريږي يعنی د کار او گرځيدو راگرځيدو په وخت کې

چې کوم شيان عادتاً ښکاره کيږي او پټول يې عادتاً مشکل وي هغه مستثنا دي د هغو په ښکاره کيدو کې ګناه نشته.

اوس په دې استثنا کې د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه تفسير دا دی چې هغه څادري او لوی څادر ورځنې مراد وي چې د هغو ليدل او ښکاره کول جايز دي. او حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه مخ او ورغوي ورځنې مرادوي، په دې وجه د امت فقهاوو هم په دې هکله اختلاف کړی دی خو د ټولو اتفاق دا دی چې که په مخ او ورغويو د نظر اچولو نه د فتنې ويره وه نو هغو ته کتل هم جايز نه دي او نه ښځو ته يې ښکاره کول روا دي.

اما په دې هم د ټولو اتفاق دی چې ستر د عورت کوم چې په لمانځه کې اجماعاً او خارج د لمانځه نه په صحيح روايت سره فرض دی ددې نه مخ او ورغوي مستثنا دي که دا ښکاره وي او لمونځ کوي نو په اتفاق سره صحيح او درست به شي.

قاضي بيزاوي او خازن ددې آيت په تفسير کې فرمايي چې د آيت له مقتضا څخه دا معلوميږي چې د ښځې لپاره اصل حکم دا دی چې دا دې خپل زينت هيڅ شی هم نه ظاهروي پرته له هغو نه چې په ګرځيدو او راګرځيدو او کار روزګار کې عادتاً ښکاره کيږي لکه څادري او څادر يا مخ او ورغوي، خو دا خبره هيڅ ثابته نده چې سړي دې ددوی مخ او ورغوو ته پرته له ضرورتو وګوري بلکې سړيو ته خو حکم دی چې نظر ښکته وساتي.

په دې کې هم شک نشته چې د حسن او زينت ټول مرکز د انسان مخ دی اوس د فتنې او فساد او د نفساني خواهشاتو غلبه ده نو پرته د مخصوصو ضرورتونو څخه لکه علاج او معالجه يا څه سخته خطره او داسې نور ښځې ته د غير محرم په وړاندې قصداً نظر کول هم د شرعي ضرورت نه پرته جايز نه دي.

﴿وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ﴾ دا د آيت صريح حکم دی چې ښځه دې په خپله سینه لوپټه اچولې ساتي جيوب د جيب جمع ده معنا يې ده ګريوان او څرنګه چې د پخوا زمانې څخه ګريوان په سینه باندې وی نو د ګريوان څخه سینه مراد ده.

او دا هم بايد ووايو چې د خاوند نه پرته د نورو محارمو استثنا د پردې او حجاب د احکامو نه ده د ستر عورت نه استثنا نده، د ښځې چې کوم بدن په ستر کې داخل نه دی د کوم ښکاره کول چې په لمانځه کې جايز نه دي هغه ته کتل د محرم لپاره هم جايز نه دي حتی ميړه ته هم د خاص اندام ښکاره کولو په باره کې صديقه عايشه رضی الله عنها فرمايي: ما رای مني و لا رأيت منهن. يعنی نه زما خاص اندام ده ليدلی دی او نه ما دده ﷺ.

په بل آيت کې فرمايي: چې ښځې دې خپله پښه په ځمکه داسې په زوره نه وهي چې د زيوراتو شرنګ يې نامحرمه واوري، نو چې کله يې د زيوراتو آواز منع شو نو ددې خپل آواز اوريدل خو په اولی صورت منع دی، خو په هر صورت فقها کرام پکې مختلف دي: امام ابو حنيفه د ښځې آذان

مکروه بولي، امام شافعي د ښځې آواز په ستر کې نه دی داخل کړی او ازواجو مطهراتو به د پردې له نازلیدو وروسته هم د خلکو سره د پردې څخه خبرې کولې، نو د خبرې نچور دا دی چې کوم ځای د فتنې خطر وې هلته یې آواز اوریدل منع دي او که دا خطر نه وه بیا منع نه دی خو د احتیاط خبره داده چې بی د ضرورت نه د پردې نه اخوا هم د غیر محرمو سره خبرې کول منع دي.

د آیت په آخر کې الله ﷻ فرمایي چې ﴿وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ یعنی تاسو ټول په ګډه الله ته توبه وباسئ ای مؤمنانو! څرنگه چې د نفساني شهوتونو معامله ډیره باریکه ده، نورو ته په دې باندې خبریدل مشکل دي مګر الله تعالی د هر پټ او ښکاره نه خبر دی، نو که د چا څخه څه کوتاهي شوې وي نو په ده لازم دي چې توبه ورځنې وکړي په تیر باندې پښیمانه او د الله نه بښنه وغواړي او د راتلونکي لپاره پخه اراده وکړي خو بیا تکرار نشي.

د تدریس لارې:

تشریحي، پوښتنې او ځوابونه، ډله ییز، مباحثوي

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	ښاغلي ښوونکی د سلام او روغېر څخه وروسته د تیر لوست ارزونه کوي په څو پوښتنو سره.
۲۵ دقیقې	۱- څوک کولای شي چې د الله جل جلاله خاصو بنده ګانو څلور صفتونه ووايي؟ ۲- څوک کولای شي چې د تیر لوست د ګټو څخه دوه ګټې ووايي؟ ۳- ښاغلي ښوونکی د نوي لوست سر لیک او په ټولنه کې د مؤمنانو د اخلاقو رول په غټ او ښایسته لیک سره د تختې پر مخ لیکي او نوی لوست د الله جل جلاله په نوم پیل کوي، لومړی به مبارک آیتونه د تجوید په لحاظ ساتلو سره د زده کوونکو لپاره د نمونې په شکل تلاوت کړي، بیا به له یو تن زده کوونکی څخه وغواړي چې د نوي لوست متن په در میانه اواز سره خپلو ټولګیوالو ته ولولي، او یو بل زده کوونکی ته لار ښوونه کوي چې د لوست بغلي سر لیکونه په تخته ولیکي. ښاغلی ښوونکی زده کوونکو ته مبارک آیت ژباړي او د لوست متن ورته تشریح کوي او نامحرمو ته د کتلو او د ښځو د ښایست او سینګار ځایونو په هکله زده کوونکو ته معلومات ورکوي، بیا دوه نفره زده کوونکي غوره کوي او له هغوي څخه غواړي چې هر یو پخپل نوبت سره تختې ته راشي دلوست بغلي سر لیکونو څخه یو سر لیک تشریح کړي. ښاغلي ښوونکی زده کوونکو ته وخت ورکوي تر څو خپلې پوښتنې د ښوونکي سره شریکې کړي. لومړی به د لایقو زده کوونکو څخه وغواړي چې پوښتنو ته ځواب ووايي او که چېرته هغوی ونشو کولای بیا به ښوونکی په خپله زده کوونکو پوښتنو ته ځواب

	وايي.
۱۰دقيقې	ارزونه: ښاغلی ښوونکی دې د ښه اطمینان حاصلولو لپاره د زده کوونکو څخه د درسي کتاب د پوښتنو کولو په وجهې سره د دوی ارزونه کوي.
۵دقيقې	دلوست لنډيز: ۱- ددې لوست په مبارکو آيتونو کې الله جل جلاله ذکر کړي چې زنا د مسلمانانو لپاره حرامه ده. ۲- الله جل جلاله مسلمانان د نا محرمې ښځې د کتلو څخه منع کړې او د نظر د حفاظت امر يې کړی دی. ۳- مهم حواس چې انسان يې د جنسي غريزې په خاطر استعمالوي هغه باصره يعني کتل يا لیدل دي او بل حس شامه يعني بوی کول دي. ۴- د قرآن کریم مبارک آيتونه مسلمانو ښځو ته امر کوي چې خپل د عورت ځایونه او خپلې سينې په ټکري پټې کړي. ۵- د زينت د ځایونو ښکاره کېدل خپلو محرمانو ته پروا نه لري البته چې شرعي محرم وي. ۶- الله جل جلاله مسلمانې ښځې د داسې حرکت څخه منع کړې چې هغه حرکت د زينت د ښکاره کولو سبب او لامل کيږي. ۷- الله جل جلاله مسلمانو ښځو ته امر کړی چې کله د کور څخه د باندې وځي په داسې اسلامي حجاب او اسلامي اخلاقو سره ووځي چې د نورو خلکو نظرونه ځان ته جلب نکړي. ۸- الله جل جلاله مسلمانانو ته د تیرې گناه څخه په توبه ایستلو امر کړی دی. ۹- الله جل جلاله ښځو ته د حجاب او ستر او پټوالي امر کړي.
	کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی دې زده کوونکو ته له درسي کتاب څخه کورنۍ دنده ورکړي.

نولسم لوست:

سرليک: په اسلام کې د معيوبو او فقيرو مؤمنانو مرتبه

مخ: ۹۰-۹۴

وخت: درې درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

۱- عبدالله ابن ام مکتوم وپيژني.

۲- د مبارک آيت په ژباړه او مفهوم ځان پوه کړي.

۳- د غريبانو او محتاجو مرتبه په اسلام کې وپيژني.

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

ددې لوست د آيتونو د نزول قصه دا ده چې يو ځل نبي کریم ﷺ د مشرکانو ځنې سرداران او مشران لکه: ابوجهل بن هشام، عتبہ بن ربیعہ، ابی بن خلف، امیہ بن خلف او شیبہ په اسلام پوهه کول، په دې وخت کې حضرت عبدالله بن ام مکتوم وړوند صحابي راغی او څه پوښتنه یی وکړه او د نبي کریم ﷺ خبره یی پریکړه او د نبي کریم ﷺ دا کار خوښ نه شو او د ناخوښۍ په وجه یې مبارک تندي تريو کړ، هرکله چې ددې مجلس نه وزگار شو کور ته د راتلو په وخت دا آیتونه پرې نازل شول.

په دې هکله امام بغوي زیاتوي چې حضرت عبدالله ته د نابینا والي په سبب دا معلوم نشوه چې نبي کریم ﷺ د نورو سره په خبرو کې مشغول دی، کله چې مجلس ته داخل شو نبي کریم ﷺ ته یی آوازونه شروع کړل او بار بار یې آواز ورکاوه.

د ابن کثیر په یوه روایت کې دا هم دي چې عبدالله د نبي کریم ﷺ څخه د یو آیت په هکله پوښتنه وکړه او ددې پوښتنې په فوري ځواب ورکولو یې ټینګار کاوه او نبي کریم ﷺ دغه وخت مکې د کفارو سردارانو ته ددین په تبلیغ او پوهه کولو مشغول ؤ.

او هر کله چې عبدالله بن ام مکتوم پوخ مسلمان ؤ او هر وخت حاضریدای شوی، ده په نورو وختونو کې هم پوښتنه کولای شوی په خلاف د قریشو د سردارانو چې نه هر وخت دا خلک په خدمت کې حاضریدل او نه دوی ته د الله دین رسول کیدای شوی.

نو کله چې مجلس ختم شو د عبس سورت ذکر شوي آیتونه نازل شول او د نبي کریم ﷺ دا کړنلاره او عمل یی ناخوښه وګاڼه او ده مبارک ته یې لارښوونه وکړه چې د مسلمانانو تعلیم او اصلاح او روزنه او له دوی څخه پاڅه مسلمانان او قوي مؤمنان جوړول د غیر مسلمو په اسلام کې د داخلولو د فکر نه زیات اهم او مقدم کار دی، یا په بله وینا یو مسلمان ته تعلیم او د هغه تکمیل او زړه لاس ته راوړنه د غیر مسلمو د هدایت څخه مقدم کار دی.

په دې کې د عامو علماوو لپاره هم لارښوونه ده چې د غیر مسلمو د شبهاتو لرې کولو او دوی د اسلام سره د آشنا کولو په خاطر داسې کارونه کول چې د عامو مسلمانانو په زړونو کې شکوک او

شبهاټ يا شکايتونه پيدا کيږي، ددې قرآني هدايت مطابق دوې ته د مسلمانانو حفاظت او د حال اصلاح ساتل په کار دي، يو اردو ژبی شاعر وايي: ژباړه يې دا ده: ددې خبرې نه ځان وساته چې مسلمانان دې بی وفا ونه گڼي که کافران درته بی سلوکه او بی رواجه ووايي خير دی دا بده نده. همدارنگه عالم او رهبر او هر مشر ته دا لارښوونه وشوه چې خپلو ټولو ما تحتانو ته په يوه سترگه وگوري او تقوی، لياقت او پوهه په نظر کې ونيسي.

او يوه نکته بله پکې دا ده چې د عبدالله بن ام مکتوم نه چې کومه د مجلس د آدابو خلاف خبره وشوه د هغه عذر قرآن د اعمی په لفظ ويلو سره وښوده چې هغه وړوند ؤ هغه نه پوهيده چې د چا سره خبرې روانې دي، په دې وجه هغه معذوره د اعراض مستحق نه ؤ، ددې نه معلومه شوه چې د کوم معذور سړي نه که په بی خبرۍ کې څه خبره د مجلس د آدابو نه خلاف وشي نو هغه د ملامتيا وړ نه دی.

د تدریس لارې:

سوال او ځواب، تشریحي، مباحثوي...

وخت	فعالیتونه
۵ دقیقې	ښاغلي ښوونکی د سلام او روغې او کورنۍ دندې له کتلو وروسته د تیر لوست په اړوند د څو پوښتنو په کولو سره د زده کوونکو ارزونه کوي.
۲۵ دقیقې	۱- څوک ویلای شي چې د ښځې محرمان څوک دي؟ ۲- څوک کولای شي چې ددغو لاندې کلمو باقي کلمې ووايي؟ اذْکِیْ لَهُمْ، وَلَا یُبدِیْنَ، بِحُمْرِهنَّ. ۳- څوک کولای شی چې ووايي د ښځې د زینت څخه مراد څه دي. ښاغلي ښوونکی د تیر لوست د ارزونې څخه وروسته د نوي لوست سرلیک چې په اسلام کې د معیوبو او محتاجو مؤمنانو مرتبه ده په غټ لیک سره لیکي او نوی لوست د خدای جل جلاله په نوم سره پیل کوي. د نمونې په شکل لومړی د قرآن کریم مبارک آیتونه زده کوونکو لپاره د تجوید په لحاظ ساتلو سره تلاوت کوي بیا په یو تن زده کوونکي باندې مبارک آیتونه تلاوت کوي، بیا یو تن زده کوونکي ته لارښوونه کوي چې د لوست متن په در میانه اواز سره ولولي، یو بل زده کوونکي نه غواړي چې بغلي عنوانونه په لاندې ډول د تختې پر مخ ولیکي. ۱- شان نزول. ۲- عبد الله ابن ام مکتوم څوک ؤ. ۳- د ځمکې پر مخ انساني معیارونه .- ۴- په اسلام کې د فقیرانو او غریبانو مرتبه

۵- د علم د یادولو گټې بیا ښوونکی د وړاندې شوي لوست د تشریح او توضیح وروسته د لوست مهم او اساسي ټکي زده کوونکو ته دوباره تکراروي او د لوست په پای کې د زده کوونکو پوښتنو ته ځواب وايي.	
ارزونه: ښاغلی ښوونکی د درسي کتاب له سوالونو نه د زده کوونکو ارزونه کوي.	۱۰ دقیقې
د لوست لنډيز: لوست په لاندې ټکو سره لنډيزي. ۱- شان نزول، پیغمبر صلی الله علیه وسلم یوه ورځ د قریشو مشران را جمع او هغوی د اسلام مبارک دین ته را بلل، په دغه وخت کې عبدالله ابن ام مکتوم مجلس ته داخل شواو پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته ئې وویل ماته ښودنه وکړه؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د عبد الله ابن ام مکتوم خبرو ته توجه ونکړه او له ده څخه یې مخ وگرځوه او په خپل دعوت کې مشغول ؤ په دغه وخت کې د قرآن کریم مبارک آیتونه نازل شول. اصلي نوم د عبد الله ابن ام مکتوم عمرو ابن قیس ؤ او د خدیجة الکبری د ماما زوی ؤ او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مؤذنانو له جملې څخه ؤ په جهاودونو کې به یې شرکت کاوه په پای کې د قا دسپې په جنگ کې شهید شو، د قرآن کریم د آیتونو له جملې د انسان فضیلت او غوره والي په ایمان او تقوا کې دی د دې آیت د نزول څخه وروسته پیغمبر صلی الله علیه وسلم به د عبد الله ابن ام مکتوم زیات قدر کاوه او خپل خادر به یې ورته غوړاوه او د هجرت څخه وروسته یې د مسلمانانو په منځ کې د ورور ولی فضا جوړه کړه.	۵ دقیقې
کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی زده کوونکو ته دنده ورکوي چې د لوست گټې په خپلو کتابچو کې وليکي.	

شلم لوست:

سرليک: د مؤمنانو يو والي

مخ: ۹۵-۹۹

وخت: درې درسي ساعتونه

موخې: زده کوونکي بايد:

- ۱- د مبارک آيت په ژباړه او مفهوم باندې ځان پوه کړي.
- ۲- د دښمنانو له دسيسو او فريبونو څخه ځانونه خبر کړي.
- ۳- د حق او خلاصون د رسي وپيژني او په هغه عمل وکوي.

د ښوونکي لپاره اضافي معلومات:

د آيتونو تړون: په تيرو آيتونو کې يې مسلمانان په دې خبردار کړل چې اهل کتاب او نور خلک غواړي تاسو په گمراهۍ کې اخته کړي نو د خپل ځان د بچاو کوښښ کوئ، په ورپسې آيتونو کې يې د مسلمانانو د ټولنيز قوت د مضبوطيا دوه ډير مهم اصول ښودلي چې يو تقوى او بل اتفاق او يووالى دى.

اولنى اصل دا دى چې د الله تعالى نه ويره او د هغه د ناخوښو خيزونو څخه د ځان ساتلو پوره کوښښ کول دي چې د الله تعالى د حق مطابق وي.

د تقوى لفظ په عربي ژبه کې د بچ کيدو او پرهيز کولو په معنا کې راځي او د تقوى څو درجې دي، ادنى درجه يې د کفر او شرک نه ځان ساتل دي، ددې معنا په لحاظ هر مسلمان ته متقي ويلى شو که څه هم په گناهونو کې مبتلا وي ددې معنا لپاره هم په قرآن کریم کې څو ځايه د متقين او تقوى لفظ راغلى دى.

دويمه درجه چې په اصل کې مطلوب ده او الله تعالى يې غواړي، هغه د هغو شيانو څخه ځان ساتل دي کوم چې د الله تعالى او د هغه د رسول په نزد خوښ نه وي، د تقوى کوم فضيلتونه او برکتونه چې په قرآن او حديث کې راغلي دي هغه هم ددې درجې د خلکو لپاره دي او ددوى لپاره يې وعده شويده.

دريمه درجه د تقوى اعلى مقام دى چې انبيا عليهم السلام او ددوى خاصو نائينو اولياوو ته په برخه کيږي چې خپل زړه د هر غير الله نه بچ کول او د الله په ياد او رضا لټولو سره يې آباد ساتل دي، د آيت په آخر کې الله د «اتَّقُوا اللَّهَ» نه وروسته «حَقَّ تَقَاتِهِ» کلمه زياته کړيده هدف دا چې د تقوى هغه درجه حاصله کړئ کومه چې د تقوى حق دى.

او د تقوى حق حضرت عبدالله بن مسعود، ربيع، قتاده رضى الله عنهم او حسن بصرى رحمه الله چې د رسول الله ﷺ څخه هم مرفوعاً نقل شوى دى دا دى: حق تقاته هو أن يطاع فلا يعصى و يذكر فلا ينسى و يُشكر فلا يُكفر.

یعنی د تقوی حق دا دی چې د الله اطاعت په هر کار کې وشي یو کار هم د هغه د اطاعت نه خلاف نه وي او همیشہ الله یاد ساتي هیڅکله یې هم نه هیروي او شکر یې همیشہ اداء کوي او هیڅکله یې ناشکري نه کوي. دا مطلب د تفسیر امامانو په نورو عنوانونو هم اداء کړی دی لکه چې ځنو ویلی دي چې د تقوی حق دا دی چې د الله تعالی په معامله کې د چا د ملامتولو او بدو ویلو پروا نه کوي او همیشہ په انصاف قایم وي که څه هم په انصاف کولو کې په خپله د خپل نفس یا خپل اولاد یا د خپل مور او پلار نقصان هم وي. او ځنې علما وایي څوک تر هغه وخته پورې د تقوی حق نه شي حاصلولی ترڅو چې خپله ژبه محفوظ ونه ساتي. او حضرت ابن عباس او طاووس رضی الله عنهما وایي چې د الله وینا «تقوا الله ما استطعتم» د حق تقاته خاصه تشریح او تفسیر دی. یعنی له الله تعالی څخه دومره وویریږئ څومره چې ستاسو په طاقت کې ده.

ورپسې آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ ددې جملې نه معلومه شوه چې تقوی په حقیقت کې پوره پوره اسلام دی، نو کوم سړی چې پخه اراده لري خپل ژوند په اسلام تیروي او د خپل طاقت مطابق پرې عمل کوي نو ان شاء الله تعالی چې دده مرگ به هم خاص په اسلام راځي. او دا خبره ددې منافي نده چې د ځینو خلکو ټول عمر په نیکو عملونو کې تیر شوی وي په آخر کې به یو داسې کار وکړي چې ټول عملونه به یې ابته او برباد شي، داسې حالت هغو خلکو ته پېښیدای شي چې په عمل کې یې د اول نه اخلاص او پوخوالی نه وي.

د مسلمانانو د اجتماعي او ټولنیز قوت دویم اصل د یو بل سره اتفاق او یووالی دی:

په ﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا﴾ کې په ډیر بلیغ او حاکمانه انداز سره بیان دی یعنی د ټولو نه اول یې هغه اصول وښودل کوم چې بني آدمو ته د یو بل سره د تړلو او متفق کولو لپاره د اکسیر کار ورکوي او بیا یې یو د بل سره د متفق کیدو حکم وکړ او بیا یې یو د بل سره د اختلاف او جدا کیدو څخه منع وفرمایله.

اتفاق او یووالی داسې شی دی چې ددې په ښه والي او ددې په غوښتلو د دنیا ټول بني آدم که هغه د هر ملک او هرې زمانې وي، د هر مذهب او هرې طریقې سره اړیکې ولري د ټولو اتفاق دی. په دنیا کې به شاید یو سړی هم داسې پیدا نشي چې جنگ او جگړې فایده منې او غوره وبولي، همدا وجه ده چې د دنیا هره ډله او هره پارټۍ خلکو ته د متفق کیدو بلنه ورکوي، خو د دنیا د حالاتو تجربه دا ښيي چې که څه هم د اتفاق په مفید کیدو او ضروري کیدو د ټولو اتفاق دی خو بیا هم داسې کیږي چې ټول مخلوق (انسانیت) په فریقو، ډلو او پارټیو کې تقسیم دی او بیا په هره ډله کې نورې ډلې او په پارټیو کې نورې پارټۍ جوړې شوې دي چې په حقیقت کې ددوه تنو یو کیدل او اتفاق هم غنقی گړځیدلی دی، د وختی غرضونو لپاره یو څو کسان په یوه خبره باندې اتفاق کوي او کله چې د دوی غرضونه پوره شي یا پکې کامیاب نشي نو بیا نه یوازې اتفاق ختم شي بلکې دښمنیو ته خبره رسیږي.

که فکر و کړی نو سبب یې دا معلومیږي چې هر ډله او هره فرقه او هر سړی خلک په خپل جوړ کړي پروگرام باندې متفق او یو کول غواړي او که نور خلک ځانله خپل څه نظام یا پروگرام لري نو دوی د هغو سره د متفق کیدو په ځای هغوی خپل پروگرام ته رابولي او د یو کیدو بلنه ورکوي چې زموږ سره یو شی او خپل پروگرام پریږدئ نو په دې وجه دا لازمي خبره ده چې د هرې بلنې د یو کیدو نتیجه به د یو ډول خلکو او یو ټولګي په کسانو کې د جدا جدا کیدو او ګډوډ کیدو په صورت کې راوځي او اختلافات به حتماً انسانیت ته راځي او همغه خبره به کیږي: مرض زیاتیري خومره چې علاج کوي.

په دې وجه قرآن حکیم نه یوازې د یو کیدو، اتفاق، تنظیم او اجتماع وعظ وفرمایه بلکې ددې د حاصلولو او باقي پاتې کولو داسې منصفانه او عادلانه اصول یې هم وښودل چې ددې په منلو سره د یوې ډلې هم اختلاف نه شي راتلی، هغه دا چې د انسان د دماغ یا د یو څو کسانو جوړ شوی نظام او پروگرام په نورو خلکو ورتل او د هغوی نه دا امید ساتل چې دا ټول به په دې متفق شي، د عقل او انصاف خلاف او د ځان غولولو نه پرته نور هیڅ نه دي، البته د رب العالمین ورکړی شوی نظام او پروگرام ضرور داسې شی دی چې په دې ټول مخلوق ته متفق کیدل په کار دي، یو عاقل سړی ددې نه په اصولو سره انکار نشي کولای.

نو لنډه دا چې اتفاق په یوه طریقه راتلی شي چې د انبیاوو خاتم نبی کریم ﷺ د الله تعالی آخري پیغام د قرآن کریم په صورت کې راوړی دی نن د هغه نه پرته بل یو نظام هم د الله په نزد مقبول نه دی او الله یې د ساتلو ذمه هم منلې ده او تر قیامته پورې په دې کې د څه بدلون او تغیر امکان هم نشته، نو که غیر مسلمې ډلې پریږدو او یوازې د مسلمانانو مختلفې پارټۍ د قرآن کریم په نظام باندې متفقې شي نو په زرګونو ډلیز نسلي او وطني اختلافونه به په یو ساعت کې ختم شي کوم چې د انسان د ترقۍ په لاره کې بندیزونه جوړ شوي دي.

دا چې الله ﷻ فرمایي: ﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا﴾ یعنې د الله رسی ټول په جمع سره مضبوطه ونیسئ. د الله د رسی نه مراد قرآن مجید دی. عبدالله بن مسعود ؓ د نبی کریم ﷺ څخه روایت کوي چې فرمایلی یې دي: کتاب الله هو حبل الله الممدود من السماء الى الارض.

یعنې د الله تعالی کتاب د الله تعالی رسی ده چې د آسمان نه مخکې ته را ځوړنده شوې ده. په عربي محاوره کې د حبل نه مراد عهد او ژمنه هم ده او مطلق هر هغه شی چې د ذریعې یا وسیلې کار ورکوي، د قرآن یا دین څخه یې په رسی سره ځکه تعبیر وکړ چې دا هغه رشته ده چې یو طرف ته د ایماندارو اړیکې د الله سره قایموي او بل طرف ته ټول ایمان راوړونکي د یو بل سره یوځای کوي او یو جماعت ترې جوړوي.

حاصل دا دی چې د قرآن ددې یوې جملې خومره حکیمانه اصول ښودلی دي، یو دا چې هر بنده ته لازم دي چې د الله تعالی په رالیرل شوي د ژوند په نظام او کړنلاره یعنې په قرآن باندې په کلکه عمل

کونونکی وي، دويم دا چې ټول مسلمانان يو شي او په دې عمل وکړي نو لازمي نتيجه يې دا کيږي لکه چې يوې ډلې په جمع سره يوه رسي نيولې وي نو دغه ټوله ډله يو بدن جوړ شي چې هيڅوک به يې د ځايه نشي خوځولی او نه به يې له منځه وړلی شي.

لنډه دا چې په قرآن شريف منگلې نښلول هغه شی دی چې خواره واره قوتونه پرې جمع کيدای شي او يو مړ قوم پرې تازه ژوند حاصلولی شي.

او دا هم بايد ووايو چې د يووالي او اتفاق لپاره ضروري ده چې ددې يووالي يو خاص مرکز وي مرکزونه په مختلفو لارو متصور کيدای شي خو قرآن کریم ټول پريښودل د مرکز يووالی يې د الله تعالی رسي (قرآن کریم) محکم نظام وټاکه او دوه ټوکه فيصله يې وکړه چې مؤمن يو قوم دی چې د الله تعالی په رسي سره تړل شوی او کافر بل قوم دی چې ددې رسي سره نه دی تړل شوی.

د تدريس لارې:

تشریحي، سوال او ځواب، ډله ييز، خبرې اترې...

وخت	فعاليتونه
۵دقيقې	ښاغلی ښوونکی د تير لوست د مقدماتي موضوعاتو له سرته رسولو نه وروسته د تير لوست ارزونه کوي په څو پوښتنو سره: څوک ويلي شي چې عبد الله ابن ام مکتوم څوک ؤ؟ څوک کولای شي چې د تير آيت شان نزول ووايي؟
۲۵دقيقې	ښاغلی ښوونکی د نوي لوست عنوان په غټ ليک باندې د تختې پرمخ ليکي او نوی لوست د الله جل جلاله په نوم شروع کوي بيا لومړی د مبارکو آيتونو قرائت د تجويد په لحاظ ساتلو سره کوي بيا زده کوونکو ته لار ښوونه کوي چې د لوست متن په پټه خوله ولولي د لوست د لوستلو په بهير کې د لوست مهم ټکي د تختې پرمخ ليکي بيا له يو تن زده کوونکی نه غواړي چې د ټولگي مخې ته راشي د لوست څخه يې چې څه زده کړي وي خپلو ټولگيوالو ته واوروي. ښاغلی ښوونکی د وړاندې شوي لوست د تشریح په وخت کې د لوست مهم او اساسي ټکي زده کوونکو ته بيانوي کړي. او بيا ورته ځوابونه ورکوي او بيا له يو تن زده کوونکي څخه غواړي چې د ټولگي مخې ته راشي او د لوست لنډيز په خپله طريقه تشریح کړي.
۱۰دقيقې	ارزونه: ښاغلی ښوونکی د درسي کتاب نه د گټې اخيستلو په منظور د زده کوونکو ارزونه کوي.
۵دقيقې	د لوست لنډيز: په لاندې ټکو سره لوست لنډيزي.

۱- مبارک آیت د دوه کسانو انصارو په باره کې نازل شوی چې یو اوس بن قبضي او بل جبار بن صخر و. ۲- د مسلمانانو د شان سره مناسب ندي چې د یهودو او نصارو خبرو ته لیک ووايي. ۳- الله جل جلاله مؤمنانو ته ارشاد فرمایلي یواځنې وسیله چې د یهودو او نصاراوو له فریبونو نه پرې خلاصیدی شي هغه الله جل جلاله او د الله جل جلاله دین ته رجوع کول او منگولې ورباندې لگول دي. الله جل جلاله مسلمانانو ته امر کوي چې له ده څخه وویریږي او د اسلام د مبارک دین پابند واوسيږي. مطلب له رسی د حق نه د الله جل جلاله کتاب دی چې عمل ورباندې وکړو د الله جل جلاله په دین منگولې لگول واجب دي اختلاف پکې حرام دی.	
کورنۍ دنده: ښاغلی ښوونکی د درسي کتاب څخه زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکوي.	

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library